

LOVING GEOPOLITICS — MAGAZINE —

Jaargang 4
NR 7
zomer 2025

De Lange Arm (Ongewenste) Buitenlandse Inmenging

Met bijdragen van
Erik van den Bergh, Annelies Boutellier, Nelly
van der Geest, Giep Hagoort, Christopher
Houtkamp, Karel Janssen, Jacqueline de
Jongh - Moolenaar, Jo van Saase, Bahram
Sadeghi, Sandra G.L. Schruijer, Keyvan
Shahbazi, Han Vandenabeele, Rutger W.
Weemhoff, en algemene bijdragen van
Nol van Beek, Jan-Willem van den Braak,
Lotte Cornelissens, Hanke Drop, Willem
de Haan, Henk van Houtum, John
Huige, Maria van Leeuwe,
Clyde A. Missier, Gerardo
Neugovsen, Simmo
Petersen, Jan Pronk,
Jeroen Rademaker,
Rami Ramou,
Ebbe Rost van
Tonningen

Waarin opgenomen de **Hannah Arendt Rubriek**

Zomer 2025:

Als een verrekijker – 3

Over het themakatern De Lange Arm – 4

De Lange Arm tussen humor en vrijheid – 5

Tweegesprek van Nelly van der Geest met Bahram Sadeghi

De Lange Arm in Nederland – 7

Erik van den Bergh

Column

Ik belde met hen; met mijn vrienden in Iran – 10

Keyvan Shahbazi

Tramp versus Trump – 11

Sandra G.L. Schruijer

China's grensoverschrijdend gedrag: de slag om het Tibetaanse narratief – 13

Han Vandenabeele

Freezing Order – 15

Boekreflectie door Jacqueline de Jongh-Moolenaar

De Russische octopus – 17

Karel Janssen

Column

Bloemen voor de Chinese ambassadeur – 19

Bahram Sadeghi

Words – 20

Unknown geopolitician

Overleven dankzij vriendschap – 21

Boekreflectie door Erik van den Bergh

De Lange Arm van Erdoğan – 22

Rutger W. Weemhoff

Column

Over het verlangen je thuis te voelen – 25

Annelies Boutellier

De lange Arm: klem tussen dictator en vrijheid – 26

Jo van Saase

De Lange Arm? Soms heel dichtbij! – 29

Giep Hagoort

De Peigies – 31

"Je ziet een toenemende belangstelling bij gemeenten" – 32

In gesprek met Christopher Houtkamp, Clingendael Instituut

Het klimaat, Trumponomics en de EU – 34

John Huige

Het Draghi-rapport en de noodzaak van Brede Welvaart – 36

Drie vragen aan Ebbe Rost van Tonningen

Naar een democratische Global Governance? – 39

Reactie van Jan Pronk

Onthullende inzichten – 40

Boekreflectie door Nol van Beek

Wat doen we onszelf aan? – 41

Willem de Haan

Hoogopgeleide religieuze jongeren zoeken online zingeving – 45

Clyde A. Missier

Column

Vertrouwen in de nieuwe regering, maar de angst is niet verdwenen – 48

Rami Ramou

Henk van Houtum: Het is tijd voor een doorbraak in de cartografische verbeelding – 49

Demonstreren ondersteunt een diep menselijke behoefte – 51

Boekreflectie door Maria van Leeuwe

De controverse rond het Panamakanaal – 53

Gerardo Neugovsen

Rubriek Hannah Arendt

Kick-off conferentie Europees netwerk voor democratische weerbaarheid en vernieuwing – 55

Arendt-week bij Internationale School voor Wijsbegeerte in Leusden – 55

What Remains: gedichten – 55

Hanke Drop

Trump, Europa en Oekraïne: een nieuwe era – 56

Jan-Willem van den Braak

Rubriek YOUNG

Vijf vragen aan Jeroen Rademaker – 58

Loving Geopolitics Podcast: Studenten over Trump – 60

Simmo Petersen

Feuilleton Eva ten Bruggelaer – 60

Hanke Drop

Actualiteiten

• Dank Erik! Welkom Lotte! – 28

• literatuur over De Lange Arm in Nederland – 31

• Willem de Haan schrijft een nieuw boek: Vrede als daad – 43

• Gesignaleerd: beeldend kunstenaar Khattar Shaheen – 44

• Thema komende winternummer (nr. 8) – 50

Colofon – 61

Als een verrekijker

Redactielid Nelly van der Geest vroeg in haar tweegesprek aan onze nieuwe collega Bahram Sadeghi naar zijn indruk van *Loving Geopolitics*. Na enig nadenken zei hij: “[het is] als een verrekijker”. Een heel mooi beeld vonden we: door een verrekijker haal je geopolitieke beelden dichterbij en het geeft je de mogelijkheid mede vanwege je *amor mundi* verder te kijken dan je neus lang is. Het themakatern ‘De Lange Arm’ laat ook zien hoe deze eigenschappen leiden tot een aanpak die een grote variatie en verdieping laat zien van wat officieel heet “(Ongewenste) Buitenlandse Inmenging” (afgekort OBI). Het tweegesprek met Bahram- tevens een kennismaking: Bahram, hartelijk welkom in de redactie - leidt het katern in. Het katern heeft een herkenbare plaats gekregen in ons magazine; alle bijdragen zijn als een geheel samengevoegd. In het themakatern staat ook een interview met Clingendael-expert Christopher Houtkamp. Vanaf deze plaats danken we hem voor de twee gesprekken die we met hem konden hebben, wat we belangrijk vonden, mede gezien de complexiteit van het thema de Lange Arm. Het interview laat zien dat de Lange Arm zich actief uitstrekt tot lokale gemeenschappen en dat onderzoek en training van lokale professionals hoe om te gaan met OBI zeer gewenst is.

Wanneer in deze zomereditie de geopolitieke wereld dichterbij wordt gehaald, krijgen niet alleen dominante spelers als Trump en Draghi de aandacht, maar ook bijvoorbeeld de “verborgen actualiteiten” als het verketteren van tegenstanders van de re-militarisering, Trumps claim op het Panamakanaal, de bloedige aanval van de Alevieten in het nieuwe Syrië en de online omgeving van religieuze jongeren in Amsterdam en Mumbai.

We verkennen op meerdere plekken hoe het concept ‘Brede Welvaart’ niet zozeer een alternatief is van kapitalistische toekomstplannen, zoals dat van Draghi waarover de EU zich momenteel buigt, maar ook juist goed naast een dergelijke benadering kan gehanteerd.

Het thema van de komende wintereditie is inmiddels bekend: wat is de betekenis van het begrip ‘grens’ in de geopolitiek? Lees de bijdrage van Henk van Houtum over zijn nieuwe boek *Free the Map* in deze editie. Het winterthema-katern zal expliciet ruimte bieden aan de broodnodige verbeelding die het (koloniale) begrip ‘grens’ nu verlangt. En bij deze de oproep om aan te geven of de redactie op je eigen creatieve bijdrage kan rekenen!

Tot slot. Met dit nummer neemt de redactie met veel waardering afscheid van Erik Uitenbogaard, de vaste vormgever van *Loving Geopolitics*. Erik heeft het magazine een professioneel gezicht gegeven. Zijn opvolger Lotte Cornelissens heten we van harte welkom.

De redactie wenst de lezers veel verrekijken toe!

LEES ONLINE EN GEBRUIK DE LINKS:

REAGEER OP ARTIKEL

DELEN MET

NAAR INHOUDSOPGAVE

NAAR WEBSITE

ABONNEREN LINK

LICHTBLAUWE TEKST KAN
WORDEN AANGEKLIKT

Over het themakatern De Lange Arm

“We weten waar je woont”, zo luidt de kop boven een artikel over (Ongewenste) Buitenlandse Inmenging (OBI) in de *Groene Amsterdammer* van 11 december 2024. De bedreiging van een in Nederland wonende Iraanse mensenrechtenactivist wordt in het artikel grondig beschreven. In Teheran is men er - volgens bronnen van *De Groene* - van overtuigd dat het om een terrorist gaat.

Uit de analyse blijkt dat de Nederlandse autoriteiten lang niet altijd voorbereid zijn op effectieve bestrijding van De Lange Arm, zoals OBI in het dagelijkse taalgebruik genoemd wordt. Verandering lijkt evenwel op komst. Overheden, overheidsdiensten, wetenschappers en media worden in toenemende mate actief om OBI meer onder onze aandacht te brengen en waar nodig te bestrijden. Dat hoorde de redactie ook van Christopher Houtkamp van Instituut Clingendael tijdens een vraaggesprek waarmee dit themakatern wordt afgesloten. De behoefte aan toepasbare kennis bij met name gemeenten en de noodzaak om onderzoek uit te breiden en te coördineren komen in dit gesprek nadrukkelijk aan de orde.

De redactie van *Loving Geopolitics* acht deze thematiek van groot belang en heeft auteurs met uiteenlopende specialisaties uitgenodigd zich persoonlijk, analytisch, beschouwend en/of essayistisch voor het zomernummer 2025 nader te verdiepen in het thema ‘De Lange Arm’. De kwaliteit van onze rechtsstaat is immers in het geding als buitenlandse regimes de grondwettelijk vastgelegde vrijheid en veiligheid geweld aan doen.

De bijdragen bieden een forse variatie aan onderwerpen, veelal met grote persoonlijke betrokkenheid geschreven en bovenal bijdragend aan een groter bewustzijn van de betekenis van De Lange Arm.

Het katern opent met een tweegesprek van redactielid Nelly van der Geest met Bahram Sadeghi, nieuw redactielid van ons magazine. Bahram voegt daarin op eigen wijze iets nieuws toe aan ons thema: autoritaire regimes zijn beducht voor humor die tegen hen gericht is, ook op afstand.

Erik van den Bergh en Giep Hagoort

Herhaalde oproep: penningmeester gezocht

De kernredactie wil graag in contact komen met een lezer die mogelijk interesse heeft in het penningmeesterschap in het nieuw op te richten stichtingsbestuur. Heb je ervaring op het gebied van financiering van media en spreekt ons magazine je aan, dan gaan we graag het gesprek met je aan. Mail naar post@lovinggeopolitics.nl Het bestuur zal tweemaandelijks bijeenkomen in het midden van het land.

Thema

Bahram Sadeghi is ons nieuwwassen redactielid. Redactielid Nelly van der Geest gaat met hem het tweegesprek aan om met hem van gedachte te wisselen over De Lange Arm én om hem te introduceren aan de lezers en schrijvers.

De Lange Arm tussen humor en vrijheid

Tweegesprek van
Nelly van der Geest
met Bahram Sadeghi

Ter voorbereiding las ik zijn boek De aanslag die onze levens veranderde en een podcast beluisterd. In de podcast haalt hij een haiku aan, die me erg aanspreekt:

Geen makkelijk ding

Is het om een mens te zijn

Als de herfst eindigt.

Hij voegt eraan toe dat de herfst ook vervangen kan worden door lente, zomer, winter, kortom elke fase waarin een mens zijn mens-zijn opnieuw moet scheppen. Dat roept bij mij het begrip nataliteit van Hannah Arendt op: we worden steeds in nieuwe omgevingen en omstandigheden geboren. Welke zomer, herfst of lente zoekt Bahram bij Loving Geopolitics?

Bahram Sadeghi werkte als programmamaker o.a. bij VPRO en de Balie. Nu leidt hij als ZZP'er debatten. In veel van zijn interventies geeft hij eerst een complimentje of een cadeautje weg om mensen aan de praat te krijgen. Zelf begin ik dus met een oprecht (!) compliment over zijn boek.

Humor en De Lange Arm

NG: Ik heb genoten van je boek, vooral van de onderkoelde humor waarmee je terugkijkt op je jongere zelf. In hoeverre is humor een belangrijk middel bij het omgaan met De Lange Arm?

BS: Ja humor is een belangrijk middel. Bij autoritaire regimens zeker, maar autoriteiten in het algemeen ook vaak. Ze hebben geen antenne voor humor. Ironie is een stijlfiguur, waardoor je een op een andere manier het onderwerp aansnijdt.

NG: Hoe bereid je je voor op zo'n interventie als in je column in ditzelfde katern? Je brengt daarin de Chinese ambassadeur bloemen omdat Liu Xiaobo de Nobelprijs voor de Vrede kreeg, terwijl hij door de Chinese overheid gevangen werd gehouden.

BS: Zoiets als op de Chinese ambassade is eigenlijk een hit-en-run actie. Ik bereid dit soort acties altijd heel gedetailleerd voor: wat is mijn eerste zin, hoe spreek ik ze aan, hoe komen we binnen. Daarna ga ik na wat de mogelijke verschillende reacties kunnen zijn en hoe je daarop in kunt gaan om dat moment van stilte en gêne te kunnen filmen. Je moet ook

vooraf denken aan hoe je tot een einde van de gebeurtenis kunt komen. We maken scherpe afspraken met het team. De crew reageert niet op de omstanders. De camera draait altijd door. Al is je camera naar de grond gericht, of naar achter: blijven draaien. Je kunt de opname nog steeds gebruiken als audio. Of zoiets kan juist je eindbeeld zijn.

NG: Hoe kwamen jullie in vredesnaam binnen bij de Chinese ambassade? De meeste ambassades waren zwaarbewaakt met oog op de publiciteit rond Liu Xiaobo. Er werden ongeregelde verwachten. BS: Met heel veel mazzel en door misverstanden aan de andere kant kwamen we binnen. Bij die Chinese ambassade is het ook best eng eigenlijk, omdat je op hun grondgebied bent. Dus je hebt geen idee wat ze daarmee kunnen doen.

NG: En de bedreigingen achteraf?

BS: Ach ja, ik ben maar een kleine vis. Ik was niet bang. Gewoon tijdelijk iets meer op je hoede. Mensen die schreeuwen die doen niks. Mensen die iets doen schreeuwen niet.

Ik wil politiek beschouwen, van de zijlijn bekijken.

NG: Heb jij last van de Iraanse overheid?

BS: Wat Iran betreft ben ik niet echt politiek actief. Ik beschouw vooral.

Niet zoals Shahbazi (ook een column in dit katern, red.) die echt politiek actief is, en zich ook inzet voor bepaalde zaken. En er soms ook echt met gestrekt been ingaat naar alles en iedereen toe. Ik wil het meer van de zijlijn bekijken. Maar ik heb nooit, in de loop van al die jaren, meegedaan aan demonstraties tegen de Iraanse overheid. Behalve als mij echt duidelijk verteld wordt "dit is totaal a-politiek". Want er zijn heel veel verzetsgroepen in de diaspora. De laatste keer dat ik iets deed was naar aanleiding van Mahsa Amini, de Iraanse vrouw die werd doodgeslagen, omdat ze haar hoofddoek niet goed droeg. Dat was vooral voor vrijheid, voor levensvrijheid. Toen stond ik als gespreksleider op het podium. Maar ook alleen maar omdat er gewoon geen enkele Iraanse oppositie bij de organisatie van het event betrokken was.

Wat De Lange Arm van Iran betreft: Er zijn honderden mensen in het buitenland omgebracht door de Iraanse overheid. Echt honderden mensen, ja, heel veel in Europa. Natuurlijk, ik lees die berichten, als het in het nieuws komt in Nederland. Het is meestal een 'kortje', zoals dat heet, daar lees je overheen als Nederlandse burger. Maar ik lees het met veel aandacht.

Ik weet hoe je Hollander wordt.

NG: Ben je nog direct betrokken bij Iran?

BS: Nee.

NG: Of ben je eigenlijk gewoon een Hollander?

BS: Nee, dat ook niet. Kijk naar mij, kijk naar mijn naam. Kijk waar ik geboren ben. Geboren én getogen. Ik heb er achttien jaar gewoond. Is dat een Hollander? Ik weet hoe je Hollander wordt. Of ik een Hollander ben, gaat, weet je, over emotionele of ethische dingen. Die vraag, gelukkig, komt gewoon bijna nooit meer op. Maar ik kan me heel goed voorstellen dat heel veel mensen daarmee worstelen. Ik heb - wat dat betreft - totaal geen last van introspecties. Mogelijk wel op andere punten, maar het feit dat ik eigenlijk niet weet op welk punt ik aan introspectie doe, dat zegt wel veel.

Bahram lacht voluit.

Verrekijker

NG: Wat zoek je bij *Loving Geopolitics*?

BS: Ik ben een freelancer, 80-90 procent van mijn werk nu is debatten leiden. Hanke heeft mij een keer gezien bij een miniconferentie bij de HU en mij toen benaderd. Ik schrijf ook graag, maar mijn voorstellen worden lang niet altijd door redacties opgepikt, dus mooi als ik hier wel mee kan schrijven en denken.

NG: Weet je nog welke metafoor jij koos op de vraag van onze aankomende vormgever (Lotte) waarmee je *Loving Geopolitics* kunt vergelijken?

BS: Oh nee, dat weet ik echt niet meer.

NG: En als ik je het nu op dit moment vraag?

BS: Dan komt er niks in me op, niks zinnigs, Ik ga het opzoeken...oh ja. Ik heb *Loving Geopolitics* vergeleken met een verrekijker: met alles wat je hebt, probeer je wat ver weg is dichterbij te halen om er beter zicht op te krijgen.

Fysieke gemeenschappen

In mijn huidige werk kom ik weinig toe aan het ontwikkelen van programma's, dat vraagt een langere adem dan waar ik nu als freelancer voor word gevraagd. Dat zou ik met de *Loving Geopolitics* groep willen uitdiepen

Ik heb met het leiden van de Tegenlicht Meet Ups gemerkt wat het belang van events is. Ik voorzie dat elkaar ontmoeten en ideeën onderzoeken in de komende tijd weer in fysieke gemeenschappen gaat gebeuren. In een fysieke gemeenschap kunnen schrijvers en publiek elkaar uitdagen om het onderwerp dieper te doordenken. Een debat heeft een andere dynamiek dan een tekst. Je kunt vooraf nadenken hoe je iets voor het voetlicht brengt. Bijvoorbeeld een avond over wapenverkoop: ik kom dan binnen als een of andere generaal uit een voormalig Russische republiek, met bodyguards en al.

Literatuur over De Lange Arm

NG: Welke roman over De Lange Arm zou jij de lezers aanraden?

BS: Het eerste wat me te binnen schiet is Oriana Fallaci, *Een Man*. Dat is wel een klassieker over dit onderwerp: die Griekse activist die een aanslag op de leider van de junta pleegde komt om bij een "verkeersongeluk".

NG: En *Oroppa* van Safae el Khanoussie?

BS: Die heb ik nog niet gelezen, gaat het er volgens jou over?

NG: Jazeker, dat is een van de verhaallijnen: de hoofdpersoon wordt steeds vanuit een ander personage geportretteerd, iemand die op haar huis past, haar zoon, degene die haar gemarteld heeft, enz. en pas aan het einde komt ze zelf aan het woord en merk je dat ze op de vlucht is voor haar verleden in de gevangenis.

BS: Burgers weten te weinig welke hele of halve boevenbendes in sommige regeringen zitten. Een gewaarschuwd mens, telt voor twee!

En dan moet Bahram afsluiten, op weg naar een nieuw debat. We komen niet toe aan de vragen die hij aan mij heeft, naar mijn zomer, lente of winter met Loving Geopolitics. We komen evenmin te spreken over Jafar Panahi, de Gouden Palm winnaar uit Iran, die zijn 'It was just an accident' deels opnam in de gevangenis en daar een thriller van maakte. Graag nodig ik Bahram uit om met hem door te praten hoe humor en pleidooi voor vrijheid in deze film samengaan. En of deze film in de Iraanse werkelijkheid de persoonlijke vrijheid kan vergroten. Neem je mijn uitnodiging aan, Bahram? Lees verder in het winternummer.

Nelly van der Geest is coach, theatermaker en lid van de redactie.

Thema

Bij het schrijven van zijn inleidend artikel moet redactielid Erik van den Bergh denken aan zijn vroegere anti-apartheid activiteiten. Hoe toen door daadwerkelijk bedreigingen vanuit Pretoria het actiewerk in Nederland onder druk werd gezet. In zijn artikel passeren diverse actuele vormen van De Lange Arm de revue. De schrijver pleit uitdrukkelijk voor scherpere reacties, vooral om de vrijheid van vluchtelingen in Nederland te waarborgen.

De Lange Arm in Nederland

Erik van den Bergh

Genietend van de zon zit ik in de tuin. Plotse-ling zie ik een lange arm boven de schutting uitkomen. Mijn uitzicht verandert van kleur. Buurman Koen blijkt een vaardig schilder. Zijn lange arm doet mij denken aan velerlei andere armen.

In mijn geheugen komt De Lange Arm van Zuid-Afrika weer tot leven. Als medewerker van de anti-apartheidsorganisatie Kairos herinner ik mij hoe in 1987 op een nacht werd ingebroken in ons pand aan de Utrechtse Kromme Nieuwegracht. In de kelder werd een forse bom geplaatst. Gelukkig bleek het ontstekingsmechanisme niet te werken. De politie vertelde dat er bij een explosie weinig overge-

bleven zou zijn van het pand en dat dit type bom niet eerder in Nederland gesignaleerd was. Wie de bom plaatste is nooit opgehelderd.

De Lange Arm van Pretoria heeft decennialang aanslagen gepleegd, ANC-strijders vermoord en pro-apartheidsinitiatieven ondersteund. Ook in Nederland was het apartheidsregime actief. Uit de memoires van oud-BVD-medewerker Frits Hoekstra blijkt dat de Zuid-Afrikaanse inlichtingendienst toegang kreeg tot gevoelige informatie van de Binnenlandse Veiligheidsdienst, ook met betrekking tot anti-apartheids-organisaties. (1) Hoewel de strijd tegen apartheid inmiddels tamelijk goed gedocumenteerd is zijn er slechts weinig Nederlandse studies waarin de 'ongewenste buitenlandse interventie' van het apartheidsregime centraal staat. (2) Er valt nog veel te onderzoeken.

De herinneringen aan de strijd tegen apartheid brengen ook scherp in beeld hoezeer de internationale informatievoorziening veranderd is. In de jaren tachtig van de vorige eeuw wist Kairos veelvuldig het nieuws en de politieke agenda te halen dankzij een luchtpostabonnement op de belangrijkste Zuid-Afrikaanse oppositiekant. Dat kostte destijds enkele duizenden guldens per jaar en iedere krant was doorgaans tenminste een week onderweg. Wie nu het zeer verhelderende boek *Dat wil je écht niet weten* van Huub Modderkolk leest realiseert zich hoe volledig het informatielandschap de afgelopen decennia veranderd is. Enkele verontrustende cijfers: "De telefoondata met exacte locatiegegevens van ruim 1,5 miljard mensen zijn online te koop." "In 2022 bieden hackers de data van 200 miljoen Twitter-gebruikers aan, met daarin telefoonnummers en persoonlijke e-mailadressen." "Het onlinegedrag van een Europese internetgebruiker wordt gemiddeld 376 keer per dag opgeslagen. (...) De smartphone, geïntroduceerd in 2007, heeft de mensheid onder permanent toezicht geplaatst." (3).

De schaal waarop geopereerd wordt is verbluffend. Modderkolk schrijft over de naar schatting 300.000 staatshackers in China. Geld lijkt ook nauwelijks een rol te spelen. Zo kostte de ontwikkeling van de technologie in de Verenigde Staten die gebruikt werd om de Iraanse ultracentrifuges te vernietigen tussen de een en twee miljard dollar.

De Lange Arm in Nederland

Nederland is in het verleden geconfronteerd met uiteenlopende Lange Armen. Zo kwam de toenmalige leider van de Oekraïense nationalisten, Jevhen Konovalts, in 1938 bij een bomaanslag op de Cool-singel in Rotterdam om het leven. Opdrachtgever voor deze moord was Joseph Stalin. Een grondig overzicht van ongewenste buitenlandse interventies

in de Nederlandse geschiedenis ontbreekt evenwel. De laatste tijd staan uiteenlopende Lange Armen wel geregeld op de politieke agenda van de Tweede Kamer. In maart 2025 vond een debat plaats tussen de staatssecretaris Participatie en Integratie, de staatssecretaris Funderend Onderwijs en Emancipatie, de ministers van Buitenlandse Zaken en van Justitie en Veiligheid en een negental Tweede Kamerleden. Daarbij kwamen veel facetten van ongewenste inmenging aan bod. Kamerleden uitten hun zorgen over o.a.:

- het Turkse diasporabeleid, de vervolging van Gülenisten en Koerden, de werkwijze van salafistische Koran- en weekendscholen en de invloed van de 148 Turkse Diyanet moskeeën in Nederland,
- de diasporabelasting van Eritreeërs & undercovermilitairen die het regime inzet om eigen feesten te ontregelen zodat vluchtelingen als repercussie door het gastland kunnen worden teruggestuurd naar Eritrea,
- de gevaren van terugkerende IS-strijders uit Syrië,
- De Lange Arm van Rabat en de rol van een Marokkaans-Nederlandse medewerker van de NCTV die zeer waarschijnlijk vertrouwelijke informatie naar Marokko stuurde,
- de Israëlische inlichtingendiensten die zich volgens een Brits onderzoek sinds 2015 in Nederland schuldig maken aan spionage en intimidatie & de recente dubieuze Israëlische gedragingen ten aanzien van het Internationaal Gerechtshof,
- internationale campagnes die Jodenhaat bevorderen & de mogelijke inmenging van Hamas en Palestijnse organisaties,
- bedreigingen van Oeigoeren in Nederland en uiteenlopende bedreigingen vanuit Rusland en China,
- wetenschappelijke kennis die door landen als Iran, Rusland en China illegaal in Nederland verworven wordt en de vraag in welke mate Nederlandse wetenschappers in het buitenland gechanteerd worden om gevoelige informatie te delen,
- de mogelijke financiering van Nederlandse onderwijsinstellingen vanuit het buitenland, zoals het staatsinvesteringsfonds van Qatar,
- de liquidatie van Iraniërs in Nederland, de bedreiging van VVD-Kamerlid Ulyse Ellian door de Iraanse ambassade en andere acties vanuit Iran,
- de buitenlandse financiering van acties tegen vrouwen- & LHBT-rechten door conservatieve christelijke organisaties,
- de vraag in welke mate ongewenste druk wordt uitgeoefend bij buitenlandse verkiezingen in Nederland. (4)

Beperkt

Het antwoord van de Nederlandse overheid op de ongewenste buitenlandse inmenging is nogal beperkt. Via diplomatieke kanalen worden landen “gericht en gedoseerd” aangesproken op hun gedrag. Zo werden diplomaten uit o.a. Iran, Eritrea en Rwanda zo nu en dan aangesproken op bedenkelijke activiteiten. De houding van de Nederlandse overheid is evenwel veelal dubbelzinnig. Twee NRC-journalisten deden onderzoek naar De Lange Arm van Rwanda in Nederland. Hun conclusie is duidelijk: “Nederlanders met Rwandese roots, vooral critici van het regime van president Kagame worden in Nederland geïntimideerd en bedreigd. De Rwandese ambassade speelt daarin een sleutelrol. Tegelijkertijd blijft Nederland in samenwerking met Rwanda kritische stemmen terugsturen naar het Afrikaanse land.” (5)

Er wordt voorlichting gegeven aan “bepaalde groepen migranten” en medewerkers bij gemeenten. De overheid werkt daarbij samen met lokale besturen, gemeenschappen en deskundigen. In sommige gevallen krijgen bedreigde mensen extra bescherming. Vanuit de Tweede Kamer wordt al jaren gepleit voor een centraal meldpunt voor slachtoffers van ongewenste buitenlandse pressie. Een aangenomen motie in de Tweede Kamer heeft nog niet veel opgeleverd.

De meeste aandacht gaat uit naar de bescherming van gevoelige Nederlandse technologie. “Er wordt massaal ‘kennis geslurpt.’” Met de nieuwe screeningswet gaat de overheid duizenden wetenschappers en studenten doorlichten die zich bezighouden met kritieke technologie. (6) Daarbij zal zeker aandacht zijn voor de forse aantallen Chinese studenten in Nederland. De AIVD geeft aan hoe complex de relatie met China is: “China is de grootste dreiging voor de economische en kennisveiligheid van Nederland en een formidabele handelspartner tegelijk.”

In de Nederlandse diasporagemeenschappen blijft buitenlandse inmenging een belangrijk thema. Soms is er belangrijke kennis beschikbaar. Zo meldt Modderkolk dat de MIVD een uitzonderlijke bijdrage kon leveren aan de strijd in Afghanistan mede dankzij de vele Afghaanse tolken die de dienst in Nederland onder asielzoekers rekruteerde. Zij vertaalden in Nederland vele onderschepte berichten. Onverwachte nieuwe internationale ontwikkelingen zorgen ook voor onrust. Zo hebben Amerikaanse ambassades onlangs Europese bedrijven met klem gevraagd hun diversiteitsprogramma’s stop te zetten. Als bedrijven daartoe niet bereid zijn dreigen zij hun contracten met de Amerikaanse overheid te verliezen.

Ongewenste buitenlandse inmenging zal de komende jaren in vele vormen onze aandacht blijven vragen. Het waarborgen van de vrijheid van vluchtelingen in Nederland vraagt om scherpere reacties dan tot nu toe geboden werden. Ook de bescherming van technologie en kennis verdient meer aandacht. De geopolitieke realiteit vraagt om nadrukkelijke actie.

Erik van den Bergh is historicus en lid van de redactie.

1. Frits Hoekstra, *In dienst van de BVD. Spionage en contraspionage in Nederland*. Boom. 2004. blz. 54.
2. Waar gedegen onderzoek naar de Zuid-Afrikaanse Lange Arm in Nederland vrijwel ontbreekt is er wel een proefschrift over wat kan worden aangeduid als De Lange Arm van de Nederlandse anti-apartheidsorganisaties: Giliam de Valk, *Dutch Intelligence. Towards a Qualitative Framework for Analysis. With Case Studies on The Shipping Research Bureau and the National Security Service* (BVD). Rijksuniversiteit Groningen. Oktober 2005. 416 p.
3. Huib Modderkolk, *Dat wil je écht niet weten. Over de onvoorstelbare wereld achter je scherm*. Uitgeverij Podium. 2024. 288 blz. De cijfers staan op blz. 8, 34-35.
4. Tweede Kamer. *Conceptverslag Commissievergadering Buitenlandse inmenging en beïnvloeding*. 27 maart 2025. 67 blz.
5. Bram Endedijk & Wilmer Heck, Rwandese ambassade in Den Haag bedreigt critici van het regime. In: *NRC*. 29 mei 2024. Blz. 6-10.
6. Marc Hijink, De stekelige screeningswet werpt haar schaduw al vooruit. In: *NRC*. 5/6 april 2025. blz. E12-13.

Thema

Column

Ik belde met hen; met mijn vrienden in Iran

Keyvan Shahbazi

Het was een woensdagmiddag toen de telefoon ging. Aan de andere kant hoorde ik de stem van mijn moeder uit Iran. Ze was overstuur, maar dat was ze laatste tijd vaker. Ze vergat steeds dingen en sommige gebeurtenissen wist ze sowieso niet meer. Een keer vroeg ze zelfs hoe laat ik thuiskwam. Ik begreep er niets van. "Je moeder is aan het dementeren", had een familielid mij toevertrouwd. Na het overlijden van mijn vader woonde ze alleen in ons ouderlijk huis dat was onteigend als vergelding voor mijn vlucht uit de gevangenis. Door maandelijks de huur te betalen mochten ze in hun eigen huis blijven wonen.

Door de telefoon riep ze dat ik hen moest bellen. "Wie moet ik bellen?" vroeg ik. "Hen, hen", reageerde ze. "Als je niet belt komen ze weer terug en nemen ze mij mee", herhaalde ze een paar keer. "Okay mam, okay, ik ga hen bellen", probeerde ik haar gerust te stellen. De jarenlange herhaaldelijke scheldpartijen, vernederingen en de dreiging om in de isoleercel verkracht te worden hadden haar gebroken. Er was weinig meer over van de statige trotse vrouw die als Inspecteur-Generaal van het onderwijs in de hele stad respect had afgedwongen. Via de familie begreep ik dat er een telefoonnummer door hen was achtergelaten. Het papiertje met dat nummer bleef op mijn bureau liggen. De dagen gingen voorbij en ik werd verscheurd vanbinnen. De dreigende vernieuwde confrontatie met hen had toch zijn weerslag op mijn gemoed. De nachtmerries waar ik al jaren van verlost was waren weer terug: de benauwdheid van de isoleercel, de pijn van de fysieke martelingen, de intense doodsangst tijdens de massaexecuties waar je geblinddoekt tussen moest staan. En ik hoorde steeds de stem van mijn moeder: "Als je niet belt komen ze weer terug en nemen ze mij mee". Daar kwam ook nog bij dat ik als de adviseur van een Nederlands bewindspersoon geen contact kon

hebben met hen. Ik vertelde het verhaal op het ministerie en kreeg toestemming om hen één keer te bellen. Om zeker te zijn dat mijn nummer niet werd herkend belde ik eerst een vriend om dat te checken. Daarna draaide ik dat nummer in Iran met het netnummer van mijn geboortestad.

Degene die opnam stelde zich voor met zijn achternaam. Ik herkende zijn stem. Hij was een van de gardisten die mij in de gevangenis in opdracht van Ibrahim Raisi (de latere president van de Islamitische Republiek) had gemarteld. Ik stelde mij ook voor en zei dat ik op hun verzoek terugbel, uit Duitsland. Plotseling veranderde zijn formele stem in de amicale toon van gabbers onder elkaar.

"Ben jij het, kerel? *Long time no see*. Hoe gaat het met je? En met je Nederlandse vrouw? Trouwens, gefeliciteerd met je nieuwe functie." Overrompeld door zijn reactie, probeerde ik een passende houding aan te nemen. Maar het lukte niet. "Dank u, dank u", zei ik en viel weer stil. "Goed, goed, vertel eens makker", probeerde hij de stilte te doorbreken. "Ik, ik hoorde van mijn moeder dat u wilde dat ik u terugbelde." Hij schraapte zijn keel en zei: "Luister broer, de barmhartige leider van onze islamitische revolutie, moge Allah hem een lang leven geven, heeft jou met zijn amnestie vereerd. Daarmee zijn al je zonden vergeven en je kunt zonder vrees terugkeren naar je eigen land." Een onmetelijke woede maakte zich meester van me. Het liefst had ik het met alles in mijn wezen uitgeschreeuwd. Zo hard dat zijn trommelvlies scheurde. Maar dan hadden ze mijn moeder.

"Luister maatje", pakte hij de draad weer op. "Ik geef je een code, je gaat daarmee naar onze ambassade in Den Haag. Daarmee krijg je een paspoort. Bel me daarna en geef me je vluchtnummer. Ik haal je zelf bij de vliegtuigtrap op en zet je af bij de voordeur van jullie eigen huis. En wanneer je weer terug wilt, kom ik zelf je ophalen en naar het vliegveld rijden." Wat moest ik zeggen? Ik wist het niet. "Ja, okay, prima, dank u", reageerde ik na een tijdje stil te zijn gevallen. "We weten veel meer van je dan je zelf kunt beseffen", zei hij daarna. "Kom in dienst van je eigen land, vriend", voegde hij er nog aan toe. "Okay, ik bel u later weer terug om het verder af te spreken", zei ik. "Doen hoor", riep hij voordat we afscheid namen.

Keyvan Shahbazi is cultureel psycholoog, vrijdenker van het jaar en de schrijver van het net verschenen boek *De Prijs van Vrijheid*.

Thema

Dat Charlie Chaplin, Leni Riefenstahl en Jackson Pollock meer dan alleen vanwege hun kunstenaarschap met elkaar verbonden zijn, laat Sandra Schruijer in dit artikel zien, namelijk ook vanwege de invloed van De Lange Arm op hun leven. Ze laat bovendien zien dat De Lange Arm juist hun kunstenaarschap als aangrijpingspunt nam. Trump doet datzelfde, en wij moeten daartegen protesteren: TRAMP

Tramp versus Trump

Sandra G.L. Schruijer

Velen onder ons kennen de stomme films van de wereldberoemde cineast en acteur Charlie Chaplin. Als spitsvondige en ondeugende tramp gaat hij de confrontatie aan met De Lange Arm van de wet. Ook Charlie Chaplin in hoogsteigen persoon kwam veelvuldig in aanvaring met de Amerikaanse overheid. Dat geschiedde al na zijn eerste talkie, de speelfilm *Modern Times* (1936), een satirische kijk op kapitalistische uitwassen. Ik herinner me de scène waarin een automatische *feeding machine* door een verkoper op Charlie, de fabrieksarbeider, wordt uitgeprobeerd. Het apparaat slaat op hol, en Charlie die vastzit in zijn stoel, raakt op een uitermate hardhandige wijze besmeurd met etenswaar en lijkt het avontuur ternauwernood te overleven. De directeur ziet af van de aanschaf van deze machine met de woorden: "It's no good. It isn't practical..." Deze film met zijn antikapitalistische teneur, versterkte de verdenking die al eerder was ontstaan, namelijk, dat Chaplin een communist zou zijn.

Vermeende communistische affiliaties

De film *The Great Dictator* (1940), een voorzienige satire op Hitler, werd kritisch ontvangen door onder meer isolationisten, die Amerika niet in de reeds woedende oorlog wilden betrekken en bang waren de Duitsers te antagoniseren (Cole, 2001). Daarenboven bevestigde het slot van de film, waarin de hoofdpersoon, een Joodse kapper (gespeeld door wie anders dan Chaplin, die ook de rol van Hitler vertolkte), opriep tot internationale broederschap en het nastreven van menselijkheid boven hebzucht, zijn vermeende communistische affiliaties. Het gevecht werd gevoerd via de pers en de rechtbank, waarbij de FBI alles uit de kast trok om hem veroordeeld te krijgen. Hetgeen niet lukte, want zijn films getuigen dan wel van zijn maatschappijkritiek en antifascisme, maar hij was geen lid van een communistische partij. Chaplin noemde zichzelf een humanist. Er werden andere argumenten in de strijd gegooid: Chaplin werd verweten geen Amerikaans staatsburger te zijn en moreel pervers bovendien. Alles om hem als ongewenste vreemdeling weg te zetten. Als de FBI had geweten dat er Romabloed door zijn aderen stroomde, was dat vast en zeker ook tegen hem gebruikt (*Chaplin: Spirit of the Tramp*, 2025). Toen hij in 1952 samen met zijn gezin de oceaan was overgestoken om zijn nieuwste film *Limelight* in Europa te promoten, werd

een terugkeer onmogelijk gemaakt, waarop Chaplin besloot zich in Zwitserland te vestigen. In 1957 maakte hij *A King in New York*, een aanklacht tegen de Amerikaanse anticommunistische heksenjacht en hoe hij zelf behandeld was door de *House of Un-American Activities Committee*.

Lange armen die inpalmen

In de jaren veertig en vijftig van de vorige eeuw werden communisten door De Lange Arm opgejaagd en weggeduwd, maar lange armen kunnen ook inpalmen. Zo werd een andere kunstenaar die claimde apolitiek te zijn en apolitieke kunst te maken, te weten Jackson Pollock, zonder het te weten door de Amerikaanse overheid als wapen ingezet in de culturele Koude Oorlog door zijn werk en dat van andere abstract expressionisten te begunstigen (Guilbaut, 1985), want abstract mocht je schilderen in het ultiem vrije land! Een ander voorbeeld is het *Congress for Cultural Freedom*, dat een platform aan de intelligentsia (kunstenaars en wetenschappers) bood voor hun al dan niet linksgeoriënteerde ideeën, teneinde hen uit handen van de communisten te houden. Met heimelijke financiering vanuit de CIA. Toen dit in 1966 aan het licht kwam veroorzaakte het een groot schandaal (Stonor Saunders, 1999).

Inspiratiebron voor *The Great Dictator* was de nationaal-socialistische propaganda-film *Triumph des Willens* (1935) van cineaste Leni Riefenstahl. In het kader van het schrijven van deze bijdrage heb ik de film, die in zijn geheel op het internet te vinden is, bekeken. Het is een lange zit, met een hoop gemarcheer, voorbij denderende parades, juichende massa's, niet-aflatende marsmuziek, naast die van Wagner (waar Chaplin ook naar verwees, denkt u maar aan dat briljante fragment waarin Hitler speelt met een wereldbol, met droomachtige muziek uit Lohengrin op de achtergrond). De speeches van Hitler en andere partijbonzen gaan over volk, ras, zuiverheid, loyaliteit, gehoorzaamheid, de leider, kracht, eenheid, de grootsheid van Duitsland. Riefenstahl, overigens, zag zichzelf als pure kunstenaar en totaal niet politiek. Ze deed gewoon wat de opdrachtgever verlangde, zonder daar destijds of na de oorlog enige vragen bij te stellen. Ze was 'politiek onervaren' stelt ze in een net uitgegeven documentaire van Andres Veiel, getiteld *Riefenstahl* (2024).

Maak lawaai en TRAMP

Triumph des Willens werd bijna honderd jaar geleden uitgebracht, ter ere van Hitler, de NSDAP en de dictatuur. Met een oproep in de trant van "mache Deutschland wieder gross". Nu hebben we MAGA. Met haat voor alles wat anders is of lijkt. Geen Triumph maar Trump, Trumps wil. Die wetenschap, kunst en cultuur openlijk aanvalt door het onthouden van financiering, directe inmenging in beleid, verbale agressie en stemmingmakerij. Wat te denken van Trumps recente oproep op *Truth Social* om de Amerikaanse filmproductie weer groots te maken: "Hollywood, and many other areas within the U.S.A., are being devastated. This is a concerted effort by other Nations and, therefore, a National Security threat. It is, in addition to everything else, messaging and propaganda!". Plan: tarieven van honderd procent op buitenlandse films. Zijn lange arm is ook voelbaar in Nederland, getuige de vragenlijst van een Amerikaanse dienst waarin Wagingse onderzoekers werd gevraagd of ze samenwerken met 'communist, socialist, or totalitarian parties'. Want net als in het Derde Rijk en andere totalitaire regimes, worden kunstenaars en wetenschappers, tenzij ze kunnen worden ingezet, als bedreigend gezien voor de zittende macht.

Wie had gedacht dat Amerika, het land van de gepropageerde vrijheid, ons gidsland voor vele decennia, hard op weg is haar democratie met succes te ontmantelen? Dat kan alleen als er steun is voor lange armen en een verlangen erdoor gegrepen te worden. Zo werd Leni Riefenstahl gegrepen door de man Hitler. Bij haar speelde hoe dan ook een verblindende ambitie. Andere motieven om voor totalitaire armen te kiezen kunnen simpel opportu-

nisme of onverschilligheid zijn, een gedeelde ideologische overtuiging, het werkelijk niet weten (denk aan het *Congress for Cultural Freedom*), niet willen weten, een diep gekoesterde en veelal onbewuste wens op te gaan in een groter geheel, of volledig ontzorgd te worden vanuit gevoelens van frustratie en machteloosheid. Narcistische leiders zijn een meester in het manipuleren van dergelijke verlangens en andere emoties. De dynamiek tussen machtingen en machtelozen zal er altijd zijn en zal ook altijd, helaas, kunnen ontsporen. De Lange Arm van de 'nature of human nature'.

Laten we de *tramp* in ons koesteren, die staat voor autonomie, rechtvaardigheid, kritisch vermogen, verzet en een 'disarming charm'. Trampen is ook een Nederlands werkwoord dat schoppen, trappen, stampen betekent. Dus spreek je uit, kijk niet weg, maak lawaai en TRAMP (Schruijer, 2025). Eenieder kan zich uitspreken tegen en voor, en handelen binnen ieders mogelijkheden. Inspiratie nodig? Ga de talkies van Charlie Chaplin zien!

Sandra Schruijer is hoogleraar Organisatiewetenschap aan de Utrecht School of Governance, Universiteit Utrecht en directeur van Professional Development International bv.

Verder kijken

- A King in New York (1957). Film van Charlie Chaplin.
- Chaplin: Spirit of the tramp (2025). Film van Carmen Chaplin.
- Modern Times (1936). Film van Charlie Chaplin.
- Riefenstahl (2024). Film van Andres Veiel.

Verder lezen

- Cole, R. (2001). Anglo-American anti-fascist film propaganda in a time of neutrality: The Great Dictator, 1940. *Historical Journal of Film, Radio and Television*, 21(2), 137-152.
- Guilbaut, S. (1985). *How New York stole the idea of modern art: Abstract expressionism, freedom, and the Cold War*. University of Chicago Press
- Schruijer, S. (2025). Spreek je uit en kijk niet weg. Groepen: *Tijdschrift voor Groepsdynamiek en Groepspsychotherapie*, 2 (in druk).
- Stonor Saunders, F. (1999). *Who paid the piper? The CIA and the cultural Cold War*. Granta Books.

Thema

Volksrepubliek China en kritische stemmen - het is nooit een gelukkig huwelijk geweest, laat Han Vandenabeele de redactie weten. Hij vervolgt: "Voor de economische en dictatoriale grootmacht is het duidelijk: it's my way AND the highway." En die snelweg loopt volgens de schrijver linea recta in Rijksweg 7 over. "Big Xi is watching you."

China's grensoverschrijdend gedrag: de slag om het Tibetaanse narratief

Han Vandenabeele

Historische context

Tibet heeft een eeuwenlange en complexe relatie gehad met de keizerlijke machten die in China de plak zwaaiden. Dit waren dynastieën waarbij niet enkel etnisch Chinese heersers het Hemels Mandaat claimden. Periodes van feitelijke onafhankelijkheid, gradaties van autonomie of imperiale invloed wisselden elkaar af, parallel met de machtsverschuivingen in het Aziatische binnenland. Naarmate de dharma (de leer van Boeddha) steviger voet aan wal zette op het dak van de wereld werden soldaten ingewisseld door boeddhistische monniken. Tibet genoot de hoogste religieuze autoriteit maar raakte militair afhankelijk van buitenlandse mogendheden.

Dit partnerschap floreerde maar legde tevens de fundamenteën voor latere Chinese claims op Tibet. Tijdens de laatste dynastie - de Qing (1644-1912) - groeide de Chinese invloed onder gestalte van de amban. Deze keizerlijke gezant konkelde binnen de wandelgangen van de Tibetaanse overheid in Lhasa; een vroeg voorbeeld van externe controle en een historische voorloper van Beijings huidige transnationale agressie.

Geopolitieke arena

Eind 19de eeuw betrad Tibet de internationale geopolitieke arena binnen de Great Game. Het Britse Rijk zag in Tibet een bufferstaat tegen tsaristische expansie in de controle over Centraal-Azië. Gerugsteund door de kracht van Maxim-mitrailleurs consolideerde een Britse militaire expeditie haar handelsbelangen in Lhasa. Beneveld door de Opiumoorlogen en verzwakt door interne opstanden miste de Qing dynastie ondertussen de boot naar het nieuwe millennium. De Chinese republiek werd een feit halverwege de Eeuw van Vernedering. Deze periode van vernedering door buitenlandse machten voedt China's huidige *gevoeligheid* voor soevereiniteit en territoriale integriteit.

Ondertussen verklaarde Tibet zichzelf onafhankelijk, wat leidde tot een periode van feitelijke, zij het niet internationaal erkende, autonomie. Hier kwam een abrupt einde aan met de oprichting van de Volksrepubliek en de annexatie – of "vreedzame bevrijding" volgens het Chinese discours - van Tibet. Losse keizerlijke invloed maakte plaats voor directe, op maoïstische leest geschoeide, staatscontrole. De mislukte volksofstand in 1959 en de vlucht van de 14de

Dalai Lama naar India markeerden het begin van de Tibetaanse diaspora.

Strijd om het narratief

De bezetting van Tibet levert China naast militaire en economische voordelen, ook toegang tot cruciale waterbronnen die verder vloeien over het Aziatische continent. Het Sino-Tibetaans conflict heeft hierdoor - naast regionale - duidelijke geopolitieke implicaties. Met de fysieke controle over Tibet als fait accompli verschuift de frontline naar het eigenaarschap over het verleden, heden en uiteindelijk de toekomst. Repressie die proactief gericht is op het beheer van het verhaal: de legitimiteit van de Tibetaanse regering in ballingschap (Centraal-Tibetaanse Administratie, of CTA) betwisten, lastercampagnes tegen de Dalai Lama en de strijd om zijn reïncarnatie, en het verspreiden van alternatieve waarheden - Tibet wordt gepresenteerd als eeuwenlang onderdeel van het Chinese moederland.

De digitale snelweg biedt nieuwe middelen voor oude tactieken: via WeChat, Tiktok en andere platformen worden dissidente stemmen gemonitord en geïntimideerd. Gestuurd door algoritmes komt Beijings lange arm zo de huiskamers binnen van de Tibetaanse gemeenschap, ook in de Lage Landen. Dat deze gemeenschap relatief klein in aantal is, staat in schril contrast met de intensiteit en het obsessieve karakter van China's aanpak. Activisten, ngo's en zelfs boeddhistische instellingen zijn doelwit van systematische cyberaanvallen en malwarecampagnes. Digitale sporen te traceren tot in Chinese infrastructures of via proxies onderstrepen duidelijk het georganiseerde karakter. Volgens het departement veiligheid van de CTA zou tot 80% van de Tibetanen in ballingschap reeds te maken hebben gehad met een bepaalde vorm van transnationale repressie: van Brussel tot Den Haag, van nieuwkomers zoals Tashi tot hoogopgeleiden uit een tweede generatie zoals Nyima. De getuigenissen die mijn revue passeerden zijn zeer gelijklopend en kenden een serieuze influx na de wijdverspreide opstand op het Tibetaanse plateau in 2008. China's modus operandi is intussen welbekend: geniepig, weinig origineel maar evenwel doeltreffend en angst cultiverend. Deze komt in de vorm van telefoontjes zonder nummer, bedreiging van familieleden in het thuisland, (zelf-)censuur van kritische stemmen, of weigering van visa zonder verdere tekst en uitleg. Chinese ambassades en consulaten overstijgen hun diplomatieke doel en opereren als knooppunten van surveillance. Activisten worden gefotografeerd (waaronder ikzelf), gevolgd en soms zelfs fysiek geïntimideerd tijdens betogingen.

Druk op de ketel

China spaart kosten noch moeite om haar perfecte plaatje van Tibet als 'bevrijd' gebied te normaliseren.

Zelfs het gebruik van de naam 'Tibet' staat onder druk wanneer Beijing systematisch de Chinese benaming 'Xizang' pusht en hierbij navolging krijgt in onder meer westerse musea. Haar groeiende mondiale invloed gaat hand in hand met economische en diplomatieke druk op onze regeringen, die met de jaren terughoudender werden in hun officiële ontmoetingen met de Dalai Lama of andere vertegenwoordigers van de CTA. De belofte van vrije meningsuiting en bescherming die ballingschap ooit inhield, blijkt soms poreuzer dan gehoopt.

In de schaduw van de Chinese macht opereert het United Front Work Department (UFWD), onder Mao een tactisch staatsinstrument om de binnenlandse tegenstanders tijdelijk te verenigen. Vandaag staat het centraal in Beijings strategie van wereldwijde invloed en controle. Binnen de Tibetaanse context vervult het UFWD een dubbele rol: neutraliseren van 'separatisme' en de promotie van een partijgetrouwe versie van de Tibetaanse identiteit. Via infiltratie, psychologische of emotionele manipulatie, intimidatie en digitale repressie creëert het UFWD hierbij een klimaat van dreiging. Het probeert een wig te drijven tussen Tibetanen binnen en buiten Tibet, pleitbezorgers in diskrediet te brengen, de diaspora en de Free Tibet-beweging te destabiliseren.

Diaspora als verzetsruimte

De Tibetaanse gemeenschap is niet zonder weerstand en staat klaar voor een partijtje armworstelen. Daarbij gaat het om vele vormen van verzet: van diplomatiek lobbyen door de CTA tot grassroots-activisme van jongerenorganisaties zoals Students for a Free Tibet. Van openbare betogingen tot stille herdenkingen. Van het behoud van taal en religie tot het creëren van digitale tegenverhalen op sociale media.

Zelfs onder dreiging – of misschien juist daardoor – groeit de politieke maturiteit van de diaspora. Kinderen van eerste en tweede generatie vluchtelingen worden woordvoerders, bruggenbouwers en activisten. Zij spreken de taal van hun gastland en die van hun voorouders. Ze opereren in parlementen, universiteiten of op straat en vormen fronten met Oeigoeren, Hongkongers en Chinese dissidente stemmen. Wat hen bindt? Een gedeeld verleden van onderdrukking en een gedeelde toekomst die Beijing koste wat kost in de kiem probeert te smoren.

Geen totalitaire macht investeert zoveel in het beheersen van een narratief, tenzij echt bedreigend. Dit vraagt om internationale waakzaamheid, juridische bescherming van diaspora-gemeenschappen, en een principiële verdediging van de vrijheid van meningsuiting en van organisatie — ook wanneer dat economische belangen in de weg zit.

Beijing mag dan de grenzen oversteken met mal-

ware en schaduwdiplomatie, het botst op iets wat niet in algoritmes past: het verhaal van identiteit en verzet. Misschien is dat wel de grootste nachtmerrie van een controlfreakregime: een volk dat blijft volhouden en blijft herinneren.

Han Vandenabeele is oprichter van LUNGTA – Actief voor Tibet en zet zich al ruim 20 jaar in voor de rechten van Tibetanen. LUNGTA (www.lungta.be) is gevestigd in België en maakt ook deel uit van het International Tibet Network.

Verder lezen

Tibetan Center for Human Rights and Democracy – Chinese transnational repression of Tibetan Diaspora communities – 2024

<https://tchrd.org/wp-content/uploads/2024/02/Chinese-Transnational-Repression-of-Tibetan-Diaspora-Communities.pdf>

Schweizerische Eidgenossenschaft, Confédération Suisse – Situation von Tibetischen und Uigurischen Personen in der Schweiz – 2025

<https://www.eda.admin.ch/countries/taiwan/de/home/aktuell/news.html/content/eda/de/met a/news/2025/2/12/104104>

Amnesty International – Transnationale repressie door de Chinese autoriteiten – 2025

Transnationale repressie door de Chinese autoriteiten - Amnesty International Nederland

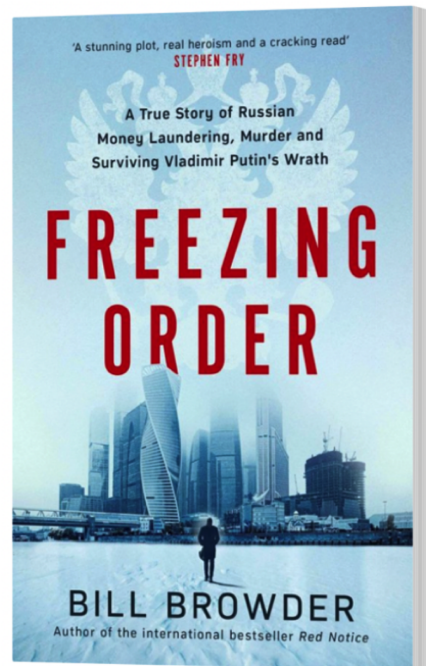
Amnesty International – “On my campus, I am afraid” – China’s targeting of overseas students stifles rights – 2024 <https://www.amnesty-international.be/sites/default/files/download-files/2024-05/FINAL-REPORT-NO-EMBARGO.pdf>

Freedom House – Transnational Repression – China <https://freedomhouse.org/report/transnational-repression/china> & <https://freedomhouse.org/report/transnational-repression>

Human Rights Watch – “We will find you” – A Global Look at How Governments Repress Nationals Abroad – 2024 “We Will Find You”: A Global Look at How Governments Repress Nationals Abroad | HRW

Thema

Boekreflectie door Jacqueline de Jongh-Moolenaar

Titel: Freezing Order A True Story of Money Laundering, Murder, and Surviving Vladimir Putin's Wrath (2022) *(Achtervolgd door de staats-maffia het waargebeurde verhaal van Russische witwaspraktijken, louche moordaanslagen en De Lange Arm van Poetin).*

Auteur: Bill Browder

ISBN: 9789045049045 (336 bladzijden)

Uitgeverij: Simon & Schuster (USA) Atlas contact (Nederland)

De auteur als bedreiging voor de Russische nationale veiligheid

“Before mass leaders seize the power to fit reality to their lies, their propaganda is marked by its extreme contempt for facts as such, for in their opinion fact depends entirely on the power of man who can fabricate it.” Hannah Arendt, The Origins of Totalitarianism, 1951.

Het is niet mijn gewoonte om in deze column minder recente boeken uit te lichten. Maar als een boek

zelf, om in het thema te blijven, een lange arm heeft, wordt het een ander verhaal. Zelden heeft een auteur zo gelobbyd voor wetgeving die wereldwijd een grote impact heeft op de financiële (geopolitieke) wereld als Bill Browder.

Hij maakte het zijn levensmissie om een open zenuw van Poetin te raken en gerechtigheid te krijgen voor zijn jonge advocaat Sergej Magnitski (1972), die in 2008 werd gearresteerd omdat hij zou samenzweren met Hermitage Capital Management, de investerings-maatschappij van Bill Browder. Eind 2009, acht dagen voor zijn verwachte vrijlating werd Magnitski vermoord in de Boetyrka gevangenis in Moskou. Tijdens zijn detentie zijn alle mogelijke mensenrechten geschonden.

De Magnitski Act, die in 2012 in de VS is aangenomen ziet toe op gouvernementele sancties tegen buitenlandse individuen, die betrokken zijn bij schending van mensenrechten en/of significante corruptie. De Magnitski Act is de basis voor wereldwijde sancties tegen Rusland, waaronder de bevrozing van miljarden aan Russische tegoeden bij internationale instituten, zoals Euroclear in Brussel.

Ook is het zeldzaam dat de schrijver van een boek eerst gevierd en vervolgens verguisd en vervolgd wordt door de politiek leider van het land waarin hij zoveel investeerde. Een politiek leider, die zo woedend is dat hij de auteur tot vijand van de staat bestempelde en een internationale klopjacht op hem is begonnen, die tot op de dag van vandaag voortduurt.

Bill Browder studeerde af aan Stanford Business School en ging werken voor de Amerikaanse investeringsbank Salomon Brothers in Londen. Hij verhuisde in 1996 naar Moskou om het beleggingsfonds Hermitage op te richten. Browder beschrijft dat oligarchen en corrupte ambtenaren de bedrijven waarin hij investeerde, leegroofden en daarmee wegwamen. Hij ging zich bezighouden met het ontmaskeren van deze corrupte lieden. Aanvankelijk leek het activisme tegen corruptie, door samen met aandeelhouders het (juridische) gevecht aan te gaan, vruchten af te werpen. Zijn beleggingsfonds groeide en op het hoogtepunt van zijn carrière was Browder verantwoordelijk voor 4,5 miljard dollar, belegd in Russische aandelen.

Zijn kruistocht was echter tegen het zere been van velen. In 2005 werd Browder door Poetin tot bedreiging voor de nationale veiligheid verklaard en werd hij het land uitgezet. De activa van het fonds werden door Browder direct geliquideerd. Browder en zijn team verhuisden op stel en sprong met hun gezinnen naar Londen. Anderhalf jaar later, bij een inval door Russische agenten en officials in een kantoor van de Hermitage, werden de zegels en certificaten van het bedrijf in beslag genomen, het begin van een aaneenschakeling van frauduleuze hande-

lingen via lege holdings en brievenbusfirma's.

Sergej Magnitski ontdekte dat criminelen de gestolen bedrijven onder andere hadden gebruikt om een valse fiscale vordering van 230 miljoen dollar in te dienen, die eind 2007 werd uitbetaald; de hoogste belastingteruggave in de geschiedenis van Rusland. Deze diefstal schoven de Russen in de schoenen van de advocaten van het Hermitage fonds, twee van hen konden nog net het land uit vluchten. Sergej Magnitski bleef achter omdat hij, volgens Browder, geloofde dat Rusland aan het veranderen was en dat de wet hem zou beschermen. Dat de 'rule of law' in de visie van autocraten kneedbaar is naar eigen inzicht bezegelde zijn noodlot.

De bromance tussen Trump en Poetin, openlijk opbloeiend tijdens de eerste regeringstermijn van Trump, baarde Browder nog meer zorgen. In de zomer van 2018 publiceerde de Russische procureur-generaal een lijst met 12 personen die hij uitgeleverd wenste te zien in ruil voor 12 GROe agenten van de Russische inlichtingendienst. Op de lijst stonden, onder andere, Bill Browder en zijn vriend; de man die de Magnitski-wet had geschreven, Kyle Parker; Mike McFaul, de voormalige Amerikaanse ambassadeur in Rusland, en diverse overheidsfunctionarissen.

De PG beschuldigde de mannen ervan deel uit te maken van de "criminele" onderneming van Bill Browder en het doneren van 400 miljoen euro aan de campagne van Hilary Clinton. Volgens Browder overspeelde Poetin hiermee zijn hand. Voldoen aan het verzoek zou er niet alleen voor zorgen dat Trump blij zou geven van een volledige overgave aan de wensen van Poetin maar ook een, volgens Browder, rampzalig precedent scheppen, want wie wil een baan bij een overheid die je op elk moment kan overdragen aan een vijandelijke buitenlandse macht omdat je gewoon je werk doet?

Trump vond het echter een "interessant idee", onder de radar gingen alle alarmbellen af, de Nationale Veiligheidsraad, Buitenlandse Zaken, Justitie, allen rolden achter de schermen over elkaar heen om het onheil af te wenden. De onuitsproken boodschap was, volgens Browder, "dat er een gek in het Witte Huis zit".

De vloedgolf van verontwaardiging was torenhoog volgens Browder en de Senaat organiseerde een stemming over een resolutie waarin Trump werd opgeroepen nooit in te gaan op Poetins "ongelooflijke aanbod". De resolutie werd aangenomen met 98 stemmen voor en 0 tegen.

Dat was duidelijke taal tegenover de eerdere mededeling van de perschef van Trump, Sarah Huckabee Sanders, dat de president met zijn team bijeen zou komen om te bekijken of het voorstel van Poetin redelijk was. Vlak voor de stemming veranderde dit in de mededeling dat Trump het oneens was met het voorstel.

Volgens Browder was dit niet de ferme afwijzing die Washington had verwacht. De klap die de Senaat erop gaf kwam luid en duidelijk aan in het Witte Huis.

Het boek van Browder staat vol met bizarre gebeurtenissen die zich afspelen op diverse continenten. Browder schetst een ongelooflijk spannend kat en muis spel tussen hem en de Russen. Verbijsterend is het feit dat in diverse gerechtelijke procedures de advocaten aan Russische zijde zonder blikken of blozen tegelijkertijd optreden voor eiser én gedaagde en zo openlijk zelf de belangenverstrengeling bevestigen en in stand houden. De Lange Arm van de Russen is meer een monster met vele tentakels die zich vasthechten in het geopolitieke en juridische veld, waar het alleen maar lijkt te draaien om geld en macht. Dat klinkt misschien teatraal maar het zijn de feiten waar we allen mee te maken hebben en de gevolgen van ondervinden. Na de inval van Oekraïne door Rusland hebben veel westerse landen het bevrozen van Russische tegoeden ondersteund. Deze pot met geld is inmiddels zo enorm dat vele partijen een graantje mee willen pikken in de vorm van investeringen en de wederopbouw van Oekraïne. Dat hiervoor wetswijzigingen nodig zijn lijkt vooralsnog van ondergeschikt belang. Banken

zijn bang het vertrouwen van rekeninghouders te verliezen. Het bevrozen van tegoeden zorgt voor glad ijs op het snijvlak van recht en ethiek. De beer is los.

Jacqueline de Jongh – Moolenaar is advocaat te Sassenheim en onder meer voorzitter van de muziekstichting 'Liminale'.

Tips:

www.lawyersforlawyers.org

www.amnesty.org

YouTube: Pussy Riot's powerful message to Putin/You can't stop the future with bullets, poison or prison.

Kunst: Dimitri Tsykalov: SKIN (wall) | 2011 | wooden ammunition boxes

The Guardian: Arjan Appadurai (25 Mei 2025): "An autoimmune disorder": how Trump is turning American democracy against itself.

Spotify: Felbm winterspring/summerfall (5 mei 2025)

Thema

De steeds meer toenemende spanningen en dreigingen ziet Karel Janssen vaker in onbegrijpelijke richtingen bewegen. Hij ziet een constante in de bedreigingen aan kunstenaars – in brede zin opgevat, ook schrijvers en journalisten - in de zich steeds meer uitdijende autocratieën. Zo staat Rusland/Sovjet-Unie in een lange 'traditie' die ver terugvoert tot aan het begin van Stalin. Maar kijk om je heen, ook in Nederland is het raak, waarschuwt de schrijver. Verzet is geboden

De Russische octopus

Karel Janssen

Onder Stalin waren onder ander de componist Dimitri Sjostakovitsj (zie mijn artikel in het Loving Geopolitics winternummer van 2022) en de dichtster Anna Achmatova slachtoffer van zijn repressie. Stalin vond dat kunstenaars "de ingenieurs van de menselijke ziel" moesten zijn en het socialistisch realisme moesten uitdragen. Beiden kozen ervoor in Rusland te blijven en 'innerlijk' kritisch te blijven in hun werk.

Een ander voorbeeld, van de post-Stalintijd, is de pianist Youri Egorov (1954-1988), gevlucht en wonend in Amsterdam, en daar nog danig geïndoctrineerd door het Sovjetregime, lees *In het huis van de dichter* van Jan Brokken uit 2018.

Nu, na alle euforie na het vallen van de muur in 1989 die een vrijheid, ook voor kunsten en wetenschap, liet opbloeien (Oost en West konden vrijelijk hun artistieke ontwikkelingen delen en uitwisselen), kwam in de 21e eeuw met de opkomst van de nieuwe leider Vladimir Poetin geleidelijk een einde aan die vrijheid. De periode van begin jaren 90 van de vorige eeuw mondde uit in de Oekraïneoorlog van Poetins regime in de nieuwe eeuw. Het huidige regime toont weer grote overeenkomsten met de oude Sovjet-Unie: het wederom systematisch kunstenaars, schrijvers en journalisten onder druk zetten, gevangenemen en/of het land uitjagen. Het is opmerkelijk en absurd dat Poetin steeds verwijst naar traditionele Russische waarden terwijl perioden voor het Sovjet-imperium Rusland een land was met een rijke cultuur (zie Sjeng Scheijen, *Een ander Rusland*, 2024).

De Russische kunstenaars moeten zich weer bewegen op een smalle richel tussen hun kunst en overleven. Moeten kunstenaars zich aanpassen of solidair zijn met andere vormen van oppositie voeren en verzet plegen? De meer filosofische vraag is: moeten kunstenaars überhaupt een standpunt innemen of dat alleen als hun artistieke vrijheid wordt ontnomen? Zijn ze moreel verplicht een standpunt tegen het regime in te nemen?

In 2012, bij Poetins herverkiezing, gebruikten Pussy Riot in hun performances felle kleuren en droegen ze balaclavas (totale gezichtsbedekking met alleen open ogen) als symbool van anonimiteit onder onderdrukking. Het meest bekend werd toen het werk *Mother of God, Drive Putin Away*, waarna ze gearresteerd, gevangengezet en weer amnestie kregen. Ze zijn daarna gestopt als groep. Na de inval in Oekraïne kwam er een nog strengere censuur en zelfcensuur: kunst die als 'anti-Russisch' of 'extremistisch' wordt bestempeld, kan leiden tot strafrechtelijke vervolging. Hiermee werden ook de kunstenaars gedwongen een positie in te nemen. De keuze wordt dan je werk aanpassen uit angst voor represailles.

Hoe te reageren?

Deze invasie in Oekraïne heeft bij een groot deel van de Russische bevolking een shock teweeggebracht. Naast schaamte en schuldgevoel was daar ook het zelfbeeld van de Russen zelf. Wat is onze verantwoordelijkheid? Met name voor de kunstenaars kwam de vraag hoe hierop te reageren. Hoewel er ook stromingen zijn die openlijk collaboreren, zoeken andere listige manieren om hun stem te la-

ten horen, vaak met grote gevolgen. Kunstenaars die zich aan de omstandigheden aanpassen en de politiek vermijden kunnen in hun eigen relatieve artistieke vrijheid doorwerken. Van andere kunstenaars die bleven, zien we verzet in onder andere graffiti, straatkunst en satire maar toch vooral de onmogelijkheden om vrij te werken. Het illustreert op brede schaal de grote spanning tussen kunst en het autoritaire regime waarbij (artistieke) vrijheid in het geding is.

Uit diverse interviews, debatten en artikelen ontstaat een beeld dat veel Russische kunstenaars in Russische gevangenissen verblijven. Dit zijn kunstenaars die zich openlijk met hun kunsten verzetten tegen het regime, zoals de toneelschrijver Jevgenia Berkovich die voor haar werk werd gearresteerd en een straf van zes jaar uitzit. De dichter Artyom Karmadin die een gedicht als protest voordroeg en zeven jaar strafkamp als straf kreeg. Als werk in het buitenland wordt vertoond dan is het werken in het vaderland meestal niet meer mogelijk. Er is geen duidelijk beleid; willekeur overheerst. Kortom: exposeren in binnen-en buitenland heeft grote risico's. Voor veel kunstenaars rest een subtiel verzet in hun kunsten door toepassing van symboliek en historische analogieën.

Veel Russen, waaronder kunstenaars, hebben Rusland verlaten en wonen nu elders waar zij vrij kunnen werken. Vaak voelden zij zich ook al verbonden met het westen, waardoor deze stap een 'logische' was. Tegelijkertijd delen zij nu allemaal hetzelfde gevoel van een lotsverbondenheid. Als je vlucht neem je je cultuur, taal en denken mee. In hoeverre ben je hier vrij in het westen? De diaspora van Russische kunstenaars voelt zich verbonden en medeverantwoordelijk. De bekende Russische schrijver en dichteres Maria Stepanova die sinds de invasie in 2022 in Berlijn woont zegt in een interview: "Mensen die in het Russisch denken en schrijven, los van hun nationaliteit of herkomst, zelfs als ze al in 1978 naar Duitsland of de Verenigde Staten zijn verhuisd, delen nu allemaal hetzelfde gevoel: wij hebben niet langer de mogelijkheid om alleen onszelf te vertegenwoordigen. Voortaan behoren we allemaal tot die groep mensen die 'dit' gedaan hebben" (NRC, 12-12-2024).

Navalny

Zonder directe censuur of repressie kunnen Russische kunstenaars zich in het buitenland kritisch uiten. Van sommige kunstenaars die familie of vrienden in Rusland hebben kan dat voor de achtergeblevenen grote gevolgen hebben. Rusland schroomt niet om het de landgenoten in het westen, die zich te openlijk tegen het regime van Poetin keren, erg lastig te maken door intimidatie en bedreig-

ging. Van deze repressie noem ik hier enkele voorbeelden. Veel Russische kunstenaars die zijn gevlucht, ondervinden nog steeds hinder vanuit Rusland. Dit kan variëren van juridische vervolging tot intimidatie, inbeslagname van eigendommen of lastercampagnes.

Kirill Serebrennikov, theaterregisseur, werd al in 2020 veroordeeld in een politiek gemotiveerde fraudezaak. Na zijn vertrek werd zijn theater, *Gogol Center*, onder staatscontrole gebracht. De schrijver Dmitry Glukhovsky werd na zijn vertrek in 2022 bij verstek aangeklaagd voor "verspreiding van valse informatie over het Russische leger" en kreeg een gevangenisstraf opgelegd. De komiek Maxim Galkin stond op een Russische 'landverraders'-lijst. Zijn eigendommen in Rusland werden bevroren. Buiten deze voorbeelden zijn er gevallen van financiële en administratieve druk, en online intimidatie die zich uit door aanvallen door pro-Kremlin trollen, bedreigingen, of mensen worden gedox't (waarbij hun privégegevens online worden gelekt).

Dat roept de filosofische vraag op of kunstenaars zich überhaupt moeten verzetten tegen dit regime. De tendens is dat er een collectieve verantwoordelijkheid groeit om steeds meer je stem te laten horen,

omdat de culturele wereld niet kan en mag zwijgen. Navalny riep zijn landgenoten op om in 'Europa' te gaan geloven waarbij Europa ook staat voor vrijheid. Kortom: de in het westen wonende en werkende Russische kunstenaars verdienen ons aller steun en solidariteit. En met name van hun vakgenoten hier.

Maar laten we niet naïef zijn. Ook in het vrije westen staan de cultuur en haar vrijheid steeds meer onder druk. De autocratische regimes met hun repressie kruipen in de weefsels van onze samenleving. Verzet is geboden. We staan op een breukvlak en kunnen voor de toekomstige generaties niet met onze rug naar deze ontwikkelingen staan.

De octopussen van deze regimes reiken ver!

Karel Janssen is opgeleid tot musicus en vervult diverse culturele bestuursfuncties. Bij Hogeschool Zuyd ontwikkelde hij onder meer internationale kennisnetwerken.

Thema

Column

Bloemen voor de Chinese ambassadeur

Bahram Sadeghi

Er zijn mensen die precies weten waar ze waren en wat ze aan het doen waren toen ze hoorden dat John F. Kennedy vermoord werd of toen de vliegtuigen de Twin Towers invlogen. Ik weet precies waar ik was en wat ik deed op 10 december 2010, de dag van de uitreiking van de Nobelprijs van de Vrede aan de Chinees Liu Xiaobo.

Die dag liep ik met een bos bloemen de Chinese ambassade in Den Haag binnen.

Twee maanden eerder was bekend geworden dat Liu Xiaobo de Nobelprijs had gekregen, maar op dat moment zat hij al maanden in de gevangenis voor het feit dat hij een manifest had geschreven waarin hij voor politieke hervormingen pleitte. Het was ook inmiddels bekend geworden dat niemand

van de familie de Nobelprijs in Oslo kon ophalen, een unicum in de geschiedenis van de Nobelprijs. Daarom besloten mijn vriendin (én cameravrouw) Dikla Zeidler en ik naar de Chinese ambassade in Den Haag te gaan om ze te feliciteren met de Nobelprijs voor de Vrede, temeer dat het de eerste keer was dat een Chinees een dergelijke prijs voor een individuele prestatie kreeg. Vraag me niet hoe het ons lukte om op die beladen dag, de dag van de daadwerkelijke uitreiking, de Chinese ambassade binnen te komen, maar toen onze ironische toon tot de ambassadeur doordrong ("en bent u van plan om de toekomstige Nobelprijswinnaars ook in de gevangenis te gooien?"), stonden we binnen de kortste keren buiten.

Naast de vele positieve reacties die we uit de hele wereld op het YouTube-filmpje ontvingen, waren er ook negatieve reacties, uiteraard. Als filmpjesmaker niks nieuws onder de zon. Maar wat deze keer nieuw voor mij was, waren de serieuze dreigingen, niet alleen naar mij toe, maar ook bestemd voor familie en vrienden: *Congratulations, you made your point [...] You are officially blocked by Beijing government and Chinese cyber hackers are working hard to get your informations, so your friends and all of your family will be blocked [...] Beijing government will punish any company which does business with people you know. I upload your videos on Chinese hunting site and 10 million reactions in 2 days to hunt you. Have a nice day without Chinese hunters, you piece of anti-Chinese shit.*

En alsof reacties als de bovenstaande niet erg genoeg waren, kwamen ook concrete dreigingen in het Nederlands binnen, anders gezegd, van iemand die ik zomaar tegen het lijf kan lopen in Amsterdam: *Ik heb jouw foto op de grootste Chinese hunting site geplaatst, over 1 maand ben je officieel op de zwartlijst van Chinese overheid [...] dus als je met vakantie gaat waar veel Chinezen zijn, dan krijg je echte grote problemen. Zelfs in Nederland. Goede dag verder en geniet van de rest van je leven voordat een extreme Chinese nationalist iets met je gaat doen. Of voorzichtig als je op straat loopt, Ik hoop dat je geen auto-ongeluk krijgt [...].*

'Vorzichtig': tot op de van vandaag vraag ik me af of dit een ouderwetse typefout is of een wonder-schone combinatie van 'voorzichtig' en 'vergezicht'.

Om het filmpje te zien, zoek op YouTube op woorden: sadeghi zeidler Chinese embassy

Of zie hier: https://www.youtube.com/watch?v=_NvUbjhx-uY&t=3s

Bahram Sadeghi is redactielid, programmamaker, debatleider en schrijver.

Words

What is my responsibility

In a world of conflict and violence

With superpowers abusing geopolitics

Punitive, greedy and vengeful

For pure self-interest

And maintaining own positions of power

What is my side of history

Peaceful cooperation evaporates

Human rights momentarily absent

Earth neglected

Written on a piece of cardboard

Warriors where are you

I am looking for words

For a new poem

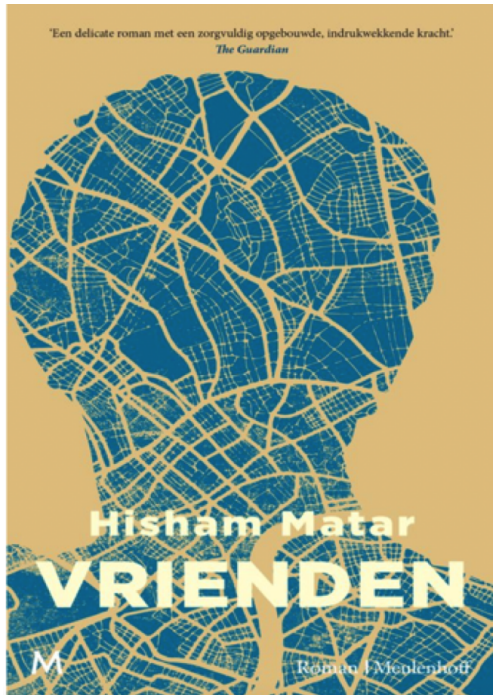
Unknown geopolitician

Met dank aan EP/PT

Thema

Boekreflectie door Erik van den Bergh

Roman over De Lange Arm van Qadhafi

Titel: **Vrienden** (2024), oorspronkelijke titel: **My Friends** (2024)

Auteur: Hisham Matar, vertaler: Manik Sarkar

Uitgever: Meulenhoff, ISBN: 9789029098861 (432 bladzijden)

Over leven dank zij

vriend schap

Khaled is een jonge Libiër die in de jaren tachtig in Londen belandt. De stad heeft veel te bieden en maakt veel in hem los. Er is ruimte voor leven naar eigen inzicht. "Ondanks alle bravoure is het een verlegen stad, gemaakt voor en door tolken" (p. 89). De stad biedt bescherming. "Bij bepaalde straathoecken voelde ik dat de stad een merkwaardig soort genegenheid uitstraalde – het was niet precies genegenheid, eerder een soort overeenstemming: de stad bewoog door mij terwijl ik door de stad bewoog. Ik voelde me beschermd door mijn anonimiteit, maar nog meer door Londen: het doolhof van op elkaar aansluitende straten leek ontworpen met het doel om geheimen te bewaren. (...) alle gezichten om me heen leken toe te behoren aan mensen die al lang niet meer bestonden. Op die momenten was Londen een hiernamaals" (p.159).

Zijn leven verandert volledig wanneer hij in 1984 deelneemt aan een vreedzame demonstratie tegen Qadhafi bij de Libische ambassade. Plotseling wordt er vanuit de ambassade geschoten op de demonstranten. Een politieagente wordt gedood en elf mensen raken gewond. Khaled behoort tot de gewonden. De kogels vagen zijn oude leven weg.

"De Libische regering was een van de pioniers van wat 'De Moord op het Woord' zou worden genoemd, de diabolische campagne die diverse Arabische regimes vanaf de jaren zeventig voerden, die in de jaren tachtig in een stroomversnelling belandde en ook nu nog af en toe de kop opsteekt. (...) Het belangrijkste doel was om uitgesproken journalisten op vaak spectaculaire wijze uit de weg te ruimen: ze werden geëxecuteerd, midden op straat of tijdens de lunchdrukte in een restaurant, ze werden ontvoerd, gemarteld en vermoord, waarna hun verminkte lichaam ergens werd gedumpt, als waarschuwing voor iedereen die het waagde kritiek te hebben op het regime. En inderdaad bleven de details van die aanvallen in het geheugen hangen. Ze maakten bloedvlekken op de hersenen. Talloze Arabische journalisten, redacteuren en uitgevers sloegen op de vlucht. De meesten gingen naar Londen. (...) En ondanks het feit dat ook hier een paar moorden plaatsvonden, bleef de stad tot ver in de jaren negentig het middelpunt van de Arabische intelligentsia. Dat ze hier tot bloei kwamen kun je niet zeggen.

Eerder verdorden ze; ze werden oud en moe. In zekere zin was Londen de plaats waar Arabische schrijvers naartoe kwamen om te sterven" (pp. 40-41).

In de uitermate goed geschreven, zeer indringende en meeslepende roman Vrienden laat de sinds 1986 in Londen wonende Libische schrijver Hisham Matar (1970) zien hoe ingrijpend confrontaties met De Lange Arm zijn. Hij put daarbij uit eigen ervaringen en uit wat zijn familie overkomen is. Hij maakt duidelijk hoe veelomvattend de repressie is die ballingen kan treffen. Om te kunnen overleven is de kracht van vriendschap essentieel.

Het leven van Khaled en zijn vrienden verandert door het schieten vanuit de ambassade in veel opzichten. Angst en dreiging beheersen hun leven. De prijs van ballingschap is hoog. De communicatie met familie in Libië krijgt een volledig ander karakter. Het is onmogelijk aan het thuisfront te vertellen wat zich voltrokken heeft en wat de gevolgen daarvan zijn. Brieven worden geopend, telefoongesprekken afgeluisterd. De omgangsvormen tussen vrienden en geliefden worden eveneens krachtig beïnvloed door de heftige ervaringen. "Ik verdwaalde in een verzonnen leven" (p. 159). Londen wordt op sommige momenten een hiernamaals. Ook de studie kende uiteenlopende vormen van bedreiging en intimidatie. "In die tijd stuurde de staat beursstudenten in kleine plukjes naar het buitenland, bijgebonden door een of twee 'Draden', studenten wiens taak het was de rest te bespioneren. Een andere naam voor 'Draden' was 'Schrijvers', omdat ze hier niet naartoe kwamen om te studeren maar om rapporten over anderen op te stellen. (...) een kleine minderheid werd gevormd door de 'Lezers', de studenten die daadwerkelijk kwamen studeren" (p. 58).

Hisham Matar brengt het lot van bedreigde ballingen in deze roman uitermate scherp in beeld. "In de oorlog ben je nergens, je bent geen deel van het verleden en ook niet van de toekomst, en dat creëert een innerlijke hongersnood die met de dag groeit. Totdat je niets anders meer bent" (p. 415). "Vrijheid, bedacht ik, is ook de vrijheid om geen wantrouwen te voelen, geen angst, geen jaloezie" (p. 287).

Erik van den Bergh is historicus en lid van de redactie.

Thema

Wat ooit begon als een migratiestroom uit economische noodzaak, groeide uit tot een geopolitiek schaakspel, aldus Rutger W. Weemhoff. Zelf volgt hij de invloed van Turkije op Turken in de diaspora al geruime tijd. Turkije o.l.v. Erdoğan beschouwt zijn diaspora al lang niet meer als louter landgenoten op afstand, maar als strategisch verlengstuk van de Turkse staat.

De Lange Arm van Erdoğan: hoe Turkije zijn diaspora beïnvloedt

Rutger W. Weemhoff

Onder aanvoering van president Recep Tayyip Erdoğan reikt Ankara's invloed tot diep in de diaspora in diverse Europese landen. Diens AKP-regering tuigde in het verleden een ingenieuze organisatie op om het Turkse diasporabeleid te implementeren via een uitgekende combinatie van religieuze, maatschappelijke en politieke netwerken. Het beleid richt zich op het promoten van de verbondenheid met de Turkse identiteit, vanuit onvoorwaardelijke loyaliteit aan de Turkse staat, de religieuze cultuur, alsmede aan diens buitenlandse politiek. Wat begon als een betrekkelijk onschuldige strategie om de culturele verbondenheid van Turkse burgers in het buitenland te versterken, is inmiddels uitgegroeid tot een uiterst instrument van politieke controle. Dit fenomeen is voor Europese samenlevingen steeds zichtbaarder en problematischer geworden. In landen als Nederland en Duitsland, waar Turkse

gemeenschappen omvangrijk zijn, leidt dit al jaren tot grote zorgen over ongewenste politieke inmenging. Ankara oefent ongekennde druk uit op de Turkse gemeenschappen. Dit fenomeen, bekend als 'De Lange Arm van Erdoğan', roept steeds vaker zorgen op bij Europese overheden. Het betreft hier een oeroud fenomeen van het federalisme: vrouw en kind zijn als individu's ondergeschikt aan de patriarchale man en aan de groep. In de diaspora worden Turkse gemeenschappen aldus van bovenaf blootgesteld aan de meest extreme conservatieve druk, en uiteindelijk onderworpen aan het perfide regiem van het oorspronkelijke thuisland. Een regiem dat uitblinkt in onnavolgbaar economisch beleid, - dat slechts leidt tot gigantische inflatie, snoei-harde aanpak van de pers en media, zuiveringen van de ambtenarij en rechterlijke macht, die nog uitsluitend bestaan uit jaknikkers, universiteiten die inhoudelijk gescreend worden of ze wel loyaal genoeg aan het regiem zijn. Erdoğan? *Trump avant la lettre..!*

Diyanet: de spreekbuis van Ankara

Een van de meest zichtbare schakels in deze keten is Diyanet, het Turkse Presidium voor Religieuze Zaken. Deze overheidsinstantie schrijft niet alleen de wekelijkse preken voor 85.000 moskeeën in Turkije, maar ook voor ruim 2.000 moskeeën wereldwijd. Ook in Nederland en Duitsland staan Diyanet-imams op de preekstoel, met zo'n 150 moskeeën in Nederland en meer dan 900 in Duitsland, alle onder directe invloed van Ankara. Deze imams zijn niet alleen geestelijk leider, maar ook politieke boodschapper. Twee doelen staan daarbij centraal: het mobiliseren van stemgerechtigden voor de AKP en het signaleren en in de gaten houden van politieke tegenstanders. Na de mislukte coup in 2016 werd deze taak verscherpt, vooral gericht op Gülen-aanhangers.

Politieke campagnevoering vanuit Ankara

De Turkse diaspora is politiek waardevol voor Erdoğan. Tijdens Turkse verkiezingen worden Turkse gemeenschappen in Europa actief gemobiliseerd met een mix van nationalistische en religieuze retoriek om toch vooral te stemmen voor de AKP, de partij van Erdoğan. Dat het stemmen door Turken in het buitenland sinds 2014 door Turkije makkelijker is gemaakt, heeft geleid tot opmerkelijke uitkomsten. Zo stemde in 2023 maar liefst 67% van de Turkse Duitsers op Er-

doğan, - een percentage dat in sommige Turkse provincies niet eens werd gehaald. In 2017 leidde deze invloed tot een diplomatieke rel, toen de Turkse minister van Familiezaken naar Rotterdam kwam om campagne voor Erdoğan en de AKP te voeren en prompt door Nederland werd uitgezet.

Sociale druk en uitsluiting

Niet iedere Turkse Nederlander of Duitser staat te juichen voor Erdoğan. Onder aanhangers van de oppositie is het wantrouwen tegenover de Turkse staat groot. Men wordt geconfronteerd met een vorm van sociale controle die zelden openlijk wordt uitgesproken, maar des te effectiever werkt. Soms begint het met geroddel binnen de gemeenschap, uitsluiting van sociale netwerken of het weren uit moskee-activiteiten. Dit spectrum varieert vervolgens van zelfuitsluiting, sociale uitsluiting op de (weekend)school, in de moskee of het buurttheehuis, tot informele afwijzing van toegang tot beurzen, activiteiten, verblijfsruimten, diasporaprojecten of -subsidies. Of zelfs het doorgeven van namen aan Turkse instanties.

Extreem-nationalistische netwerken

De Turkse invloed beperkt zich niet tot overheidskanalen. Ook extreem-nationalistische groeperingen zoals de 'Grijze Wolven', gelieerd aan de ultranationalistische MHP-partij, oefenen druk uit op kritische Turken in Europa. Deze beweging staat bekend om haar agressieve retoriek en dreigementen tegen andersdenkenden. Ze uit zich antisemitisch, racistisch, anti-Koerdisch. Oostenrijk ging als eerste land over tot het verbieden van Grijze Wolven-symboliek. In Nederland en Duitsland is de beweging actief, deels onder de radar, deels in semi-openlijke vorm. In Duitsland heeft deze beweging minstens 18.500 leden. In Nederland gaven minimaal 10 gemeenten subsidies en/of materiële ondersteuning aan organisaties die gelieerd zijn aan de Grijze Wolven (doorbraak.eu) waaronder grote gemeenten als Amsterdam, Den Haag en Rotterdam. Nader onderzoek moet duidelijk maken hoe het er nu voorstaat.

Veel Turkse Nederlanders voelen zich gevangen tussen twee vuren: de Nederlandse samenleving die vaak al te afstandelijk of zelfs ronduit vijandig tegenover hen staat, versus de verlengde arm van Ankara die hen tot absolute gehoorzaamheid maant. In Frankrijk is de beweging van de Grijze

Wolven verboden. De Bondsdag in Duitsland heeft afgelopen november de federale regering verzocht zo'n verbod te onderzoeken. Een eventueel verbod op de organisatie Grijze Wolven door de Nederlandse regering zou met enige urgentie in overweging genomen moeten worden.

Europese terughoudendheid

Hoewel Europese regeringen zich dus wel degelijk bewust zijn van deze (soms extreemrechtse!) inmenging, blijven hun reacties tot nu toe voorzichtig. Turkije is een NAVO-partner en speelt een sleutelrol in de migratieafspraken met de EU, wat kritische confrontaties bemoeilijkt. Duitsland herbergt ca. 3 miljoen Turken. Het land stelt zich echter te weer tegen de Turkse toetreding tot de Europese Unie. In Frankrijk is inmiddels ingegrepen: enkele Turkse moskeeën die onder directe invloed stonden van Ankara werden gesloten. Het Nederlandse kabinet heeft financiering van moskeeën door een aantal Golfstaten aan banden gelegd. Men zou er goed aan doen verdere stappen te ondernemen om met name volledige transparantie van Ankara op onder meer dit financieringspunt te eisen en tegelijkertijd nauwer samen te werken in eigen land met de moskeebesturen.

Integratie als bescherming

Opvallend is dat Turkse Nederlanders die zich welkom en gelijkwaardig voelen in Nederland minder ontvankelijk zijn voor de Turkse overheidsinvloed. Onderzoek, gebaseerd op o.a. het Clingendael-rapport *Turks Diasporabeleid deel 2-2024*, toont aan dat onvrede over integratie en discriminatie leidt tot een sterkere oriëntatie op Turkije en het diasporabeleid van Ankara. Met andere woorden: hoe meer de Nederlandse samenleving investeert in gelijke kansen, taalonderwijs, sociale integratie en antidiscriminatie, hoe minder vat Erdoğan's narratief heeft op de diaspora. Met andere woorden: de mate waarin Turkse Nederlanders zich echt welkom voelen in de Nederlandse samenleving is essentieel.

De kwestie van inmenging raakt aan een fundamenteel probleem van de Europese migratiesamenlevingen: nationale identiteiten botsen steeds vaker met elkaar. Voor veel Nederlanders van Turkse komaf is de spanning tussen hun culturele wortels en hun achtergestelde maatschappelijke positie dagelijks voelbaar. Zolang Europa

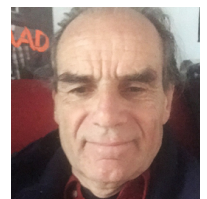
onvoldoende ruimte biedt voor hun werkelijk sociale gelijkwaardigheid, blijft moederland Ankara een aantrekkelijke pleisterplaats, omdat men zich in Nederland immers buitengesloten of ontheemd voelt. Een strategische aanpak die inzet op binding en burgerschap is daarom geen luxe, maar bikkelharte noodzaak

De vraag blijft: wanneer zegt Europa 'genoeg'?

De invloed van Ankara op Turkse gemeenschappen in geheel Europa zal pas afnemen als Europese landen structureel werk maken van een werkelijk *inclusief* integratiebeleid, strengere controle op welke buitenlandse beïnvloeding dan ook en het actief tegengaan van politieke mobilisatie vanuit moederlanden. Zolang dat niet gebeurt, zal bijvoorbeeld Turkije, c.q. Erdoğan's 'Lange Arm' de sociale cohesie, de politieke stabiliteit en de democratische rechtsorde in Europese landen blijven ondermijnen. Dat Erdoğan de burgemeester van Istanbul, zijn politieke rivaal, Ekrem İmamoğlu, liet arresteren, is vanzelfsprekend ook nog eens zonder meer ongehoord. En wat te zeggen van de duizenden die opgepakt werden na de moedige massademonstraties als reactie hierop?

Het voornoemde onderzoek van Clingendael maakt aannemelijk dat de AKP zijn strategische agenda, inclusief diasporabeleid, voor het binnen- en buitenland zal voortzetten. De kans is groot dat Turkije de komende jaren ten aanzien van de Turkse diaspora verder het pad zal bewandelen van conservatisme, religiositeit en autoritarisme.

De tijd dat dit een ongemakkelijk bijverschijnsel van migratiebeleid leek, is voorbij. De vraag is niet óf, maar wanneer Europa stevig zal reageren. Nu, dus.

Rutger W. Weemhoff is filosoof en onafhankelijk publicist
www.rutgerwillemweemhoff.nl

Thema

Column

Over het verlangen je thuis te voelen

Annelies Boutellier

Kortgeleden las ik het boek *De wijsheid van eksters* van Herbert Prins en op een onverwachte manier zag ik direct een verband met de effecten op mensen van De Lange Arm, het thema van deze *Loving Geopolitics*.

Het is een fascinerend boek, waarin de ecooloog/natuurhistoricus Prins op een geheel eigen wijze zijn blik en visie op de wereld geeft. Hij is een reiziger pur sang: als jonge jongen op de grote vaart, daarna als hippie in India, dan als promovendus voor zijn onderzoek naar het sociale gedrag van Afrikaanse buffels en vervolgens talloze malen vanwege zijn werk als hoogleraar in Wageningen als begeleider van vele promovendi. Altijd naar ver afgelegen plekken: Tanzania, Kenia, Groenland, Siberie, Kazachstan, Nepal...

De reiziger in mij werd enorm aangesproken. Ik las prachtige en precieze observaties van die verre, lege plekken op de wereld. Hij kijkt door de bril van een ecooloog en dat geeft nieuwe informatie, maar het meest verrast werd ik door de onverwachte rode draad in zijn boek: waar voel ik me nog thuis?! Waar zijn mijn grenzen?!

Volgens Prins hebben we een ingebakken gevoel van je ergens thuis voelen. Dat geldt voor mensen en zeker ook voor dieren. Denk bijvoorbeeld aan trekvogels, een geliefd onderwerp in zijn boek. Door vogels te ringen hebben we ontdekt dat ze ieder jaar weer duizenden kilometers vliegen om op precies dezelfde weide als de jaren ervoor te gaan foerageren. Of wat te denken van de zalm? Na jaren op zee, zwemt hij tegen de stroom in terug naar zijn geboortegrond om daar eieren te leggen en te sterven.

Bij mensen is dat minder instinct-gedreven maar wij kennen ook het gevoel van filopatrie, letterlijk vertaald: liefde voor het vaderland. Tegenwoordig

wordt dit ingevuld als trouw aan een gebied of groep van geboorte. Dit je thuis voelen gaat verder dan het eigen dorp, je eigen huis of je eigen bed. Volgens Prins wordt het thuis voelen gevormd door het geografische landschap en het sociale netwerk van de vroege jeugd. Ik zou daar graag de culturele bedding aan toevoegen. Toevallig, voor zover je daarvan kunt spreken, bezocht ik op het moment van schrijven zelfs twee tentoonstellingen, gewijd aan dit onderwerp: 'Huisje, boompje, beestje' in het Natuurhistorisch museum in Rotterdam en 'Home in transformation', bij de Kunstenaarskring in Den Haag.

Het is een lange aanloop naar het onderwerp van dit themanummer: De Lange Arm. Ik zoom in op de mensen uit Eritrea, die zeker te maken hebben met dit pijnlijke fenomeen. Zo bestaat er een ernstig vermoeden dat bij de rellen in de Eritrese gemeenschap in Den Haag in februari 2024 sprake was van bemoeienis vanuit de Eritrese overheid. Eritrea is een van de meest onvrije landen op de wereld met een harde dictatuur en duizenden gewetensgevangenen. Maar waar een Eritreer ook woont, hij wordt scherp in de gaten gehouden en de repressie is groot.

Ik zoom ook in op de mensen uit Eritrea, omdat ik veel in Afrika verbleef en ondanks mijn grote liefde voor het continent me soms echt niet thuis voelde. De geuren, de kleuren, het landschap, de omgangsvormen, mijn witte huid... Zo vond ik het leuk dat ik op bezoek bij Habiba, de directeur van het meisjes-project GCE in Nigeria, haar vriendinnen ontmoette. We aten samen van het voedsel dat altijd aanwezig is bij families die ik bezoek in deze omgeving. Vervolgens strekten de twee vriendinnen zich na het eten uit op de banken om in een diepe slaap

te vallen... Voor Habiba gewoon, voor mij heel ongewoon. En ik weet nog dat ik voor het eerst heimwee voelde toen ik de Mattheüs Passion hoorde in een oerwoud in Kameroen bij een Duitse verpleegster, die daar een klein weeshuis runde. Ja, dat was mijn cultuur! Ik reisde al een half jaar op een bevredigende manier door West-Afrika. Ik vond het fantastisch en op vele fronten heel enerverend. Maar hoe leuk en graag ik de muziek ter plekke ook vond, Bach kwam rechtstreeks binnen. Ik voelde me ineens weer even... thuis.

Mijn gevoel van ontheemd zijn in Afrika was er regelmatig, maar stelde in wezen niets voor. Ik voelde me meestal relatief veilig. Prins benadrukt in zijn boek ook dat je al of niet veilig voelen een factor is die zwaar meetelt in onze behoefte aan het thuisgevoel. Door mijn 'simpele' ervaringen met ontheemd zijn op mijn verre reizen, kan ik me iets meer voorstellen hoe ontheemd Eritrese vluchtelingen-/asielzoekers zich in Nederland moeten voelen. Er zal hier weinig of niets zijn dat hen een thuisgevoel geeft.

Zeker weten doe ik het niet, maar Prins ontdekte op zijn reizen dat dit je-ergens-wel-of-niet-thuisvoelen universeel is.

Wat blijft er dan over?

Het elkaar opzoeken in den vreemde lijkt een gelegenheid te bieden om daar nu en dan iets van te voelen. Samen eten, lachen, nieuwtjes uitwisselen in je moederstaal... Overal op de wereld ontstaan op die manier gemeenschappen van landgenoten die bij en met elkaar nog iets van dat thuisgevoel kunnen beleven.

Juist bij de samenkomsten van Eritreërs slaat De Lange Arm toe. Wat voor hen een veilige haven zou moeten zijn, verandert dan in een grimmige onveilige plek, waar je thuis-voelen ver te zoeken is.

Annelies Boutellier werkt vanuit het systemische gedachtengoed. Ze is verbonden aan het Center for Girls Education in Zaria, Nigeria. Een deel van haar tijd besteedt ze aan schrijven.

Verder lezen

Herbert Prins, De wijsheid van eksters,
Van Oorschot, 2024.

Thema

Aan de hand van het begrip 'Transnational authoritarianism', geïntroduceerd door Gerasimos Tsourapas, bespreekt Jo van Saase de strategische reacties van autoritaire staten om hun gevluchte inwoners onder controle te houden, waarbij grenzen vervagen. Strafrechtelijk optreden tegen externe repressie is in Nederland mogelijk, maar wel complex.

De lange Arm: klem tussen dictator en vrijheid

Jo van Saase

Klem zitten tussen de angst voor de dictator en de lonkende vrijheid van het land waar je naar toe gevlucht bent. Voor mij was dit geen abstractie meer na mijn ontmoeting met Amin in een opvang voor vluchtelingen.* Hij vertelde me dat hij 16 jaar was toen hij samen met zijn vader vluchtte uit Iran waar zij hadden deelgenomen aan de demonstraties. In Hongarije werd zijn vader – zonder papieren – opgepakt door de politie. Amin wist te ontkomen en vluchtte naar Nederland. Als 16-jarige kreeg hij onderdak en mocht hij naar school. Op zijn 18e werd hij uit de opvang gezet en van school gestuurd. Bij een van mijn bezoeken zat hij onderuitgezakt, wezenloos voor zich uit te kijken. Hij had net gebeld met zijn moeder die vertelde dat de politie aan de deur geweest was; ze wisten dat haar zoon en man gevlucht waren naar West-Europa. Als ze niet terug zouden komen en zich niet zouden melden bij de politie zouden ze haar nog thuiswonende twee kinderen vermoorden. Daarna waren ze vertrokken... Langzaam verloor ik hem uit het oog.

Transnational authoritarianism

In de theorie van Gerasimos Tsourapas¹ heet deze aanpak van het regime in Teheran: 'Coercion by proxy'. '(..)actual or threatened use of physical or

other sanctions against an individual within the territorial jurisdiction of a state, for the purpose of repressing a target individual residing outside its territorial jurisdiction' ². En daarmee zitten we meteen midden in de zoektocht van Tsourapas naar hoe autocratieën omgaan met groeiende grensoverschrijdende mobiliteit. Tsourapas legt een verbinding tussen studies over internationale migratie met studies over autoritaire regimes. Hij stelt dat de groei van globale migratie bijgedragen heeft aan het ontstaan van 'transnational authoritarianism' omdat autocratieën twee doelen nastreven: maximaliseren van de opbrengsten van het vertrek van burgers én minimaliseren van het politiek risico door hun 'stem' in het buitenland te controleren. Hij laat zien dat regeringen strategieën van transnationale repressie en controle ontwikkelen waarbij de grenzen vervagen. Hoe is het zover gekomen?

Aanvankelijk, tot rond de jaren zestig, richtte de onderdrukking van autoritaire regimes zich vooral op de binnen de eigen grenzen verblijvende burger. Grenzen werden daarom afgesloten en dissidenten werden binnenlands 'behandeld'. Maar wat nu als de burgers zich onttrekken aan het nationale gezag en de grens overtrekken? Zwartmaken, beschuldigen van verraad, bedreigen van de familie van de achterblijvers; het waren veel toegepaste middelen om te pogen controle te houden op de vluchteling.

Maar met het steeds diffuser worden van de grenzen en vergroting van de mobiliteit – de wereld wordt steeds kleiner – nam het aantal grensoverschrijdende vluchtelingen toe. Volgens Tsourapas was die groeiende groep vluchtelingen economisch gezien niet meer haalbaar zonder nadere actie. Immers het zorgde binnenlands voor minder belastingplichtigen, en bovendien, eenmaal in het buitenland bestond het risico dat de vluchtelingen door verlies van controle politieke schade zouden toebrengen aan het imago van het land.

In dit spanningsveld ontstond volgens Tsourapas het eerdergenoemde 'transnational authoritarianism': een steeds verfijnder instrumentarium om over de eigen grenzen heen controle te houden op individuen en groepen die zich proberen te onttrekken aan de 'goede zorgen' van het autoritaire regime. En er ook nog geld of andere voordelen mee verdienen. Hij herkent in de inmiddels gegroeide praktijk van veel autocratieën de volgende vier pijlers, hieronder kort samengevat:

1. Repressie in de meest uiteenlopende vormen: van bedreiging tot moord, van ontvoering tot verdwijningen;
2. Het versterken van de legitimiteit van het regime door o.m. het stimuleren van patriotisme bij groepen in het buitenland: organisatie/facilite-

ring culturele verenigingen, nationale feesten, festivals, optreden nationale muziekbands, gratis studiereizen naar het thuisland, etc. Vanzelfsprekend infiltreren in allerlei groepen, verbannen van dissidenten, ze stateloos maken en ze bestoken met smeercampagnes.

3. Coöptatie/samenwerking in de vorm van patronage en mecenaat: het selectief bevoordelen van in het buitenland verblijvende burgers door bijvoorbeeld gratis studiebeurzen, gratis reizen, en belonen van activiteiten ter ondersteuning van het regime: denk aan spionage of gunstige publicaties. Een andere vorm van coöptatie is het opzetten van de in het buitenland verblijvende groep door deze zwart te maken.
4. Inzetten van niet-gouvernementele organisaties zoals culturele verenigingen, ondersteuningsstichtingen (bv. voor taal), maar ook multinationals; multinationals spelen een grote rol in de economie van veel autoritair bestuurd landen, en worden vaak gedwongen om min of meer dienstbaar te zijn aan het politieke belang van het regime. Niet onvermeld mag blijven het steeds groter belang van inzet van ICT.

Voor sommige landen is emigratie van dissidenten inmiddels een verdienmodel. Eritrea is daar een goed voorbeeld van³. Vluchtelingen worden onder druk gezet om ieder jaar een 'belasting' te betalen van 2% van het jaarinkomen. Als men niet betaalt worden de achterblijvers in het thuisland beboet. Om die boete te betalen wordt door de achterblijvers vaak weer de hulp gezocht bij de vluchteling. Een onbetaalde boete betekent geen enkele medewerking krijgen van de Eritrese overheid voor bijvoorbeeld het verkrijgen van een paspoort en reisdocumenten, maar ook een acte van een notaris of het regelen van een begrafenis in het thuisland. De boodschap is: "eens zal je ons nodig hebben en dan..."

Wat doen we?

In 2018 nam de algemene vergadering van de Verenigde Naties een resolutie aan met de mooie naam '*Global Compact on Refugees*'⁴. In dit Global Pact dat niet bindend is, worden ook een paar woorden gezegd over de plicht van vluchteling-ontvangende landen om te waken voor hun veiligheid. In het EU-migratiepact staan ook weer ontroerende woorden over bescherming van de kwetsbare vluchtelingen. Inmiddels is in Nederland het Wetboek van Strafrecht gewijzigd met het oog op bestrijding van o.m. digitale spionage en diaspora spionage: dit laatste houdt vooral in het stiekem verzamelen van informatie over en via vluchtelingen ten behoeve van het autoritaire regime. 15 mei 2025 zijn de wijzigingen in werking getreden⁵.

Toch is strafrechtelijk optreden complex. Bewijs is

moeilijk te verzamelen. Diasporaspionage gebeurt vaak heimelijk, via informele netwerken of onder de dekmantel van bijvoorbeeld culturele of religieuze instellingen.

(*in verband met de veiligheid van betrokkenen zijn namen en plaatsen gewijzigd)

Jo van Saase heeft na zijn rechtenstudie diverse directiefuncties vervuld in de rechtshulpverlening en het organisatieadvieswerk

- 1 Gerasimos Tsourapas, professor aan de Universiteit van Glasgow, gespecialiseerd in onderzoek naar onder meer migratie en vluchtelingenproblematiek. Zie voor zijn CV: <https://www.gla.ac.uk/schools/socialpolitical/staff/gerasimostsourapas/>
- 2 Tsourapas, Gerasimos. (2021). Global Autocracies: Strategies of Transnational Repression, Legitimation, and Co-Optation in World Politics. *International Studies Review*, 23(3), 616-644 <https://doi.org/10.1093/isr/viaa061>.
- 3 Report of the Special Rapporteur on the situation of human rights in Eritrea, Mohamed Abdelsalam Babiker, on behalf of the United Nations High Commissioner for Human Rights and reports of the Office of the High Commissioner and the Secretary-General, 2024.
- 4 Global Compact on refugees, United Nations, New York, 2018.
- 5 Besluit van 8 april 2025 tot vaststelling van het tijdstip van inwerkingtreding van de Wet van 21 maart 2025 tot wijziging van het Wetboek van Strafrecht, het Wetboek van Strafrecht BES, het Wetboek van Strafvordering en het Wetboek van Strafvordering BES in verband met de uitbreiding van de strafbaarheid voor schadetoebrengende gedragingen ten behoeve van een buitenlandse mogendheid (uitbreiding strafbaarheid spionageactiviteiten) (Stb. 2025, 76) [KetenID WGK013359]

Dank Erik! Welkom Lotte!

Na de vormgeving van dit zomernummer neemt **Erik Uitenbogaard** afscheid als vaste vormgever van *Loving Geopolitics*. Hij was al een gewaardeerd klankbord bij het realiseren van de eerste stappen in 2022. Via een herkenbare vormgeving heeft hij *Loving Geopolitics* mede op de kaart gezet. De redactie dankt Erik zeer voor zijn bijdrage en voor de zeer plezierig ervaren samenwerking.

Lotte Cornelissens volgt Erik op. Lotte is onlangs afgestudeerd aan de grafische opleiding van de HKU en volgt momenteel de master Kunst, Cultuur en Politiek aan de UvA. Lotte heeft voor verschillende ngo's opdrachten uitgevoerd. Zij is een gesprek gestart met de redactie van *Loving Geopolitics* over haar ideeën hoe het blad en de website vorm te geven, mede met het oog op een jong lezerspubliek. Met het komende winternummer geeft zij haar visitekaartje af.

Van links naar rechts: Erik, Giep, Lotte

Thema

(Ongewenste) Buitenlandse Inmenging (OBI) mag afstandelijk klinken, maar beïnvloedt wel degelijk ons dagelijks bestaan. Tot die conclusie kwam Giep Hagoort na gesprekken met enkele statushouders en na kennisneming van situaties die in een buurt, dorp of stad kunnen plaatsvinden. Praktijkgevallen die alle 'ongewenst' zijn en soms gewelddadig gedrag laten zien. Zijn oproep: We moeten elkaar informeren over misstanden, en over wat we ertegen kunnen doen.

De Lange Arm? Soms heel dichtbij!

Giep Hagoort

Ongewenste Buitenlandse Inmenging (OBI) mag afstandelijk klinken maar beïnvloedt wel degelijk ons dagelijkse bestaan. Tot die conclusie kwam ik na gesprekken met enkele statushouders en na kennisneming van situaties die in een buurt, dorp of stad kunnen plaatsvinden. Praktijkgevallen die alle 'ongewenst' zijn en soms worden gekenmerkt door gewelddadig gedrag. In *Over de grens*, een onderzoeksrapport van de AIVD en NCTV (2024) wordt deze OBI gekenmerkt als een mogelijke aantasting van onze veiligheid en democratische rechtsorde. Het kan gaan om (eventuele) slachtoffers uit diasporagemeenschappen die inmiddels de Nederlandse nationaliteit hebben gekregen – en dus Nederlander zijn. Zelf doe ik onder andere vrijwilligerswerk in een azc. Door verdieping in het thema 'De Lange Arm' realiseer ik mij – vooral door lezing van de rapporten van Instituut Clingendael en van persoonlijke rapportages - meer dan ooit dat externe beïnvloeding ook in de eigen woon- en werkomgeving een rol kan spelen.

Het rapport van de AIVD en NCTV geeft aan dat door buitenlandse staten Nederland niet direct gezien wordt als een belangrijk doelwit om hun (politieke) invloed aan te wenden. Dit komt mede volgens deze bron omdat Nederlandse democratische instituties redelijk weerbaar zijn.

Toch is waakzaamheid geboden omdat geopolitieke belangen van staten in de huidige verwarrende en complexe wereldorde van toenemend belang zijn. Met als mogelijk gevolg: harde repressie in en rond de eigen diasporagemeenschappen wanneer met name repressie het gevolg is van voorgewende bedreigingen van deze staten.

Dit artikel is een impressie van situaties die impact kunnen hebben op het functioneren in samenwer-

kingsverbanden tussen met name oorspronkelijke Nederlanders en hun nieuwe kennissen, burens en vrijwilligers. Het gaat daarbij om een bewustzijn dat deze samenwerking op een complexe manier onder druk kan komen te staan. En niet altijd begrepen kan worden als inzicht ontbreekt over buitenlandse beïnvloeding in concrete gevallen. De hierna door mij genoemde gevallen betreffen de meer extreme, gewelddadige ontsporingen. Deze worden vaak breed uitgemeten in de media. In de meeste gevallen gaat het echter om meer subtiele beïnvloeding, al is het volgens het AIVD en NCTV rapportmoeilijk om kwantitatieve data aan te leveren. Ik heb deze (internationale) cases gevonden in de literatuur en de media (zie het speciale kader). Voor de lezer die verbonden is met bijvoorbeeld onderwijs- en onderzoeksprojecten, vrijwilliger is of lid van actieve

vredes- en buitenlandgroepen, zijn kennis en bewustzijn van de buitenlandse inmenging belangrijke instrumenten voor het realiseren van een veilige en alerte omgeving.

Ik heb daar enkele aantekeningen over informeel onderwijs betreffende de taal en cultuur van herkomstlanden aan toegevoegd. Onderwijs dat in de eigen buurt gegeven wordt, denk aan weekend- en koranscholen. Deze scholen kunnen in de directe nabijheid een platform vormen voor ongewenste betrokkenheid van buitenlandse regimes. Maar let op: we moeten niet alle scholen over een kam scheren. Opgemerkt moeten worden dat er ook juist scholen zijn van diasporagemeenschappen die zich tegen deze inmenging verweren en zich afsluiten, zo leert onderzoek op dit gebied.

Casus buitenlandse inmenging

Verwijzingen

IC, 2023: Instituut Clingendael, Oekraïense en Russische gemeenschappen, 2023; IC, 2024: Instituut Clingendael, Conceptueel stuk (ongewenste) buitenlandse inmenging, 2024; F, 2024: Folia, 1 mei 2024; AIVD en NCTV, 2024: AIVD en NCTV, *Over de grens*, 2024)

Iran, 2015, 2017

De Nederlandse AIVD zegt sterke aanwijzingen te hebben dat Iran betrokken is geweest bij twee moorden die in Nederland zijn gepleegd. In 2015 werd in Almere de politieke activist

Mohammad Reza Kolahi Samadi geliquideerd door een huurmoordenaar met een crimineel verleden. In 2017 is Ahmad Molla Nissi in Den Haag vermoord. Nissie behoorde tot de verzetsbeweging ASMLA. Een studie van de Zweedse Veiligheidsdienst Säpo maakte bekend dat Iran met name criminele netwerken ter plaatse gebruikt wordt om gewelddadige acties tegen dissidenten uit te voeren (AIVD en NCTV, 2024)

Rusland, 2018

Rusland treedt in het buitenland hard op tegen individuele doelwitten zoals critici of dissidenten die als een dreiging voor de veiligheid van het Russische regime worden gezien. Geweldpleging en moord worden daarbij niet geschuwd, getuige de vergiftiging van dubbelspion Sergei Skripal en diens dochter Yulia in het Verenigd Koninkrijk in 2018 (AIVD en NCTV, 2024).

Saoedi-Arabië, 2018

Jamal Khashoggi was een Saoedische journalist en een internationaal bekende criticus van het regime in zijn vaderland. Hij is vermoord in het Saoedische

consulaat in Istanboel toen hij daar kwam voor een administratieve afspraak (AIVD en NCTV, 2024).

Rwanda, 2020

Paul Rusesabagina, een Rwandees met de Belgische nationaliteit, is bij het grote publiek bekend van de film *Hotel Rwanda* over de genocide. Zijn vliegtuig landde onverwachts en niet gepland in de Rwandese hoofdstad Kigali. Daar werd hij gearresteerd en veroordeeld tot 25 jaar cel wegens terrorisme. Voor de autoriteiten vormde de veroordeelde een bedreiging, mede vanwege afwijkende opvattingen. Internationale druk leidde tot zijn vrijlating. (AIVD en NCTV, 2024)

China, 2024

Emma (23 jaar, niet haar echte naam) vertelt over de werking van De Lange Arm van haar land China. Tijdens de lessen aan de UvA moet ze voortdurend opletten want ze weet dat er Chinese studenten zijn die voor haar belastende informatie doorgeven aan de Chinese autoriteiten. Deze geven te kennen dat ze studenten in de gaten houden: hun gedragingen kunnen gevolgen hebben voor de eigen familie in het thuisland. Een docent bevestigt een mogelijk onveilig klimaat wanneer Chinese studenten deel uitmaken van de klas. (*Folia*, 2024)

Rusland, 2024

Maksim Koezminov is een Russische helikopterpiloot die overliep naar Oekraïne. Hij werd dood aangetroffen nabij het Spaanse Alicante. Media berichtten dat huurmoordenaars in opdracht van het Kremlin de moord hadden uitgevoerd. Het Russische staatspersbureau TASS meldde namens de Russische inlichtingendienst SVR dat de piloot een 'verrader en crimineel' was en een 'moreel lijk' werd toen hij deserteerde (AIVD en NCTV, 2024).

Informeel Buitenlands onderwijs

Informeel onderwijs betreft onderwijsactiviteiten die niet vallen onder de reguliere onderwijswetgeving maar wel deel uitmaken van de grondwettelijke vrijheid van onderwijs.

De reguliere onderwijsregels omtrent toezicht zijn echter niet van toepassing. Strafrechtelijk ingrijpen blijft mogelijk als bijvoorbeeld de scholen daadwerkelijk overgaan tot het beledigen van een groep mensen of oproepen tot haat (montestquieu-instituut.nl, 2023)

De scholen kunnen een instrument zijn voor buitenlandse staten om invloed uit te oefenen op de diasporagemeenschappen. Russische weekendscholen verzorgen verspreid over ons land voor kinderen taal- en cultuurlessen. Soms bestaan er (indirect) contacten met de Russische ambassade en ondersteunt deze nieuwjaarsvieringen (in 2020 en 2022) en worden gratis schoolboeken uitgereikt. Ook zijn er Rus-

sische weekendscholen die juist niets met 'Russische propaganda' te maken willen hebben en geen banden hebben met de ambassade (IC, 2023).

Ook kent Nederland verschillende Oekraïense weekendscholen. De eerste is in 2011 opgericht met steun van de Oekraïense ambassade in Nederland.

De staat Turkije voert een actief diasporabeleid inclusief taal- en cultuuractiviteiten, dat moet bijdragen aan APK-president Erdoğan's ambitie om het land tot één van de top tien landen ter wereld te laten behoren in politiek, economisch, technologisch, militair en diplomatiek opzicht. Het Turks onderwijs in het buitenland wordt door verschillende Turkse, internationaal opererende instanties (ngo's) bevorderd, vaak samenhangend met Islam-religieuze en APK-politieke motieven (Instituut Clingendael, *Turks diasporabeleid deel 1*, 2023; *deel 2*, 2024).

Reflectie

Het door mij geschetste beeld is bij lange na nog niet compleet. Het is van groot belang dat in de dagelijkse communicatie ook online beïnvloeding (via bijvoorbeeld spontane chatgroepen) voortdurend onderzocht wordt. De manier waarop OBI in Nederlandse samenwerkingsverbanden besproken wordt, verdient serieuze aandacht. En dat we elkaar informeren over misstanden, en wat we er tegen kunnen doen. Vrijheid & Veiligheid gaan ons immers allen aan.

Giep Hagoort is initiator van *Loving Geopolitics Magazine* en lid van de redactie.
(foto Joke van den Berg)

Thema literatuur over De Lange Arm in Nederland

Wie op zoek gaat naar informatie over De Lange Arm kan terecht bij de AIVD, Clingendael en uiteenlopende bibliotheken en onderzoekscentra. Ook bij de parlementaire documentatie is het een en ander te vinden. Voor dit nummer van *Loving Geopolitics* stelde redactielid **Erik van den Bergh** een bescheiden overzicht samen waarin publicaties worden vermeld over De Lange Armen van China, Eritrea, Iran, Israël, Marokko, Rusland, Rwanda, Saoedi-Arabië en Turkije. Het overzicht is te vinden op de website van *Loving Geopolitics*. Klik [hier](#) voor een pdf.

DE PEIGIES CARTOON

hebben het over The Great Fight in
de VS

Thema

In het statige zeventiende eeuwse pand van Instituut Clingendael in Wassenaar hebben de redactieleden Erik van den Bergh en Giep Hagoort een vraaggesprek met dr. Christopher Houtkamp over zijn beschouwingen betreffende buitenlandse inmenging, een van zijn specialismen. Sinds zijn promotie in 2020 is hij Senior Research Fellow bij de Security Unit. Als hoofd van het programma Resilience van de toonaangevende denktank en academie op het gebied van internationale betrekkingen richt hij zich op veiligheidsgerelateerde onderwerpen met een sterke 'interne' en 'externe' dimensie, zoals diasporabeleid.

Diasporaspionage gaat specifiek over het monitoren en intimideren van politieke tegenstanders.

“Je ziet een toenemende belangstelling bij gemeenten”

In gesprek met Christopher Houtkamp, Clingendael Instituut

Hoe ziet het Nederlandse OBI-beleid eruit in de internationale context?

“In vergelijking met andere landen speelt Nederland in zekere zin een voortrekkersrol. Ik denk daarbij aan het binnen de overheid bijeenbrengen van relevante partijen als ministeries, inlichtingen-diensten, OM en politie. Ook betreft de Nederlandse overheid experts vanuit verschillende organisaties bij diverse overleggen. Zo geeft de overheid vorm aan interdepartementaal beleid. Deze grotere aandacht is naar mijn waarneming mede ontstaan door een aantal incidenten in de tweede helft van de jaren 2010. Te denken

valt bijvoorbeeld aan het incident met de Turkse minister Kaya voor het Turkse consulaat in Rotterdam in 2017. De houding van Nederland is sindsdien meer holistisch geworden, mede gericht op de nationale veiligheid. Australië verdient in dit verband een aparte vermelding. Dat land loopt zowel conceptueel als praktisch voorop als het gaat om het thema buitenlandse inmenging, onder meer vanwege de ervaring die het heeft met China”.

Hoe staat het met de ontwikkeling van een meldpunt in Nederland voor wie getroffen is door De Lange

Arm?

“Het opzetten van een publiek meldpunt, of een vertrouwenslijn, is een langdurig en ingewikkeld proces vanwege de complexe materie. Verwachtingsmanagement ten opzichte van de gemeenschappen is daarbij van groot belang. Het is van belang dat de overheid duidelijk is over wat zij wel, maar vooral ook niet, voor de gemeenschappen kan betekenen”.

Hoe staat het met de kennis bij lokale overheden in het OBI-landschap?

“Je ziet een toenemende belangstelling bij gemeenten vanuit het besef dat buitenlandse inmenging de lokale verhoudingen negatief kan beïnvloeden. Toch is het niet eenvoudig voor gemeenten. Ook vanwege het geld: waar haal je extra middelen vandaan om expertise op te bouwen? Je ziet dan ook dat sommige gemeenten samenwerken om meer kennis te verzamelen. Maar de ontwikkelingen gaan nu heel snel. Hoe maakt een gemeente het mogelijk om kennis door te vertalen naar praktische uitvoerbaarheid? Van belang is dat de gemeente contacten heeft in de diasporagemeenschappen om te weten wat er speelt. Op verschillende niveaus kun je vaststellen dat de professional op lokaal niveau zeker meer toepasbare kennis moet bezitten. Het gaan dan om functies in de gemeente zelf, in azc's, in het onderwijs, in de hulpverlening en bij wijkagenten”.

Is er een impact merkbaar vanwege de huidige geopolitieke spanningen?

“Daar is zeker sprake van. In Nederland is een grote Oekraïense diaspora ontstaan door de Russische inval. Al eerder ontstond een grote Syrische diaspora vanwege de burgeroorlog in Syrië. Bij het demonstren weet je niet in welke mate De Lange Arm ook actief is. Hoe zal bijvoorbeeld de Chinese gemeenschap in Nederland reageren als China Taiwan binnenvalt? In ieder geval zal er druk worden uitgeoefend op de Chinese gemeenschap vanuit verschillende kanten: zowel vanuit Beijing als Nederland. En bij demonstraties tegen de Turkse regering zijn vaak hoogopgeleide expats betrokken, hetgeen tegenreacties kan oproepen. Je zou je zelfs kunnen afvragen of het ondersteunen van radicaal rechtse groeperingen vanuit de VS niet valt onder de noemer buitenlandse inmenging, al zijn diasporagemeenschappen dan niet primair het doelwit. Denk bijvoorbeeld aan de steun die de Amerikaanse vicepresident Vance heeft uitgesproken voor de AFD tijdens de laatste Duitse verkiezingen. In deze onrustiger wordende wereld zijn diasporagemeenschappen van steeds groter belang voor het thuisland. Dat zien we bij de betrokkenheid van Modi (India) en Erdoğan (Turkije) die inzetten op een nieuw diasporabeleid dat past in de eigen geopolitieke ambities van beide landen. Dit diasporabeleid kan lang

niet altijd als ‘ongewenst’ bestempeld worden: dat is immers niet alleen een juridisch maar in veel gevallen ook een subjectief begrip. Het is daarom van groot belang om te snappen wat de motieven van landen zijn om een relatie te onderhouden met de diaspora, en ook hoe de diasporagemeenschappen in Nederland politiek, etnisch en religieus zijn samengesteld. Soms beoogt het land de diaspora te mobiliseren voor verkiezingen – zoals in het geval van Turkije. In een land als Iran is bepalend dat de oppositie tegen Teheran voor een groot deel in het buitenland zit”.

Waar liggen mogelijkheden van De Lange Arm op hightechgebied?

“Ik denk in de eerste plaats aan gezichtsherkenning. De techniek van gezichtsherkenning geeft een buitenlandse staat de mogelijkheid om bijvoorbeeld het gedrag van actievoerenden te volgen. Dan zijn er nog de mogelijkheden van spionage software om deze op bepaalde websites te plaatsen naast het hacken van deze platforms”.

Hoe kan meer onderzoek over deze materie gestimuleerd worden?

“Er zijn momenteel geen specifieke onderzoeksfondsen om toepasbare kennis te ontwikkelen. Er bestaat voor zover ik kan overzien nu geen academisch overleg van onderzoekers waar onderzoek kan worden afgestemd. We hebben geen specifiek overzicht van allerlei belangrijke resultaten van kwantitatief en kwalitatief onderzoek. Niet alleen wat universitaire bronnen betreft maar ook de gegevens van ngo's die werkzaam op het gebied van OBI. Door toedoen van onderzoek zou het betrekkelijke nieuwe vakgebied een flinke stap vooruit kunnen zetten”.

Doe mee!

Het gesprek met Christopher Houtkamp vormt de afsluiting van ons themakatern De Lange Arm.

Wat de redactie betreft is dit niet een eenmalige investering maar houden we graag met de lezers van ons magazine de vinger aan de pols. Bij deze de uitnodiging om de redactie op dit punt te versterken. Met reacties, bijdragen, onderzoek, tips of anderszins. Mail ons via post@lovinggeopolitics.nl

Ook het klimaat staat bij de komst van Trump extra onder druk. John Huige pleit minimaal voor het handhaven van de Parijs-afspraken. Hij roept de EU op het voortouw te nemen. Veel geopolitiek vindt plaats in de bovenstroom. In navolging van Jan Rotmans roept de schrijver op vooral aandacht te besteden wat op lokaal niveau al duurzaam gerealiseerd wordt. Een grote onderstroom met kiemen van de toekomst!

Het klimaat, Trumponomics en de EU

John Huige

We leven aan de rand van de tijd. Soms lijkt het alsof we in een ander universum terechtkomen. De feiten worden verdraaid, ontkent, weggemoffeld of bestempeld als oneerlijk, met het veelgebruikte motto “drill baby drill” zijn we terug in de wereld van de *robber barons*; de negentiende-eeuwse onscrupuleuze, vaak de wet negerende, opkomende industriëlen. In dit universum past geen Parijs-akkoord. Na zijn installatie was dit dan ook een van de eerste maatregelen van Trump. De rest van de wereld verblijft nog grotendeels in het universum van het urgente en noodzakelijke klimaatbeleid. Maar ook hier zien we een afzwakking van de urgentie, van de maatregelen, van de eenheid. Ook werkt in deze processen de dialectiek; de reacties op de Trumponomics. We moeten de weerstand opnieuw organiseren. Daarom is een bezinning op het proces en op de alternatieven noodzakelijk. Alvorens dit kort te schetsen geef ik eerst vijf voorbeelden van het Trumpiaanse universum en vijf EU-beelden van weerstand en dialectiek.

Vijf voorbeelden van het Trumpiaanse universum

Het negeren, bruuskeren en verdraaien van het recht heeft mij de grootste schok gegeven. Het niet uitvoeren van rechterlijke vonnissen is een grove inbreuk op de trias politica. Het meest bekende voorbeeld geldt dat van de uitzetting van een lid van een Venezolaanse bende. Trump weigerde dit vonnis uit te voeren en riep daarbij ook nog eens op om tegen de betrokken rechter een afzettingsprocedure te starten. Ook de bedreiging van advocaten en advocatenkantoren die in het verleden waren opgetreden tegen Trump, onder andere in zijn pogingen de verkiezingsuitslag te frustreren, is ongehoord in de moderne democratische geschiedenis. Dat de grote advocatenkantoren voor de dreigementen op de knieën gingen is overigens een weinig verheffend schouwspel.

Medio maart 2025 schrapte het Amerikaanse milieuagentschap 31 milieumaatregelen. De chef van het bureau noemde het “... the most consequential day of deregulation in American history”. Ook de rol van NASA in de milieuwetenschappen staat serieus onder druk. Het versoepelen of afschaffen van vergunningen voor olie-, gas- en kolenprojecten valt in deze sfeer van de drill-gekte en zal ernstige gevolgen hebben voor het klimaat. Daar staat in de VS tegenover dat de staten zelf milieumaatregelen kunnen nemen en dat dit een deel van de Trumptsunami op milieugebied kan mitigeren. De ingezette handelsoorlogen zijn een mooi voorbeeld van het negeren van de huidige tijd en van Trumpiaans denken. Niet de Amerikaanse economie produceert te duur, maar andere landen zijn oneerlijk door goedkoop te exporteren. Het is geopolitiek denken op kleuterschoolniveau.

Het stimuleren van de lokale productie moet via de tarieven worden gestimuleerd. Daarbij worden extreme heffingen van meer dan honderd procent opgelegd. Inmiddels is het effect van de handelsoorlogen dat er een serieuze groeivertraging is ingezet. Deze wordt geschat op een volle procentpunt lager. Dat je internationale handels- en productieketens niet zomaar kunt verbreken en dat het opbouwen van een nieuwe chipsfabriek toch wel een jaar of vier, vijf in beslag neemt, wordt genegeerd. De grote chipsfabrikant TSMC start deze maand met de bouw van een chipsfabriek die in 2030 operationeel moet zijn. Kortere ketens zijn zeker beter voor het klimaat, maar moeten per product en per onderdeel worden bekeken.

De internationale migratie heeft deels een economische achtergrond, maar is voor velen ook een gevolg van klimaatveranderingen: droogte, opwarming, grotere turbulentie, en van uitputting (van grond, van zeeleven). Door de oorzaken niet te erkennen zullen maatregelen om de migratie te stoppen weinig helpen.

Kern van vrijwel alles uit het andere universum is het ontkennen van feiten, van serieuze wetenschappelijke onderzoeken, van goede journalistiek, van kortom de werkelijkheid. Voor wie geloven wil; de verlosser is ruim 2000 jaar geleden opgestaan en een nieuwe is niet te verwachten. De effecten van het negeren van de klimaatverandering zullen zeker ook honderden jaren duren.

Vijf EU-beelden van weerstand en dialectiek

Het universum van de EU is gebouwd op verdragen, op rechtszekerheid, op het volgen van uitspraken van het Europese Hof van Justitie, en op onafhankelijkheid van de Europese Centrale Bank. Wie de regels niet volgt moet de gevolgen ondergaan zoals dit het geval is met Hongarije. Vanwege de ook in Europa toenemende groei van populistische denkbeelden is meer aandacht nodig voor het belang van rechtszekerheid en rechtsbescherming. Het toekennen van de Nobelprijs voor de economie in 2024 voor onderzoek op dit terrein onderstreept dit.

Het feit dat alle opgeworpen onzekerheden leiden tot een lagere BBP-groei is, kun je zeggen, mooi meegenomen. De sterke gerichtheid op BBP-groei heeft zeer nadelige klimaat- en milieueffecten. Een lagere BBP-groei en meer aandacht

voor Brede Welvaart is een positieve, toe te juichen ontwikkeling.

De handelsoorlog dwingt de EU om zich meer te focussen op lokale en regionale productie. De effecten daarvan zullen zeker tijd vragen, zoals hierboven is geschreven. Maar als we ook minder ingewikkelde processen meenemen, zoals landbouwproducten, kledingindustrie en dagelijkse gebruiksproducten als e-bikes, dan valt er zeker veel te winnen voor de EU, en door de kortere vervoersketen ook voor het klimaat.

Er zijn ook minder positieve ontwikkelingen. Het Europese klimaat- en milieubeleid is door verschuivingen in de samenstelling van het Europees Parlement en de Europese Commissie afgezwakt. Van belang is wel dat de CO2-importheffing aan de buitengrens vanaf 2026 intact blijft. Dit ondersteunt de positie van de Europese bedrijven en stimuleert mondiaal de verlaging van CO2-uitstoot bij productie (de EU is immers een van de grootste markten in de wereld).

Door internationaal minder afhankelijk te worden, worden de productie- en vervoerszekerheden groter. Dat maakt beslissingen over investeringen makkelijker. Tegelijk wordt met een florerende economie de EU aantrekkelijker voor migranten. Daarbij moet in de eerste plaats vastgesteld dat migranten bij een vergrijzende bevolking noodzakelijk zijn. Dat is politiek alleen haalbaar wanneer hier een gericht beleid op wordt gevoerd, wat ten eerste bestaat uit gerichte werving van noodzakelijke arbeid en ten tweede is gericht op het stimuleren van economische ontwikkelingen in arme landen en ten derde op een politiek van actieve vredespolitiek.

Welke strategie kunnen we hierop loslaten?

Wanneer we vinden dat de focus op BBP-groei moet wijzigen in een focus op Brede Welvaart, dan moeten we deze uitgangspunten inpassen in ons algehele beleid en niet volstaan met een jaarlijks rapportage met *to do's*. De EU kan wat dit betreft een voorbeeldfunctie vervullen door aan te sluiten bij de *Wellbeing Economy Alliance*; een internationaal samenwerkingsverband voor een inclusieve, rechtvaardige en duurzame samenleving (zie <https://weallnederland.org/>).

Het volharden in de uitgangspunten van de Parijse akkoorden ligt voor de hand, en het herhalen en bevestigen van dit geopolitieke commitment is politiek erg belangrijk. We moeten ons

realiseren dat er los van de officiële grote politiek - de bovenstroom - al heel veel gebeurt in de grote onderstroom, zoals Jan Rotmans in de NRC van 21/4/2025 aangeeft. Hij schrijft: “Wie alleen naar de bovenstroom kijkt, scheert over de diepere lagen heen van de onderstroom, waar contra-trends ontstaan die zich onder de radar afspelen en die de kiemen vormen voor de toekomst”. Hij noemt energie- en voedselcoöperaties, onderwijsprojecten en inrichting van de leefomgeving als voorbeelden waarin lokale gemeenschappen werken als de nieuwe ‘commons’: “gemeenschappelijke gronden en middelen – een snelgroeiende beweging van onderop die voor velen onzichtbaar is maar snel aan kracht wint”. Iedereen kan meedoen!

De EU kan en moet hierbij een grote rol spelen. Versterking van de EU met Brede Welvaart, met de *wellbeing economy*, met het bevorderen de onderstroom, vormt kansen die ook hun geopolitieke invloed zullen doen gelden.

John Huige is politiek econoom, onderzoekt en publiceert over economie, ecologie en klimaat. Is actief betrokken bij het Platform Duurzame en Solidaire Economie (platformdse.org)

De EU staat onder zware druk. Er ligt vanaf september 2024 het rapport van Draghi met het motto “Radicaal veranderen”. Er ligt ook een plan om de bewapening van Europa snel op te voeren nu de bescherming van de VS vanuit de NAVO heel onzeker is geworden. Algemene opinie: Jarenlang is er door Europese landen, zoals Nederland, te weinig geïnvesteerd in defensie. Maar wellicht ook in een vreedzame regeling in de strijd van Rusland tegen Oekraïne. Het initiatief van vredesonderhandelingen ligt op het moment van schrijven (1 mei 2025) in handen van Trump. Verder maken Europese landen zich zorgen over de opmars van radicaal rechts. En of dat nog niet genoeg is, heeft een toenemend aantal mensen weinig vertrouwen in het functioneren van de democratie.

We vroegen Ebbe Rost van Tonningen om een beschouwing over het rapport van Draghi. Hij studeerde internationale betrekkingen en kreeg als interim bestuurder jarenlang opdrachten in Nederland en in verschillende Europese landen, waaronder Oekraïne. Hij richtte een eigen lokale partij op en deed als wethouder politieke ervaring op. Zijn bijdrage aan *Loving Geopolitics* heeft een interviewvorm.

Het Draghi-rapport en de noodzaak van Brede Welvaart

Drie vragen aan Ebbe Rost van Tonningen

1 Er is anno 2025 een algemeen crisisgevoel. Wat is er volgens jou gaande?

“Het crisisgevoel heeft te maken met de benodigde maatschappelijke transitie van onze samenleving. Simpel gezegd: er is een transitie nodig van een samenleving waarin de markteconomie dominant is naar een Brede Welvaart waarin het welzijn van

mensen in balans moet komen met de natuurlijke omgeving. Deze notie van Brede Welvaart is geïntroduceerd door het Planbureau voor de Leefomgeving. Brede Welvaart is een belangrijke visie op de benodigde transitie naast die van Mario Draghi, econoom en voormalig premier van Italië, waarover de EU zich thans buigt”.

“Draghi presenteerde namelijk in september 2024 zijn rapport, waarin hij de EU oproept om jaarlijks €800 miljard extra te investeren. In zijn rapport doet hij 170 voorstellen daarvoor op basis van drie grote thema’s: digitale innovatie, groene energietransitie en defensie-industrie. Het plan van Draghi is tot in de details uitgewerkt, op basis van heldere analyses en een inventarisatie van risico’s en valkuilen. Daarboven hangt een andere boodschap, namelijk dat er meer samenwerking binnen de EU nodig is en meer coördinatie om de plannen in onderlinge samenhang uit te voeren”.

“Een belangrijk verschil tussen de VS en EU is volgens het rapport van Draghi dat in de VS de arbeidsproductiviteit sterker is gegroeid. Verder beheerst de VS de markt van de Tech-giganten met bedrijven zoals Microsoft, Apple, Facebook, Google en Amazon. China heeft de afgelopen 25 jaar een stormachtige ontwikkeling doorgemaakt met een ongekende gemiddelde groei van ruim acht procent per jaar. Voor de verkoop van elektrische auto’s heeft China nu al een grote voorsprong in vergelijking met Europa. De Europese industrie worstelt ook met de hoge energieprijzen, nu Rusland als leverancier is afgevalen voor goedkoop gas en de gaswinning in Slochteren is gestopt. Ook op het gebied van durfkapitaal heeft Europa een grote achterstand op de VS. Durfkapitaal is nodig om nieuwe technologie van de grond te krijgen”.

“De besluitvorming over het Draghi-rapport is binnen de EU in volle gang. In januari 2025 heeft de Europese Commissie de “Competitiveness Compass” gepresenteerd, een roadmap die voortbouwt op de analyse van het Draghi-rapport. Dit plan biedt een strategisch kader. De Ministerraad van de EU bespreekt de specifieke maatregelen die voortvloeien uit het plan. Lidstaten rapporteren regelmatig aan de Europese Commissie over de voortgang van de uitvoering. Dit helpt bij het identificeren van knelpunten en het delen van good practices. Deze samenwerking is essentieel om de uitdagingen van het plan op te pakken en de economische positie van de EU te versterken”.

2. Gaat dat lukken met dit plan van Draghi: radicaal veranderen?

“Dan moeten we beginnen bij de probleemstelling. Radicaal veranderen gaat in Europa niet top down met de vele verschillende culturen, talen en politieke

regimes. Een centraal plan wordt door de afzonderlijke landen gefilterd op verschillende mogelijkheden. In de VS is er een president die veel macht heeft en de Amerikanen delen de mythe van *the American dream*, die inhoudt dat als je goed je best doet alles mogelijk is. Daardoor heeft de VS meer centrale bestuurskracht.

Het plan van Draghi is wel goed om ons wakker te schudden, maar de EU, met zijn overwegend decentrale besluitvorming, zal per land voor verschillende oplossingen kiezen. Wel heeft Von der Leyen als voorzitter van de Europese Commissie in de EU al veel meer eenheid bereikt dan vroeger het geval was”.

“Allereerst moet wat Europa betreft Draghi’s probleemstelling worden verruimd. Het is altijd goed om met meerdere strategische opties te hebben. Leg de visie op de eerdergenoemde Brede Welvaart naast het Draghi-rapport (dan ontstaat er een Draghi-plan-B), of integreer Brede Welvaart in het Draghi-plan (zie kolom A in de onderstaande tabel). Je zou haast vergeten dat Europa zich heeft verbonden met het halen van de klimaatdoelstellingen. Dat moet een topprioriteit blijven, waarvoor een andere strategie nodig is dan de markteconomie en economische groei. De visie op de Brede Welvaart kan de dialoog daarover aanwakken”.

“Je zou uit die dialoog een supermarkt kunnen creëren van projecten, doelstellingen en financieringsmogelijkheden, maar dan wel gericht op speerpunten. Dan geef je landen een keuzemogelijkheid. Je hebt de steun van het bedrijfsleven en van de bevolking nodig. Er moet een stabiele regering per land komen die binnen een termijn van vijf tot tien jaar een programma kan helpen opstellen en nastreven. Een soort Deltaplan. Dat vraagt om regeringsleiders die een groot overwicht hebben en bekwaam zijn in communicatie om mensen en organisaties te inspireren. Als je mij vraagt naar een voorbeeld van goede leiders dan noem ik direct de naam van Nelson Mandela”.

“Geld is een smeermiddel maar geen wondermiddel. Financiers van durfkapitaal zijn private investeerders maar ook banken. De vraag is dan onder welke voorwaarden durfkapitaal ter beschikking wordt gesteld en hoe de terugbetalingsregeling is. Hoe stimuleer je dat het durfkapitaal ondernemingen aantrekt die de speerpunten gaan uitvoeren? Daarvoor heb je een ecosysteem nodig van netwerken. Bijvoorbeeld een universiteit of een bedrijf als Philips, waarin satellieten zich afsplitsen om zich op nieuwe markten en producten te storten”.

3. Is er in Nederland een geslaagd voorbeeld van een transitie?

“Wellicht de commissie Wagner die in 1981 werd geïnstalleerd. Er zaten diverse prominente zakenlui

in de commissie en ook vertegenwoordigers van de vakbonden. De opdracht aan de commissie was om te adviseren over wenselijke wijzigingen in het beleid van de rijksoverheid. De commissie moest suggesties doen voor nieuwe accenten in het beleid. Een verkenning was nodig naar in Nederland bestaande industriële activiteiten met een veelbelovend toekomstperspectief. Dit voorbeeld kan aanknopingspunten opleveren voor de uitvoering van het Draghi-

rapport, al zijn de tijden inmiddels sterk veranderd. Met een vleugje romantiek zou ik het Draghi rapport een avontuurlijke, nieuwe reis noemen”.

“Het is bij transities normaal dat er een dominante cultuur is en een opkomende cultuur. Voor de groeiende transitie naar Brede Welvaart is ongelooflijk veel ondernemerschap en talent nodig, met een groot verantwoordelijkheidsgevoel voor het behoud van een leefbare aarde”.

Hoe kan het concept van een Brede Welvaart een verbinding aangaan met het Draghi rapport? Ebbe Rost van Tonningen schetst hieronder een invulling van een verbinding van de twee verschillende visies op de benodigde maatschappelijke transitie.

Criteria	Strategie Draghi	A. Brede Welvaart binnen de ruimte van het plan Draghi	B. Brede Welvaart naast het plan van Draghi
Uitgangspunt	Innovatie Vergroening Meer autarkie, zelfvoorzienend	Aansluiten bij drie thema's als hefboom naar een duurzame Donut-economie (Kate Raworth)	Herformuleren van de voorstellen van Draghi Leidraad: klimaatbeleid
Financiering	€800 per jaar extra financiering	Voorstellen van Draghi herformuleren	Financiële middelen naar Brede Welvaart
Economie	Groeistrategie vertalen naar speerpunten en daarmee economische groei bevorderen	Groeistrategie vertalen naar groene prioriteiten	Herformuleren van de economische doelen richting klimaatbeleid
Organisatie, regie, leiding, en coördinatie	De besluitvorming vanuit de EU nauwgezet volgen. Top down	Doelen vertalen naar aanknopingspunten voor Brede Welvaart op lagere niveaus	Platform voor toepassing Draghi-plan voor klimaatbeleid. Betaald werk mogelijk maken
Ecologisch, klimaat	De klimaatdoelstellingen als strategisch kader handhaven	Nederland als voorloper in de klimaatadaptatie? Waterbeleid? Belangrijk voor export	100% hernieuwbare energie De natuur als strategische levensvoorwaarde!
Informatie/ technologie	Informatietechnologie richten op digitale innovatie van o.a. vergroening en autarkie	Innovatieve technologie ter ondersteuning van het klimaatbeleid	Prioriteit voor de inzet van informatietechnologie voor radicale vernieuwing
Sociaal	Nieuwe werkgelegenheid scheppen. Mensen zonder baan snel omscholen.	Duurzaam gedrag faciliteren en belonen. (Om)scholing naar ecologie als basisvak	Speerpunt: Geschikte huisvesting voor ouderen die kleiner willen wonen en jonge woningzoekers
Politiek, openbaar bestuur	EU moet het plan vertalen naar de ministerraad en van daaruit naar de leden staten. En dan terugkoppeling	Invoeren van een gekozen Raad van Toezicht - in de lokale politiek - als vernieuwingsmotor	Duale politiek systeem levert geen oplossingen. De invoering van een nieuwe kiesdrempel
Bedrijfsleven	Sanering van bedrijven en nieuwe bedrijven richten op speerpunten	Lobby voor toepasbare technologie voor bedrijven die duurzaamheid steunen	Uitgaan van het economisch principe: de vervuiler betaalt
Juridisch	Regelgeving en rechtszaken om oneerlijke concurrentie tegen te gaan. De vervuiler moet volgens de markt betalen!	Rechtszaken als middel om overheid en bedrijfsleven te waarschuwen en/of te corrigeren	Rechtszaken als middel om overheid en bedrijfsleven te waarschuwen en/of te corrigeren
Communicatie	Draghi-plan vertalen naar landen en samenwerking versterken. Communicatie als creatief bindmiddel	Nieuwe positieve, experimentele communicatie om diverse groepen te winnen voor vergroening	Fondsen werven voor initiatieven. (Groot)ouders voor het klimaat. Communicatie met jongeren
Vredes initiatieven?	Bewapening geen strategie voor vrede	Vredesbeleid als onderdeel van vergroening	Nederland vredesland, niet meten met twee maten
Burgers en de informele economie	Nieuwe technologie voor de grote doe het zelf markt? Repaircafe als voorbeeld	Loting voor burgerparticipatie Digitale participatie Uitdaagrecht taken overheid	De informele economie stimuleren voor zorg, eigen tuin en openbaar groen

Naar een democratische Global Governance?

Reactie van Jan Pronk

Over de noodzaak van een democratische 'Global Governance' startte Loving Geopolitics in nummer 5 een gedachtewisseling met schrijvers en lezers. De noodzaak werd beargumenteerd vanuit een verzwakt optreden van de VN in diverse conflictgebieden en het tandeloze optreden van de VN-Veiligheidsraad. De hervorming van de VN is een belangrijke optie.

Voor dit zomernummer hebben we Jan Pronk gevraagd om een korte reactie. Jan Pronk heeft onder meer diverse PvdA-ministerposten bekleed waaronder die van ontwikkelingssamenwerking. Ook is hij VN-gezant geweest voor Soedan. Eind maart van dit jaar riep hij samen met de oud-ministers Jozias van Aartsen (VVD) en Bernard Bot (CDA) het kabinet op om duidelijker stelling te nemen inzake de Israëlische genocide in Gaza.

Jan Pronk stemt in met de gedachte dat de internationale (geopolitieke) situatie vanwege de kantele wereldorde tot een noodzakelijke hervorming van de VN moet leiden. Effectief kunnen opereren inzake vrede en veiligheid, klimaat, migratie, ongelijkheid en regionale conflicten is daarbij een voorwaarde.

Een versterkte inbreng van wereldburgers via social media vindt hij van belang. Zelf acht hij zich op dit terrein geen expert. Expertise is hierin echter wel nodig om te voorkomen dat desinformatie voor verstoring van democratische processen leidt.

Op de vraag hoe ngo's op wereldniveau kunnen bijdragen aan de bepleite hervorming van de VN doet hij de volgende suggestie: "Ik zou onder leiding van- en met een VN-gelieerde ngo, bijvoorbeeld de

Dag Hammerskjöld Foundation, daarover een internationale ngo-conferentie organiseren met VN-functionarissen daarbij."

Met dank aan Jan Pronk.
Giep Hagoort & John Huige
Initiatiefnemers.

Oproep

Wereldburgerjury over de (on)wenselijkheid van een democratische wereldregering
Binnen Loving Geopolitics bereidt een werkgroep van redacteurs en schrijvers een wereldburgerjury voor over de (on)wenselijkheid en (on)mogelijkheid van een democratische wereldregering. In de diverse verschenen edities van Loving Geopolitics is al aandacht aan dit vraagstuk besteed met als meest recente bijdrage die van Jan Pronk hierboven. Het is de opzet dat de zitting in het najaar plaatsvindt, compleet met een jury, aanklager, verdediger, getuigen en publiek.

Wil je ook meedoen aan de voorbereiding? Stuur svp een mail naar post@lovinggeopolitics.nl

Voor een verslag en fotoimpressie van de eerste wereldburgerjury met als aanklacht dat de burger zich te weinig het lot van de wereld aantrekt, zie 0-nummer Loving Geopolitics blz 8. Na ampel beraad verklaarde de jury de aanklacht gegrond.

Boekreflectie door Nol van Beek

Titel: Hoe migratie echt werkt
Het ware verhaal over migratie aan de hand van 22 mythes (2023)

Auteur: Hein de Haas
ISBN: 9789000386857 (520 bladzijden)
Uitgeverij: Spectrum

Onthullende inzichten

Na zeven jaar (vrijwilligers)werk in de opvang van ongedocumenteerden had ik al de nodige (schrijvende) verhalen uit de asielketen gehoord en was ik meer gericht op de praktische zaken: er is NU hulp nodig.

En in Den Haag woekerde ondertussen de eindeloze, ondoorgroondelijke en soms surrealistische discussie over het asielbeleid voort met een minister die doof is voor argumenten, laat staan dat zij er blijk van geeft dat zij het boek van Hein de Haas *Hoe migratie echt werkt* heeft gelezen, waarin hij de vloer aanveegt met vele argumenten die politici aanvoeren om de 'asielcrisis' aan te pakken. Hij hekelt het simplistische frame waarin voor- en tegenstanders tegen elkaar worden uitgespeeld. In ruim 500 pagina's laat hij zien dat de problematiek veel genuanceerder is dan wij dagelijks in de krant lezen of die

uit de oneliners, die politici op ons afvuren, naar voren komt.

Mij opende dit boek wel de ogen voor de enorme complexiteit van migratie.

Idealen, onderbuikgevoel, angst en (vooral ook) economie: het speelt allemaal een rol in het verhaal over migratie; mechanismen overigens die al eeuwenlang min of meer hetzelfde werken.

Op basis van 30 jaar wereldwijd onderzoek ontmaskert De Haas 22 mythes die hardnekkig blijven circuleren binnen de politiek, de media en ook bij instellingen van de Verenigde Naties. Elk hoofdstuk bevat een mythe, zodoende kun je het boek makkelijk in losse onderwerpen tot je nemen. En ik moet eerlijk toegeven: in een aantal van die mythes geloofde ik ook.

Bijvoorbeeld: ontwikkeling van arme landen remt migratie af. Het tegendeel is waar. Migratie neemt juist toe als landen rijker worden en van lagelonenlanden naar middenlonenlanden groeien. Als mensen meer geld krijgen kunnen ze hun (vaak kostbare) plannen voor migratie uitvoeren. Koren op de molen van minister Klever natuurlijk die deze steun ijverig afbouwt.

Paradoxaal genoeg hebben echter veel maatregelen, zoals de grenzen helemaal dichtgooien (grote muren bouwen), striktere regels voor immigratie, een tegenovergesteld effect: immigratie neemt daardoor juist toe.

Uitvergroot

Opmerkelijk is de dubbele moraal die wordt gehanteerd ten aanzien van migratie: arbeidsmigranten hebben wij keihard nodig om onze groeiende economie draaiende te houden, waarin wij zelf niet meer op willen draaien voor de slecht betaalde en smerige banen. Migranten zijn de smeerolie van de rijke economieën. Illegale arbeid wordt bovendien vaak oogluikend toegestaan door handhaving op een laag pitje te zetten. Onze economie vaart er wel bij, maar de rekening wordt gepresenteerd aan kansarme wijken en buurten waar deze mensen komen te wonen en waar spanningen oplopen.

De bewering dat wij in tijden van ongekende massamigratie leven is ook al zo'n mythe.

Al decennialang bedraagt de migratie ca. drie procent van de wereldbevolking. Tussen 1846 en 1940 migreerden in totaal zo'n 150 miljoen mensen tussen continenten, wat gelijk staat aan negen procent van de wereldbevolking in 1900. Duitsers (waaronder Friedrich Trumpf, de grootvader van Donald Trump), Italianen en Ieren die massaal de VS binnenkamen werden ook met argusogen bekeken en er heerste de angst dat zij niet konden assimileren en dat Duits de voertaal van de VS zou worden. De

afstammelingen van deze immigranten roepen nu exact hetzelfde over mensen uit Latijns-Amerika.

Een ander scharnierpunt is: de migratiestromen zijn omgedraaid. Waar eeuwenlang Europeanen naar alle continenten vertrokken is er nu juist een migratiestroom richting Europa en Noord-Amerika. Blind voor de omvangrijke Europese emigratie- en immigratiestromen uit het verleden wordt de immigratie van niet-westerse, niet-witte bevolkingsgroepen uitvergroot en als bijzonder problematisch voorgesteld. Een nogal eurocentrisch en ahistorisch wereldbeeld.

Deze en vele andere mechanismen weet De Haas met heel veel data en casussen uitgebreid te duiden, wat mij ertoe bracht het boek af en toe even opzij te leggen om de overvloed aan gegevens te verwerken.

Olifant in de kamer

Volgens De Haas is de olifant in de kamer van het migratiedebat het feit dat migratie grotendeels wordt aangedreven door structurele economische en sociale factoren, zoals economische groei, ongelijkheid en de arbeidsmarktvaart, en dat het vraagstuk niet simpelweg is op te lossen door strenger beleid of grenscontroles. Kortom, de cruciale vraag is: welke samenleving willen we hebben? Eigenlijk zou de discussie moeten gaan over deze zaken, maar deze oproep is niet besteed aan politici waarvan de horizon niet verder reikt dan de volgende verkiezing waar zij hun zetels niet willen verliezen.

Deze reflectie bespreekt slechts enkele interessante en onthullende inzichten uit dit boek. Mijn advies aan de lezer: neem dit boek ter hand om eindelijk inzicht te krijgen hoe migratie nu echt werkt. Ik merk in mijn vrijwilligerswerk dat wij eigenlijk staan te dweilen met de kraan open en vrijwel niets kunnen doen om dit inhumane beleid ook maar een fractie bij te sturen.

Ook ongedocumenteerden kunnen hier weinig aan veranderen, dus rest ons niets anders dan hun leven op z'n minst iets draaglijker te maken en te laten zien dat wij hen zien staan en respect tonen voor wie zij zijn als mens.

Nol van Beek is als vrijwilliger actief in diverse organisaties die zich inzetten voor opvang en ondersteuning van ongedocumenteerden.

In het huidige debat over oorlog en vrede hoort Willem de Haan nog weinig geluiden die afwijken van de heersende, op militarisering gerichte opvattingen. Hij maakte als moderator mee hoe moeilijk het in zo'n debat is om de meerstemmigheid tot haar recht te laten komen. Hij ziet de komst van De Nieuwe Vredesbeweging als een belangrijk gegeven om tot een meer open gedachtewisseling te komen.

Wat doen we onszelf aan?

Oorlog en vrede: hoe we afwijkende opvattingen verketteren

Willem de Haan

Het is een bekend gezegde: "Het eerste slachtoffer van de oorlog is de waarheid." Dan gaat het niet alleen om de strijd aan het front, maar ook over hoe we ernaar kijken: wie zijn de goeden, wie zijn de slechten? Hoe werkt propaganda? Kunnen we nog een eigen visie hebben of kan dat niet meer als alles en iedereen dezelfde kant op wijst - zo moet je denken! Is daar sprake van buitenlandse inmenging of doen we het zelf: allemaal hetzelfde vinden en afwijkende opvattingen verketteren?

Ik kruip niet graag in de slachtofferrol, alsof boze krachten ons als willoze schepsels sturen in wat we moeten doen en denken. Veel meer heb ik het ge-

voel dat we zelf tekortschieten om autonoom te durven doen en denken. Uit angst om af te wijken van de groep conformeren we ons. Zo ontstond onlangs een grote rel bij de vertoning van een film die was gedraaid aan de Russische kant van het front. Een prima invalshoek, niks mis mee (zie hierna), maar na de nodige 'druk' trokken de IDFA-en Movies that Matter festivals de film terug. Dat vond ik jammer. Waar was de autonome overtuiging om een film te laten zien die je relevant vindt?

Een paar voorbeelden uit de praktijk.

De Canadees-Franse documentairemaakster Anastasia Trofimova filmde aan de Russische kant van het front. Haar film 'Russians at war' is een oorlogsfilm, zegt de maakster; een film die de uitzichtloosheid van de oorlog toont. Maar overal waar haar film vertoond dreigt te worden breekt grote onrust uit. Zoals opgemerkt weigerde IDFA in 2024 de vertoning, net als het Movies that Matter festival in maart van dit jaar. Vanwege "serieuze bedreigingen". Bedreiging van wie? Tsja, daar worden vaak – zo ook in dit geval – geen mededelingen over gedaan.

Eind maart werd de film vertoond op de Haagse campus van de Universiteit Leiden. Op initiatief van een dappere universitair docent 'peace and conflict', Maja Vodopivec. Maar wat gebeurde? De Oekraïense ambassade in Den Haag kwam met een vermanende brief in de vorm van een persbericht. Heel diplomatiek verwoord: "We expect the 'Russians at War' propaganda documentary screenings to be cancelled." Het probleem van de ambassade: aandacht geven aan de menselijke kant van Russische soldaten – ze hebben emoties, ze zijn bang en willen naar huis – heeft als risico dat de kijker met ze mee gaat leven. En dat is niet de bedoeling, het zijn namelijk geen mensen, maar 'de vijand.' Bij de vertoning in Den Haag werd gedemonstreerd. Onder andere door de Oekraïense studente Yana Rudenko. Ze had de film niet gezien, maar wist alvast zeker dat ze het een schande vond dat met de film "een platform wordt gegeven aan Russische propaganda," zo zei ze tegen dagblad Trouw. Dat de Haagse campus weerstand bood tegen die druk was dan weer een hoopvol teken: zo moet het!

Een half jaar na het begin van de Oekraïne-oorlog was ik moderator op een discussieavond in Nijmegen. De avond, georganiseerd door de stichting Onkruid Vergaat Niet, cirkelde om de vraag: wel of geen wapens sturen naar Oekraïne? Het was in de eerste maanden van de oorlog en iedereen was in de war: wat moeten we doen? De zaal zat vol met zo'n honderd mensen. Na mijn welkom werd ik onderbroken door een jonge Oekraïense: ze wilde een verklaring afleggen. Ze mocht zeker meepraten,

antwoordde ik, maar dit was geen bijeenkomst om ongevraagd politieke verklaringen af te leggen. Daarop was ik de gebeten hond: ik was ondemocratisch, en hoe haalden we het überhaupt in ons hoofd om een avond over Oekraïne te praten zonder Oekraïners aan het woord te laten? Het werd een gedenkwaardige avond, want er bleken meer Oekraïners aanwezig die zich in de zaal hadden verspreid. Zo gauw iemand iets zei dat hen niet beviel eisten ze op hoge toon het woord. Gelukkig kon ik weerstand bieden aan deze druk: de Oekraïeners mochten meepraten, maar niet de bijeenkomst overnemen, zoals ze graag hadden gewild.

De alfamannetjes

Wat ook van belang is om op te merken, is dat er een concentratie van krachten werkzaam kan zijn die van grote invloed is op de duiding in de media, te herkennen als 'de alfamannetjes.' Het begrip 'alfamannetje' hoorde ik van de Duitse journalist Andreas Zumach. Zumach werkte van 1988 tot 2020 voor gerenommeerde Duitse bladen en omroepen, als redacteur bij de VN in Geneve, hij was veelvuldig in Moskou en Washington. Hij kent alle diplomaten en politici uit die tijd. Het debat in Duitsland, zei Zumach eind 2023 in *Vredesmagazine*, wordt bepaald "door vier, misschien vijf" Duitse journalisten. Tot de Russische inval was de Duitse pers kritisch op de koers van Oekraïne en het westen. Aansluiting van Oekraïne bij de NAVO werd niet verstandig geacht en er was kritiek op de rol van neonazigroepen in Oekraïne; deze kritiek verdween na de Russische inval als sneeuw voor de zon. De roep om Duitse wapenleveranties kwam ervoor in de plaats, de heersende opiniemakers in de Duitse media verlegden hun koers. In tijden van nood sluiten zich de rijen en ga je mee in het heersende frame. Ga dan maar eens als eenvoudige journalist tegen de heersende opiniemakers in. Sterker nog, uiteindelijk denken alle journalisten er hetzelfde over. Zo laat de pers in Duitsland zich inpakken door de alfamannetjes, legde Zumach uit.

De grote leugen

De befaamde Amerikaanse econoom Thomas Palley schreef eind maart een interessant stuk op zijn eigen blog over wat hij noemt "De Europese mars der dwaasheid". Europa ziet niet dat het zelf de grootste verliezer is van de economische sancties, dat ze een enorme Russische afzetmarkt heeft verloren, dat de opvang van Oekraïners in Europa de neerwaartse loonconcurrentie heeft vergroot, wat weer leidt tot de opkomst van extreemrechtse partijen. Dat Europa dat niet ziet komt omdat ze vasthoudt aan wat Palley "de grote leugen" noemt, die uit drie delen bestaat: Poetin viel uit het niks Oekraïne binnen; je kunt met Poetin niet praten; en Poetin wil uiteindelijk heel Oekraïne en meer veroveren.

Wie is hier aan het woord? De wapenindustrie? Zo denkt ongetwijfeld de complotdenker. Maar ik ben bang dan we hier het slachtoffer zijn van onszelf, en wel als kritiekloze kiezer. Aangejaagd door politici en militairen pompen journalisten “de grote leugen” rond, en wij maar denken dat dat dus de waarheid is. Het is als het ware een naar beneden gerichte draaikolk waarin iedereen elkaar gevangenhoudt.

De komst van de nieuwe vredesbeweging

En toen was er in september 2024 ‘De Nieuwe Vredesbeweging’. Een energieke verzameling van allerlei groepen en bewegingen die strijden voor vrede en rechtvaardigheid. Van ‘Kerk & Vrede’ tot ‘Stop Wapenhandel’, de het pacifistische ‘Pais’ en het anti-globalistische ‘Diem 25’. Vorig jaar kwam De Nieuwe Vredesbeweging met een manifest: diplomatie en de-escalatie, wapenexport aan banden, een eerlijke toekomst, verzet tegen kernwapens en tegen een mogelijke dienstplicht. We moeten de straat weer op om de mensen in het land duidelijk

te maken dat er een alternatief is voor het militarisme dat over ons heenrolt. Wat kun je niet doen met de 800 miljard die de EU nu aan wapens uitgeven?

Je ziet de media snuffelen aan de nieuwe beweging: wat is dat? Wie zijn dat? Wat zeggen ze? Het is misschien nog te eng om ze ruim aan het woord te laten, want “de kijker...”, “de lezer...”, brrr. Maar ziedaar: er komt beweging. De Nieuwe Vredesbeweging groeit als kool, de belangstelling van de media neemt toe. Ook dat gaat hand in hand. Nog even geduld s.v.p.

Willem de Haan is oud totaaldienstweigeraar en publicist. Van zijn hand verschijnt in juli Vrede als daad (zie ook blz. xxx voor de aankondiging).

Willem de Haan schrijft een nieuw boek: Vrede als daad

Op 2 juli as. presenteert Willem de Haan in Leiden bij boekhandel Kooyker zijn nieuwe boek Vrede als daad. Een pleidooi voor vrede in tijden van oorlog. De schrijver is onder andere hoofdredacteur van het Vredemagazine en vaste auteur van Loving Geopolitics.

Over het boek schrijft Bot Uitgevers het volgende: “Europa is opnieuw in de ban van oorlog. In een wereld vol gewapende conflicten lijkt vrede verder weg dan ooit. Hoe moet je je als vredelievend mens verhouden tot de roep om hogere defensiebudgetten, een mogelijke herinvoering van de dienstplicht of het zenden van wapens naar de conflictgebieden?

Willem de Haan werd eind jaren 70 als totaalweigeraar veroordeeld tot 18 maanden celstraf en groeide uit tot één van de bekendste critici van het leger en de dienstplicht in Nederland.

In Vrede als daad toetst Willem de Haan zijn principes aan actuele dreiging. Hij vertelt daarbij meeslepende en fascinerende verhalen over zijn eigen verleden en dat van andere totaalweigeraars. De conclusie is helder en urgent: de weg van escalatie en bewapening is een doodlopende weg. Alleen de-escaleren kan onze wereld redden. Voor vrede moeten we in actie komen door aan het publieke debat mee te doen en het geluid tegen oorlog te versterken. Vrede is een daad”.

De redactie feliciteert Willem van harte met het verschijnen van zijn nieuwe boek en vroeg hem wat hij met Vrede als daad wil bereiken.

“Mijn wens met het boek is dat de lezer zich realiseert dat de enorme militarisering en bewapening niet de beste manier is om conflicten te beslechten. Dat oorlog een barbaarse manier van politiek bedrijven is. En dat een ander mens doden altijd een misdrijf is”.

In het komende winternummer verschijnt een boekreflectie van Vrede als daad.

Foto door: Annemée Dik

Gesignaleerd: beeldend kunstenaar Khattar Shaheen

Khattar Shaheen (1993) weet uit eigen ervaring hoe het is om je land noodgedwongen te ontvluchten, zonder te weten wat de toekomst brengt. In 2015 vluchtte hij samen met zijn broer vanuit Syrië naar Nederland. Deze ervaring, en de jaren van onzekerheid daarvoor, vormen de drijvende kracht achter zijn kunstenaarschap. Ik heb voor Khattar Shaheen gekozen omdat zijn werk laat zien hoe kunst in staat is om ervaringen over te dragen die met woorden onmogelijk te vatten zijn, en zo een stem geeft aan degenen die ongehoord blijven.

Met een mix van traditionele en vernieuwende technieken vertaalt Shaheen thema's als ongeziene werelden, trauma en oorlog naar uiteenlopende media: illustratie, strip, redactioneel werk, schilderkunst, animatie en storytelling. Wat deze vormen verbindt is zijn overtuiging dat beeldende kunst de kracht heeft om empathie op te roepen – juist daar waar wordt weggekeken.

Shaheen behaalde een diploma in de Schone Kunsten aan de Universiteit van Damascus en studeerde af in *Animated & Illustrated Storytelling* aan St. Joost School of Art & Design. Zijn afstudeerwerk (2023), de expressieve houtskoolanimatie *Dreams of Yesterday*, vertrekt vanuit het thema 'onzekerheid', gebaseerd op zijn eigen levensverhaal. Met dit thema als startpunt, en verder zonder plan, begon hij aan een met houtskool geanimeerde *stream of consciousness* die de heftigheid van oorlog en de impact op dromen en ambities blootlegt. De film protesteert daarmee tegen de wereldwijde stilte over het lot van het Syrische volk.

Voor dit werk ontving Shaheen de **Lucasprijs 2023**, de jaarlijkse prijs voor het beste afstudeerwerk van St. Joost. "Khattar laat de helende kracht van kunst zien in zijn puurste vorm. *Dreams of Yesterday* maakt deel uit van een grotere collectieve geschiedenis en geeft een inkijk in de leefwereld van traumaverwerking, terwijl het alledaagse ook 'gewoon' doorgaat", aldus de jury. Shaheen werkt inmiddels ook als docent en bouwt gestaag verder aan zijn kunstenaarspraktijk.

Ga voor een nadere kennismaking met Khattar Shaheen en zijn werk naar zijn website

<https://studiokhattar.com/>

Door Lotte Cornelissens. Zij volgt Erik Uitenbogaard op als vormgever van *Loving Geopolitics*.

Als dit magazine van de digitale pers rolt, rond 20 juni, verdedigt onze schrijver Clyde A. Missier op de Vrije Universiteit zijn proefschrift over de betekenis van online media op de religieuze beleving van jongeren. Hij interviewde daartoe jongeren uit Amsterdam en Mumbai. Naast verschillen tussen deze groepen analyseerde hij ook overeenkomsten, onder meer het toenemend gebrek aan vertrouwen in politici en daarmee samenhangend twijfelen aan de betrouwbaarheid van de journalistieke (religieuze) items van de reguliere media. Ook dera-dicalisering komt aan bod. Volgens het onderzoek moet dit proces breder gezien worden dan binnen het digitale domein.

De redactie feliciteert Clyde schrijver van harte met zijn promotie!

Hoogopgeleide religieuze jongeren zoeken online zingeving

Een zoektocht niet zonder gevaar

Clyde A. Missier

Hoogopgeleide religieuze jongeren in Amsterdam en Mumbai, tussen 18 en 35 jaar, zoeken steeds vaker naar zingeving op sociale medianetwerken zoals Instagram, TikTok en YouTube. Religieus-affectieve (aansprekende) content van met name influencers zoals Mufti Menk, Sadhguru en Andrew Tate worden steeds vaker gezien als inspiratie, religieuze autoriteit en als bron om meer kennis op te doen over de eigen religieuze achtergrond. Het toenemende sociale mediagebruik voor religieuze en zingevingsdoeleinden is kenmerkend voor hoe generatie Y en Z hun belevingswereld en onderliggende sociale netwerken verbeelden in dit digitale tijdperk. In de zoektocht naar zingeving en meer kennis over hun religie zijn de jongeren tevens onderhevig aan de algoritmes van de sociale medianetwerken die ook extremistische content en haatberichten voorschotelen, wat in sommige gevallen, door factoren als angst en onvrede, mogelijk zou kunnen leiden tot empathie voor religieus fundamentalistische denkbeelden en online zelfradicalisering van jongeren in zowel Amsterdam als Mumbai.

Dit blijkt uit mijn proefschrift waarop ik 20 juni 2025 ben gepromoveerd aan de Vrije Universiteit Amsterdam, Faculteit Sociale en Geesteswetenschappen, *School of Religion & Theology*. Voor dit onderzoek interviewde ik 95 hoogopgeleide (hbo en wo) jongeren tussen 18 en 35 jaar in Amsterdam (31) en Mumbai (64). De geïnterviewden zijn praktiserende christenen, hindoes en moslims. De steden Amsterdam en Mumbai zijn beide een smeltkroes van culturen en religies waar jongeren, opgegroeid met moderne technologie, naartoe trekken om te studeren en te werken. Weliswaar bijna zeventuizend kilometer van elkaar verwijderd, leveren de inzichten van Gen Y en Z in deze steden verrassende overeenkomsten en verschillen op tegen de achtergrond van religieus fundamentalisme en geopolitieke spanningen.

Het proefschrift brengt de sociale en religieuze werelden van Gen Y en Z samen en in beeld, zowel digitaal als offline, door de overtuigingen van christenen, hindoes en moslims te onderzoeken, met een focus op *social imaginaries* (collectief gedeelde verhalen, symbolen, ideeën die gedeelde waarden en normen binnen een collectief representeren), epistemische autoriteit (betrouwbaar zijn als kennisbron) en religieus fundamentalistische denkbeelden. De studie verkent de relatie tussen fundamentalistische overtuigingen en digitale media en laat zien hoe de content op sociale media in toenemende mate de publieke opinie vormt. Ik maak tevens een analyse van haatdragende sentimenten tegen wereldreligies op Instagram en de invloed van extreemrechtse politieke bewegingen in Nederland op anti-immigratieretoriek.

Op sociale media worden conservatieve en orthodoxe vormen van religie vaak met minachting bekeken, en negatief geframed met labels zoals 'christelijke fundamentalist', 'islamitische terrorist' en 'hindoe duivelaanbidder'. Deze groepen worden vaak neergezet als *outgroups* en ondervinden epistemisch onrecht (niet serieus nemen of onderuit halen op basis van discriminatie of vooroordelen en minder geloofwaardigheid) binnen digitale media-platforms.

In dit verband kan de opkomst van niche digitale platforms, zoals in Nederland het moslimnetwerk *Cestmocro* worden verklaard. De opkomst van negatieve framing van minderheden op sociale media en de toenemende sympathie voor extreemrechtse retoriek binnen de reguliere media in Nederland liggen hieraan ten grondslag.

Amsterdam

Uit contentanalyse van digitale sites van Nederlandse populaire (Telegraaf/AD/NU) en kwaliteitskranten (NRC/VK) blijkt dat extreemrechtse en populistische politieke partijen de anti-immigratieretoriek gebruiken om ontevreden kiezers van de traditionele politieke partijen voor zich te winnen met als gevolg dat de tolerantie tussen witte Nederlanders en mensen met een immigratie-achtergrond dreigt af te nemen. De genoemde media spelen een grote rol in het versterken van negatieve verhalen over mensen met een immigratie-achtergrond. Het zijn vooral de extreemrechtse partijen zoals de PVV en FvD die nationalistische ideologieën stimuleren die mensen met een immigratie-achtergrond uitsluiten. Nederland stond altijd bekend om zijn tolerantie, maar staat nu voor grote uitdagingen als het gaat om het bestrijden van discriminatie en het managen van de multiculturele samenleving. Mijn onderzoek concludeert dat om discriminatie te bestrijden, de verschillende identiteiten van mensen met een migratieachtergrond moeten worden erkend en niet alleen die van 'immigrant'. Daarnaast vraagt de opkomst van extremistische retoriek in de (digitale) media om meer aandacht voor hoe mensen met een migratieachtergrond in de media worden neergezet en waarom er zo weinig aandacht is voor hun verhalen en inzichten.

Veldwerk in Amsterdam toont aan dat christelijke, hindoe en moslim Gen Y en Z respondenten actief religieus-affectieve content op sociale media tot zich nemen, en dat dit invloed heeft op hun *social imaginaries* en epistemische autoriteit. Hoewel de content op digitale media invloed heeft op het 'onderhouden' van religies en de discussies over ethiek en moraliteit, blijven familie en religieuze leiders in eerste instantie de belangrijkste bronnen voor het verkrijgen van religieuze kennis. Het onderzoek laat zien hoe sociale media misverstanden en wrok tus-

sen verschillende religieuze groepen kunnen aanwakken. Bovendien dragen ervaringen van discriminatie en negatieve mediarepresentaties bij aan het versterken van fundamentalistische overtuigingen binnen religieuze gemeenschappen. De bevindingen suggereren dat religieuze minderheden moeite hebben met het maken van afwegingen tussen hun etniciteit en religie enerzijds en de normatieve liberale democratische waarden van Amsterdam anderzijds. Het onderzoek maakt tevens duidelijk dat affectieve content op sociale media polarisatie kan intensiveren, vooral tijdens conflicten zoals het huidige Israëlisch-Palestijnse conflict in Gaza. Er vinden echter ook positieve interacties en informele uitwisselingen plaats over religieuze overtuigingen tussen gelovigen van verschillende religies als een manier om sociale verbanden, maatschappelijke verbinding en integratie te bevorderen.

Mumbai

In Mumbai omarmen de meeste respondenten affectieve digitale content ten behoeve van religieuze activiteiten en stellen hiermee de rol van traditionele religieuze autoriteiten ter discussie. Christelijke, hindoe- en moslimrespondenten zoeken online naar verschillende inzichten over hun religie met vooral als doel het 'onderhouden' van de bestaande religieuze kennis. Daarnaast geven zij aan dat politici veelal haat zaaien op sociale media en tegelijkertijd wantrouwen zij journalisten en trekken ze hun objectiviteit in twijfel. Het onderzoek analyseert hoe sociale media invloed hebben op religieuze overtuigingen en gedragingen en laat enerzijds gevoelens van tolerantie zien en anderzijds een neiging naar religieus-fundamentalistische gedachten. Religieus-affectieve content op sociale media kan met name via op maat geprogrammeerde algoritmes de ontvankelijkheid voor extremistische ideologieën bevorderen. Ondanks de hindoe-normativiteit in Mumbai, hebben de hindoesrespondenten niet per se negatieve opvattingen over christenen en moslims. Respondenten van verschillende geloofsovertuigingen hebben gemeenschappelijke nationalistische overtuigingen, waarden de religieuze diversiteit van Mumbai en geven blijk van gevoelens van nationalisme en patriottisme. Uit eerder onderzoek blijkt echter dat van moslims vaker wordt verwacht dat ze hun vaderlandsliefde bewijzen, terwijl dit vanzelfsprekend is voor hindoes. Het onderzoek draagt bij aan het begrip van de rol van digitale media in het vormgeven van religieuze autoriteit, religieus fundamentalisme, machtsdynamiek en maatschappelijke verbinding.

Vergelijkingen Amsterdam en Mumbai

Uit de vergelijkingen tussen beide steden blijkt dat in Mumbai de rol van familie en de invloed op religieuze ontwikkeling groter is dan onder responden-

ten in Amsterdam. Dit zou te maken kunnen hebben met dat in het meer liberale en seculiere Nederland jonge mensen gedurende hun adolescentie zich nadrukkelijker kunnen losmaken van de waarden van hun ouders. In de zoektocht naar zingeving zijn de jongeren in beide steden tevens onderhevig aan de algoritmes van de sociale medianetwerken die ook extremistische content en haatberichten voorschotelen, wat in sommige gevallen, door factoren als angst en onvrede, mogelijk zou kunnen leiden tot empathie voor religieus fundamentalistische denkbeelden en online zelfradicalisering. In beide steden blijkt dat de respondenten steeds minder vertrouwen hebben in politici en daarmee samenhangend twijfelen aan de betrouwbaarheid van de journalistieke items van de reguliere media. Voorts wordt geconcludeerd dat respondenten uit zowel Amsterdam als Mumbai blijken kennis te hebben van hun eigen overtuigingen, maar zich vaak niet bewust te zijn

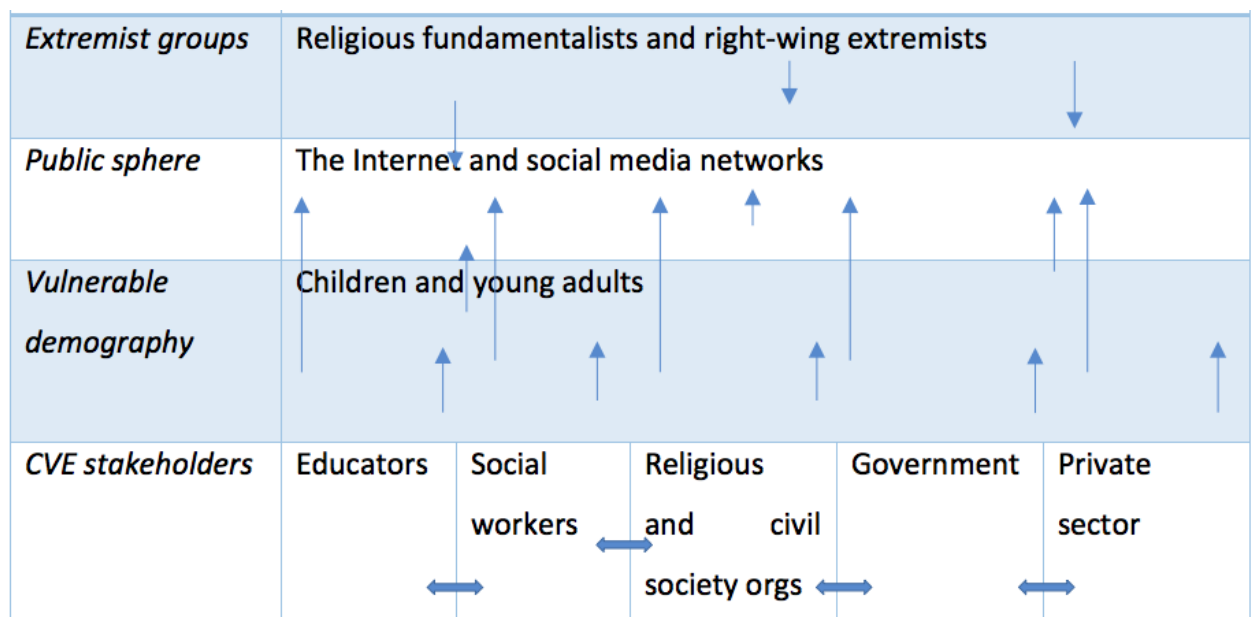
van de waarden die belangrijk zijn voor de andere religies in hun stad

Discussie over deradicalisering

Tot slot behandelt het proefschrift opkomende trends zoals AI en geopolitieke ontwikkelingen in de samenleving, die toenemend invloed kunnen hebben op het onderzoek naar digitale religie, fundamentalisme en radicalisering. Dit wordt gevolgd door een discussie over hoe lessen over gevoelige, maatschappelijke kwesties op scholen kunnen bijdragen aan deradicalisering van jongeren, ondanks de toenemende invloed van affectieve content in sociale media op het cognitieve proces van individuen. De studie benadrukt bovendien dat online deradicalisering een 'holistische aanpak' moet hebben en gericht moet zijn op 'het radicaliseringsproces', waarbij het digitale domein slechts "één stuk van een grotere puzzel" vormt (zie figuur 1).

Figuur 1

Framework of influence and counterpropaganda/discourse in the public sphere

Vertical arrows = Direction of influence; Horizontal arrows = Stakeholder cooperation; CVE (countering violent extremism). Source figure: Clyde A. Missier

Clyde A. Missier is docent media-ethiek aan de HvA en schreef zijn proefschrift aan de VU, bij de onderzoeksgroep Extreme Beliefs: The Epistemology and Ethics of Fundamentalism, De title: Extreme Beliefs in a Digital Age: Influence of digital media on social imaginaries, epistemic authorities and fundamentalist beliefs of Gen Y and Gen Z in Amsterdam and Mumbai (266 p.). Het project Extreme Beliefs werd mede mogelijk gemaakt door de European Research Council (ERC) en de VU

<https://extremebeliefs.com/r>

Profiel Clyde A. Missier: <https://research.vu.nl/en/persons/clyde-anieldath-missier>

Promotor: Prof. dr. Rik Peels <https://research.vu.nl/en/persons/rik-peels>

Co-Promotor: Dr. Victor van Bijlert <https://vu-nl.academia.edu/VictorVanBijlert>

Column

Vertrouwen in de nieuwe regering, maar de angst is niet verdwenen

Rami Ramou

Na het vertrek van Bashar al-Assad naar Rusland - die 8ste december vorig jaar - wisten we dat er zowel vreugde als diepe bezorgdheid was over de nabije toekomst. Zou de nieuwe regering onder leiding van rebellenleider Abu Mohammed al-Jolani erin slagen allerlei losse groepen en milities te verenigen, waardoor met vertrouwen aan een nieuwe toekomst gewerkt kan worden? Of valt Syrië uiteen in elkaar bestrijdende facties met als eerste slachtoffer de al jarenlang door armoede getroffen Syrische bevolking?

En ben ik zelf optimistisch?

Ja, ik ben in zekere zin optimistisch vanwege de kansen die er zijn om ons land weer op te bouwen. Maar ik voel een merkbare angst omdat nu Syrië ook – of beter gezegd nog steeds – deel is van wat het 'Midden-Oosten conflictgebied' wordt genoemd. Toen dictator al-Assad vertrok hoopten we dat alles beter zou gaan en dat de Syriërs zelf hun toekomst zouden kunnen bepalen. En inderdaad zijn er lichtpunten: de ontvangst van al-Jolani door president Macron van Frankrijk en het intrekken van de sancties door president Trump. Daarentegen zien we ook dat veel landen een rol willen spelen en hun eigen geopolitieke stempel willen drukken op het nieuwe Syrië dat nu zelf onvoldoende macht heeft om de eigen toekomst te bepalen. Neem bijvoorbeeld Rusland. Hun militaire basis, de luchthaven Khmeimim, blijft in handen van Poetin om onder meer de nieuwe regering dwars te kunnen zitten via steun aan de criminelen van al-Assad. Of Iran. Dit land heeft veel verloren door het wegvallen van routes door Syrië in de richting van Hezbollah in Jordanië. De nieuwe regering wil niet samenwerken met Iran. Iran veroorzaakt veel onrust via social media en het ondersteunen van drugs- en wapendealers.

En tenslotte Israël. Dit land had afspraken met het oude al-Assad regime over bijvoorbeeld 'veilige grenzen'. De nieuwe situatie kan voor Israël bedreigend zijn vanwege gewapende milities. Israël is benieuwd naar de houding van de nieuwe regering. Welk gevaar schuilt in goed getrainde rebellengroepen met een islamitische achtergrond? Israël probeert onder andere met geweld deze groepen ver weg te houden van de eigen grenzen. Druk op de nieuwe regering wordt uitgeoefend door de 23 kilometer brede bezetting van de berg Golan, met uitzicht op

de hoofdstad Damascus. Vele landen hebben zich uitgesproken tegen deze bezetting, waaronder Duitsland, Frankrijk, de VN. Maar de VS zwijgen. Om verdere druk op de regering uit te oefenen heeft Israël in het zuiden en westen de opstand van Druzen gesteund. Deze Druzen hebben vaak een militaire achtergrond. Voor een deel waren ze pro al-Assad en staan ze wantrouwend tegenover de nieuwe regering, en willen zichzelf verdedigen. Dit is vreemd want de nieuwe regering heeft aangegeven goed te willen omgaan met alle minderheden, inclusief de Druzen.

Een bijzonder geval betreft Dar'a, een provincie tussen de Golanhoogte en het Druzengebied. Israël wil het hele zuidelijke gebied onder controle hebben, inclusief het soennitische Dar'a. Deze provincie heeft steun uitgesproken voor de nieuwe regering en zich ook gekeerd tegen samenwerking met Israël vanwege de oorlog in Gaza; een situatie die nauwelijks wordt genoemd in de media.

De nieuwe regering probeert via diplomatie tot oplossingen te komen: er mag geen bloed meer vloeien. Helaas, Alevieten, de groep waartoe al-Assad behoorde, hebben in maart in het westen een aanval gedaan op de nieuwe regering. Hun militairen hadden zich eerder met hun wapens verstopt in de bergen.

Nederland is niet goed geïnformeerd over deze aanval. Allerlei (oude) filmpjes suggereerden dat de nieuwe regering alle steden heeft bezet, dat er slachtoffers gevallen zijn en ziekenhuizen overgenomen. Maar wat was werkelijk het geval? Grote burgergroepen bestreden deze aanval want in hun ogen moest het gevaar van een nieuwe heerschappij door Alevieten voorkomen worden. Er volgde een

bloedbad met bijna 1800 doden waaronder 450 politiemensen en soldaten van de nieuwe regering, ruim 220 soennitische burgers en Alevieten die de aanval hadden ingezet.

Deze cijfers zijn vrijgegeven door de Syrische humanitaire organisatie Syrian Network for Human Rights (SNHR). Deze eerste aanval kwam als een verrassing en was bovenal bloederig. Familieleden in de steden hebben veel leed geleden. De informatie die ik ontvang van mijn familie bevestigt deze beangstigende situatie. Ze zijn bang voor de wraakacties van de Alevieten. Ook kinderen maken angstige periodes door. Diverse gezinnen zijn drie dagen na de aanslag geëvacueerd naar veiliger plekken en huizen van Alevietische kennissen.

Zal de nieuwe regering het redden? Ik hoop het wel. De regeringsleider is een zeer wijs man. Hij probeert geen conflicten aan te gaan, geen bloed te vergieten.

Het hele land moet werken aan een nieuwe economie maar dat kan niet als het land onveilig is. Het

helpt zeker nu de EU de economische boycot heeft opgeheven in navolging van de VS. Ook financiële projecten uit Saodie-Arabië, Qatar en de Verenigde Arabische Emiraten beogen de economie en met name de infrastructuur van Syrië te versterken.

Als ik deze zomer voor het eerst weer in mijn kleine Syrische stad Krak des Chevaliers ben, hoop ik dat mijn familie gezond is. En dat de beelden van onze verwoeste huizen plaats maken voor een gezamenlijke hoop voor stad en land.

Rami Ramou werkt in het onderwijs en zet zich als vrijwilliger onder meer in voor de verbetering van de positie van zijn landgenoten, hier in Nederland en in Syrië.

Henk van Houtum: Het is tijd voor een doorbraak in de cartografische verbeelding

Wie wil weten hoe Henk van Houtum de wereld wil bevrijden van het denken in koloniale begrenzingsen van natiestaten, kan zijn nieuwe boek *Free the Map* raadplegen. *From Atlas to Hermes, towards a new cartography of borders and migration* (Nai010 Publishers).

Lees hieronder zijn reactie na een eerste contact op initiatief van de redactie.

Henk van Houtum is hoogleraar Politieke Geografie en Geopolitiek en medeoprichter en coördinator van het Nijmegen Centre for Border Research, Radboud Universiteit Nijmegen. Zijn expertise betreft Europees grensbeleid, grensoverschrijdende samenwerking, migratie, conflicten, nationale identiteitspolitiek, de politiek van sport en de cartografie van grenzen en migratie.

"Er is dringend behoefte aan een geopolitieke ommekeer in onze blik op de wereld. Cruciaal daarvoor is - denk ik - een andere verbeelding op grenzen, landen en migratie. Ik richt me daarin op de grote

invloed van visuele verbeelding, in het bijzonder de cartografie, op ons geopolitieke wereldbeeld. En hoe we de wereld anders kunnen denken. Hierbij kort iets over de inhoud van mijn boek.

Een wereldkaart is een visueel verhaal dat preten-deert een weergave van de werkelijkheid te zijn. Je zou dan verwachten dat er meerdere visuele narra-tieven bestaan, die de verscheidenheid aan perspec-tieven, actoren en dimensies van onze sociaal-ruim-telijke wereld laten zien. Maar sinds de 16e eeuw vertelt de standaardatlas—geïntroduceerd door Ger-ardus Mercator in de koloniale tijd—vooral één ver-haal: dat van territoriale annexatie door staten”.

“De koloniale, geopolitieke logica van autocratische leiders als Poetin, Netanyahu en Trump van vandaag is dan ook geen afwijking, maar geworteld in een cartografisch wereldbeeld waarin staten worden voorgesteld als afgesloten eenheden, en de wereld als een spel van territoriale verovering, een landjepik. Wat wordt getoond is alleen de strijd om territorium: wie regeert waar. Het menselijke perspectief ont-breekt doorgaans volledig. Ook veelzeggend: mi-gratie wordt meestal afgebeeld als een bedreigende uitzondering, met grote rode pijlen die op die ge-sloten eenheden afstormen: de beeldtaal van een vijandige invasie”.

“Naast de menselijke interacties en ervaringen ont-breekt op een wereldkaart doorgaans ook hoe de staten tot stand zijn gekomen, de koloniale geschie-denissen die de verhoudingen op de wereld mede ge-vormd hebben, de imperialistische, kapitalistische belangen die de ongelijkheid vergroten, de werke-lijke demografische diversiteit in de landen (er zijn meer dan 180 nationaliteiten aanwezig in een land als Nederland) en de talrijke internationale connec-ties en verwevenheden die onze wereld kenmerkt. Anders gezegd: de staatscentrische cartografie van de wereld is in strijd met alles wat we inmiddels weten uit kritisch grens- en migratieonderzoek. Ze claimt objectief en neutraal te zijn, maar versterkt in werkelijkheid nationalistische en nativistische (‘ei-gen’ belangen eerst, boven die van migranten) machtsverhoudingen: ‘wij hier’ versus ‘zij daar’ en ‘ons volk eerst’”.

“In mijn boek bespreek ik eerst de impact van deze koloniaal geïnspireerde kaartproductie op ons den-ken over de wereld en over grenzen en migratie. Vervolgens laat ik zien hoe tal van alternatieve kaar-ten—die ik categoriseer als ‘counter-mapping’, ‘ex-perience-mapping’ en ‘connectivity-mapping’—ge-maakt door kunstenaars, designers en wetenschappers, de wereld kunnen omdenken en hertekenen. Deze kaartvormen maken menselijke ervaringen, relaties, discriminatie en verbondenheid zichtbaar en voelbaar. De wereld bestaat niet alleen uit nationale staten die onderling verschillen en een strijd aangaan. Er zijn ook tal van niet-statelijke ac-toren, denk aan Apple, Google, Microsoft, Musk, etc. die de wereld (in steeds belangrijker mate)

vormgeven. En we zijn als mensen ook verbon-den met elkaar, via consumptie, handel, toerisme, etc. Dat maakt ook de wereld. Geen land, geen volk is onafhankelijk of autarkisch. Alleen beelden we dat niet uit op de wereldkaart. En dat genorma-liseerde eenzijdige, oneerlijke beeld van de wereld heeft een grote impact, ook op de geopolitiek”.

“Het is tijd voor een doorbraak in de cartografische verbeelding zoals te zien in media, onderwijs en po-litiek: naar inclusieve, meer eerlijke en menselijke ge-ografische verbeeldingen die onze onderlinge ver-bondenheid recht doen, ook om daarmee de wereld van harde geopolitieke verschillen die we dagelijks gepresenteerd krijgen te doorbreken: Free the Map.

Free the Map is een uitgave van nai010 (<https://www.nai010.com>), ISBN 978-94-6208-812-2 (200 bladzijden).

Met bijdragen van: Rodrigo Bueno Lacy, Tofe Al-Obaidi, Catalogtree, Yishay Garbasz, Susanne Khalil Yusef, Nicolas Lambert, Sarah Mekdjian, Ru-ben Pater, Philippe Rekacewicz, Malkit Shoshan, Jonas Staal, Irene Stracuzzi, Annelys de Vet, Jas-mijn Visser en Denis Wood

Winternummer *Loving Geopolitics* 2025/2026 over ‘Grenzen’

Mede geïnspireerd door het denkwerk van Henk van Houtum zal het themakatern van het komende winternummer gaan over het multi-interpretabele begrip ‘grenzen’. Be-langrijk gegeven bij deze keuze is dat de Nij-meegse hoogleraar ruimte inbouwt voor de verbeelding van kunstenaars als het gaat om het verder doordenken in het doorbreken van gevestigde opvattingen hoe grenzen functioneren. Het themakatern bevat onder meer een tweegesprek met de schrijver-hoogleraar, een bespreking van zijn boek *Free the Map*, persoonlijk getinte bijdragen van vaste- en gastschrijvers en enkele illus-traties van kunstenaars en ontwerpers die door de redactie zijn gevraagd op creatieve wijze de wereld te verbeelden.

Oproep: lezers die aan het themakatern wil-len meewerken kunnen dit kenbaar maken via post@lovinggeopolitics.nl

Boekreflectie door Maria van Leeuwe

Titel: Protesteren voor beginners

Over verzet en rebellie (2025)

*Het ware verhaal over migratie aan de
hand van 22 mythes (2023)*

Auteur: Lodewijk van Oord

ISBN: 9789464522006 (128 bladzijden)

Uitgeverij: Cossee

Demonstreren ondersteunt een diep menselijke behoefte

Demonstreren is een democratisch recht, verankerd in de grondwet. Amnesty International beschrijft het zelfs als een mensenrecht. Demonstreren is ook een belangrijk democratisch instrument. Het geeft de individuele burger de mogelijkheid haar stem te laten horen, eventueel een afwijkend geluid uit te dragen, en zich daarbij gesteund te weten door ge-

lijkgezinden. Hoe belangrijk dit recht is, laat zich het beste illustreren door te denken aan die landen waar dit recht geen gegeven is, en demonstraties hardhandig worden neergeslagen.

Het recht op demonstratie wordt de laatste tijd regelmatig ter discussie gesteld. Daarbij zoekt de staat soms de grenzen op. Zo heeft de politie het afgelopen jaar demonstranten thuis opgezocht, hetgeen dichtbij overheidsintimidatie komt. Lodewijk van Oord voegt met zijn essay *Protesteren voor beginners* een actuele blik toe op het recht op 'rebellie'. Hij ontleedt de effectiviteit van geweldloos verzet en gaat op zoek naar de motivatie om geweldloosheid los te laten. Protesten spelen zich volgens hem zelden of nooit in een vacuüm af. Het belang van de politiek-maatschappelijke context wordt duidelijk gemaakt in zijn analyse van de recente Gaza-demonstraties.

Thoreau, Gandhi en Mandela

Van Oord is een erkend historicus en een ervaren schrijver die op vlotte wijze de geschiedenis van het burgerlijk verzet doorneemt. Hij behandelt eerst grote voorbeelden zoals Mahatma Gandhi en Nelson Mandela, en gaat vervolgens dieper in op de recente discussies over de studentenprotesten tegen het geweld in Gaza. Demonstreren is geen modern fenomeen. Al in 1849 riep Henry Thoreau in zijn essay *Burgelijke ongehoorzaamheid* op tot verzet tegen een onrechtvaardige overheid. Thoreau was de inspirator van Gandhi, die beschouwd wordt als grondlegger van geweldloze demonstratie. Thoreau en Gandhi werden gedreven door een visioen van een betere samenleving, en voelden van daaruit de noodzaak om misstanden aan de kaak te stellen. Het zoeken naar 'waarheid' is een centraal element van Gandhi's theorie van geweldloos verzet. Hij verwijst daarbij naar 'Satyagraha', het zoeken naar "een fundamentele waarheid die [...] we kunnen kennen en die ons kan vrijmaken". Gandhi plaatste ook de tweede pijler van het geweldloos verzet. Hij nam als uitgangspunt dat alle mensen met elkaar verbonden zijn. Direct of indirect maakt iedereen deel uit van de samenleving, wat betekent dat conflicten ook in gezamenlijkheid moeten worden opgelost. Zoals Van Oord het samenvat: "Kenniss van de wereld en erkenning van onze wederkerige afhankelijkheid vormen de basis van onze vrijheid." Geweldloos verzet biedt niet altijd een uitkomst, zoals de geschiedenis van Zuid-Afrika laat zien. Het ANC van Nelson Mandela was jarenlang een geweldloze organisatie. Maar na het gewelddadige politieoptreden bij het protest tegen de pasjeswet in Sharpeville (1960) paste Mandela zijn strategie toch aan, en werd uMkhonto weSizwe opgericht als paramilitaire tak. Sabotage en strategische aanslagen volgden, en mede onder invloed van internationale sancties werd uiteindelijk de apartheid-

politiek in Zuid-Afrika formeel afgeschaft. “De macht dicteert de methode”, aldus Van Oord. Maar ook de rol van het heersende morele klimaat binnen de (internationale) gemeenschap kan niet worden onderschat.

Aleksej Navalny

Van Oord eindigt zijn essay met verwijzing naar de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens, en de daaraan gekoppelde verantwoordelijkheid, zo niet plicht van de mens om zich in te zetten voor gerechtigheid en vrede. Van Oord benoemt daarbij ook de fundamenteel menselijke behoefte om het goede na te streven, met verwijzing naar Albert Camus. Hier kan nog een naam aan toegevoegd, die van Aleksej Navalny. Navalny heeft zijn eigen stempel gezet op ons perspectief op geweldloze weerbaarheid, en mag als een moderne voorbeeldfiguur worden beschouwd. Vanuit een ogenschijnlijk onhoudbare positie bleef hij zich met volle overtuiging inzetten voor een beter Rusland.

Het overlijden van Navalny bracht een grote schok teweeg. Hij toonde wat het betekent om mens te zijn, in zijn diepste betekenis. Het is van wezenlijk belang om trouw te blijven aan de waarheid, aan moraliteit. In zijn overweging kort na het overlijden van Navalny analyseert Ian Buruma (2024) hoe potentiële dictators inspelen op de kwetsbaarheid van de rechtsstaat. Door het Internationale Strafhof te negeren, de rechterlijke macht te beschimpen, en te bezuinigen op onderwijs en de publieke omroepen, komt ook in Nederland de rechtsstaat onder druk te staan. Er ontwikkelt zich een sfeer van wantrouwen en angst waar extremisme en populisme wel bij varen. Het is noodzakelijk daar tegenwicht aan te bieden; niet specifiek gericht op een te behalen resultaat, maar wel om een zekere morele standaard te verdedigen ten behoeve van een rechtvaardige maatschappij. Om bij Gandhi te blijven, de weg is het middel, en het doel.

Democratisch recht

Van Oord heeft met *Protesteren voor beginners* een belangrijk essay afgeleverd. Hij laat zien hoe op bepaalde momenten demonstraties richting hebben gegeven aan de loop van de geschiedenis. Demonstreren ondersteunt de diep menselijke behoefte om uiting te geven aan wat van wezenlijk belang wordt gevoeld, en zo vorm te geven aan een eigen verhaal en visie op een potentieel rechtvaardige wereld. Het volstaat niet altijd om alleen je stem uit te kunnen brengen met een strookje papier - Thoreau vraagt niet voor niets om “je hele invloed” in te zetten voor een betere wereld.

Demonstraties kunnen al dan niet geweldloos zijn, maar de vorm is niet direct belangrijk. Evenmin laat de effectiviteit van demonstraties zich altijd meten. Demonstraties leveren een essentiële bijdrage aan

de democratie. Zij vormen een onmisbaar instrument om de moraliteit te bewaken en - zoals aangevoeld en verdedigd door Navalny en verwoord door Buruma – zo de mogelijkheid open te houden om een nieuwe wereld te bouwen die is gefundeerd op een gezonde morele basis. Demonstreren is een belangrijker recht dan velen zich realiseren, een recht dat we moeten blijven verdedigen.

Verder lezen

Gandhi, M. (1986). *Het verhaal van mijn experimenten met de waarheid*. Stichting Gandhi Vredescentrum.

Buruma, I. (2024) NRC 1 maart 2024 (Opinie)

Camus, A. (1989). *De mens in opstand*. Atlas Contact.

Mandela, N. (2008). *De lange weg naar de vrijheid*. Atlas Contact.

Navalny, A. (2024). *Patriot. Mijn verhaal*. Atlas Contact.

Thoreau, H.D. (2005). *Walden en Burgerlijke ongehoorzaamheid*. Athenaeum - Polak & Van Genep.

Maria van Leeuwe is secretaris van de Vredesbeweging Pais. Ze is als bioloog verbonden aan de Universiteit van Groningen. Momenteel werkt zij aan een studie over Martin Buber en zijn filosofie over leven als dialoog.

Podcast #5

Beluister de nieuwe podcast van **Loving Geopolitics Magazine**: *Under Trumps Shadow*. Maker: Simmo Petersen. Bereikbaar via onze [website](#)

De claim van Trump om het Panamakanaal 'terug te nemen' riep en roept volgens Gerardo Neugovsen nationalistische reacties op. Latijns-Amerikaanse landen schaarden zich achter President Mulino: het kanaal valt onder volledige Panamese soevereiniteit. Van Chinese controle is geen sprake. Alleen Argentinië onder Milei steunde Panama niet. De kwestie weerspiegelt spanningen tussen de VS en China en vereist diplomatie.

Protesten tegen de intenties van de VS om de Panamakanaal te heroveren

De controverse rond het Panamakanaal

Gerardo Neugovsen

Korte geschiedenis van het Panamakanaal

Het Panamakanaal is een van de grootste technische prestaties ter wereld, met een complexe geschiedenis die sterk verbonden is met de VS. In de late 19e eeuw begon Frankrijk, onder leiding van Ferdinand de Lesseps, met de bouw van een kanaal, maar dit mislukte door ziektes, technische problemen en financiële wanorde. Ongeveer 20.000 mensen stierven en het project werd in 1889 stopgezet. Panama was toen nog een provincie van Colombia. Toen onderhandelingen over het Hay-Herrán-verdrag mislukten, steunden de VS de Panamese onafhankelijkheidsbeweging. Panama riep op 3 november 1903 zijn onafhankelijkheid uit en tekende kort daarna het Hay-Bunau-Varilla-verdrag met de VS. Hiermee verkregen de VS het recht het kanaal te bouwen en permanent te beheeren. De bouw begon in 1904 en het kanaal werd in 1914 voltooid. De VS beheerden de Kanaalzone als militair gebied, ontoegankelijk voor Panamezen. Jarenlange span-

ningen leidden in 1977 tot de Torrijos-Carter-verdragen, waarmee de controle over het kanaal op 31 december 1999 werd overgedragen aan Panama. In 2016 financierde Panama een uitbreiding van het kanaal met een derde sluisenset.

Huidige situatie in Panama

Recente uitspraken van de Amerikaanse president Donald Trump hebben de aandacht gevestigd op het Panamakanaal. Trump suggereerde dat de VS het kanaal zouden kunnen "terugnemen", verwijzend naar hoge tarieven voor Amerikaanse schepen en vermeende Chinese controle. Deze uitspraken leidden tot een krachtige reactie van Panamese president José Raúl Mulino, die stelde dat "elke vierkante meter van het Panamakanaal en de omliggende gebieden toebehoort aan Panama en dat zal zo blijven" (Reuters). Voor veel soevereiniteit, verworven na decennia van Amerikaanse controle. De publieke reactie in Panama varieert van trots tot

bezorgdheid. Symbolische protesten, zoals het verbranden van een effigie (beeltenis) van Trump in Panama-Stad, herinneren aan de protesten van 1964, waarbij 21 Panamezen omkwamen in de strijd voor soevereiniteit. Tegelijkertijd hebben Mulino's concessies aan de VS, zoals het toestaan van Amerikaanse militaire oefeningen vanuit Panamese bases, verdeeldheid veroorzaakt. Oppositieleider Ricardo Lombana noemde deze overeenkomst een "invasie in vermomming" (CNBC).

Trumps beweringen en de feiten

Trump beweerde dat Panama hoge tarieven oplegt aan Amerikaanse schepen en dat China het kanaal controleert. De Autoridad del Canal de Panamá (ACP) stelt echter dat tarieven worden bepaald op basis van scheepsgrootte en -type, niet op nationaliteit (Atlantic Council). Hoewel Chinese bedrijven zoals Hutchison Port Holdings havens nabij het kanaal beheren, hebben zij geen controle over de kanaaloperaties. Een recente poging van Hutchison om zijn belangen te verkopen aan een door Black-Rock geleid consortium werd vertraagd door Chinees verzet, wat de bredere VS-China-rivaliteit in Latijns-Amerika illustreert.

Impact van Trumps tarieven

Naast de directe controverse kunnen Trumps bredere handelspolitiek, waaronder voorgestelde tarieven op importen, indirecte effecten hebben op het Panamakanaal. Hogere tarieven, vooral op Chinese goederen, kunnen handelsstromen verstoren en het volume van goederen dat via het kanaal wordt vervoerd verminderen. Dit zou de inkomsten van Panama, dat sterk afhankelijk is van het kanaal, kunnen beïnvloeden (Luckbox Magazine). De exacte impact hangt echter af van de implementatie van deze tarieven en de reactie van de mondiale handel.

Binnenlandse spanningen en beleid

Mulino's economische hervormingen, zoals wijzigingen in de sociale zekerheid en bezuinigingen in de publieke sector, hebben geleid tot protesten. Deze maatregelen, die parallellen vertonen met beleid in andere landen, hebben de perceptie gevoed dat Mulino onder Amerikaanse invloed opereert. Dit heeft de kloof tussen de regering en burgers, die soevereiniteit en sociale rechten verdedigen, vergroot.

Regionale reacties

Verscheidende Latijns-Amerikaanse landen hebben gereageerd op de situatie. Colombia en Mexico steunen Panama's soevereiniteit, met president Gustavo Petro (Colombia) die stelt dat "waardigheid nooit onderhandelbaar is" en president Claudia Sheinbaum (Mexico) die benadrukt dat "het kanaal Panamees is en blijft." Brazilië, met handelsbelangen

via het kanaal, heeft zich nog niet uitgesproken maar zal naar verwachting Panama steunen. Argentinië, onder president Javier Milei, nam een andere positie in door tijdens een bijeenkomst van de Gemeenschap van Latijns-Amerikaanse en Caraïbische Staten (CELAC) een motie af te wijzen die Panama steunde, wat Milei's pro-VS-houding weer spiegelt.

China's standpunt

China ontkende Trumps beweringen en benadrukte dat het Panama's soevereiniteit respecteert en het kanaal als een neutrale waterweg erkent. De teleurstelling over Panama's terugtrekking uit de 'Belt and Road Initiative' (de Nieuwe Zijderoute, een ontwikkelingsstrategie van de Chinese overheid gericht op verbinding en samenwerking tussen landen in Afrika en Eurazië) en de spanningen rond de mogelijke verkoop van Hutchisons belangen onderstrepen de geopolitieke rivaliteit tussen de VS en China, met Panama als speerpunt.

Het perspectief van nationalisme

Trumps retoriek past in een bredere trend van nationalistische bewegingen wereldwijd, die nationale soevereiniteit en wantrouwen jegens buitenlandse invloed benadrukken. In Panama weerspiegelen Mulino's concessies en hervormingen deze dynamiek, maar ze botsen met de wens van burgers om soevereiniteit en sociale rechten te beschermen. Deze spanningen zijn niet uniek voor Panama en weerspiegelen mondiale debatten over buitenlandse inmenging.

Conclusie

De controverse rond het Panamakanaal is een microkosmos van geopolitieke verschuivingen en nationalistische sentimenten. Panama verdedigt zijn soevereiniteit tegen Trumps dreigementen, terwijl Mulino's concessies en hervormingen binnenlandse onrust veroorzaken. Regionale steun en China's reacties benadrukken de complexiteit van de situatie. Trumps tarieven kunnen indirecte economische effecten hebben, maar diplomatie lijkt essentieel om escalatie te voorkomen en een evenwicht te vinden in deze uitdagende context.

Gerardo Neugovsen woont in Panama waar hij adviseur en docent is. In Nederland behaalde hij aan de HKU zijn master Europees cultuurmanagement. Hij promoveerde onlangs met het onderwerp waardecreatie en de culturele en creatieve industrieën in Panama.

ARENDT

Hannah Arendt rubriek

Onder redactie van Hanke Drop

Inhoud

- Kick-off conferentie Europees netwerk voor democratische weerbaarheid en vernieuwing
- Arendt-week bij Internationale School voor Wijsbegeerte in Leusden
- What Remains: gedichten

Kick-off conferentie Europees netwerk voor democratische weerbaarheid en vernieuwing

Op vrijdag 23 mei 2025 vond in Brussel de openingsconferentie plaats van het Europese Hannah Arendt Network on Democratic Resilience and Renewal, wat het Hannah Arendt Instituut in Mechelen (BE) opstart samen met haar drie zusterorganisaties: het Hannah Arendt Center in Annandale-on-Hudson New York, het Hannah Arendt Institute for Totalitarianism Studies in Dresden, Duitsland en het Hannah Arendt Center in Verona, Italië.

Via keynotes, kritische reflecties en internationale uitwisseling verkent men hoe de democratie zich kan aanpassen en bloeien in tijden van onzekerheid. Het netwerk streeft ernaar om publieke en maatschappelijke organisaties te verenigen die werken aan het bevorderen van democratische waarden, het stimuleren van democratische vernieuwing en het versterken van de democratische weerbaarheid tegen anti-pluralistische bewegingen en partijen, zowel nationaal als in de Europese Unie. Het Hannah Arendt Netwerk wil individuen en organisaties voorzien van de vaardigheden, middelen en relaties die nodig zijn om effectief te pleiten voor een sterke democratie. Daartoe is een manifest geschreven dat, enigszins in lijn met *Loving Geopolitics*, op allerlei manieren burgerbetrokkenheid bij het veerkrachtig vormgeven van democratie bepleit. Zie <https://hannah-arendt.institute/verdiep-je/hannah-arendt-netwerk-europas-nieuwe-hoop-voor-democratische-veerkracht/>

Arendt-week bij Internationale School voor Wijsbegeerte in Leusden

Van woensdag 20 t/m zondag 24 augustus organiseert de Internationale School voor Wijsbegeerte (ISVW) in Leusden een Hannah Arendt-Summerschool. Binnen deze cursus verzorgen Joop Berding (pedagoog, opvoedingsfilosoof en auteur) en Hanke

Drop (docent-onderzoeker bij Hogeschool Utrecht en redactielid van *Loving Geopolitics*) samen een programmaonderdeel over Arendts leven gewijd aan kunst. Deze kant van Arendts werk is altijd wat onderbelicht gebleven, zeker in het Nederlands taalgebied. Hierbij wordt van Arendts werk *De crisis in de cultuur* en *De menselijke conditie* betrokken, de Kant-colleges, en enkele van haar gedichten.

Ten tijde van de Arendt Summerschool verschijnt ook een podcast over Arendt en haar grote belangstelling voor de kunsten in de context van onderwijs, gemaakt door Tjip de Jong, in gesprek met Joop Berding en Hanke Drop; te zijner tijd te vinden op de bekende podcastkanalen spotify, apple podcasts, en tjipcast.nl.

What Remains: gedichten

In 2025 verscheen de Duits-Engelse simultaanvertaling de verzameling gedichten van Hannah Arendt, *What Remains. The collected poems of Hannah Arendt*, vertaald en bezorgd door Samantha Rose Hill. In 2015 verscheen al bij Piper Verlag de uitsluitend Duitstalige dichtbundel, *Ich selbst, auch ich tanze*, bezorgd door Irmela von der Lühe.

Tussen 1923 en 1961 schreef Arendt meer dan 70 gedichten, met daarin veel autobiografische elementen, die in haar verdere werk voor het grootste deel afwezig zijn. Arendt kan gekarakteriseerd als 'dichterlijk denker'. Door haar hele werk gebruikt ze romans en poëzie om iets te illustreren, iets uit te drukken: geluk, liefde, verlies, gedachten. Haar eigen gedichten zijn, juist omdat ze Arendt zelf zo dicht naderen, interessant en soms ook echt heel mooi en raak.

Een Nederlandse vertaling verscheen nog niet, maar deze ligt hopelijk wel in het verschiet.

Hanke Drop is docent-onderzoeker aan de Hogeschool Utrecht en lid van de redactie.

Europa moet aanvaarden dat Amerika geen confrontatie met Rusland wil maar streeft naar normalisering van de betrekkingen met deze wereldmacht. Ook om Rusland niet verder in de handen van China te drijven. Aldus de observatie van Jan Willem van den Braak. Maar ook: hoe kan Europa het geloof in democratische waarden vasthouden?

Trump, Europa en Oekraïne: een nieuwe era

Jan-Willem van den Braak

Tijdens een toespraak op 18 december 1942 voorspelde Hopkins (eerste adviseur van president Roosevelt) dat het Britse imperium zou verkrummen (...) en dat de naoorlogse relaties met de nieuwe machten, Rusland en China, moesten worden bepaald door wederzijds eigenbelang, boven idealisme en morele scrupules. Geen democratie en zelfbeschikking meer, maar harde Realpolitik, die moest de toon zetten.

Geert Mak. (2015). *Wisselwachter; Amerika-Europa 1933-1945*. Atlas Contact. p. 411.

In de loop van 1989-1991 implodeerde het communisme in de Oostbloklanden en als slotstuk daarvan werd onder aanvoering van Boris Jeltsin de Sovjet-Unie ontbonden. Dat heeft in de jaren daarna geleid tot een enorme euforie in het westen: de welvaart steeg als nooit tevoren en cultureel werd de definitieve 'vrijmaking' van het individu beklonken. In zekere zin was het de bekroning van de roes van de sixties, met zijn ongebreidelde optimisme over de maakbaarheid van mens en wereld. Het einde van de geschiedenis, met al zijn oorlogen, armoede en ongelijkheden was nu echt aangebroken.

Als gevolg hiervan werd het idee van wereldmachten met hun invloedssferen als achterhaald beschouwd. "Grenzen zijn onaantastbaar" werd de mantra van het vrije westen, en binnen die grenzen moest ieder land volledig vrij zijn om de politieke koers te bepalen. Want die zou uiteindelijk toch tenderen naar het liberaal-democratische model.

En zo werd in de nieuwe eeuw de grens van de NAVO substantieel oostwaarts verschoven, tot over de grenzen van de voormalige Sovjet-Unie (Baltische staten), omdat die voormalige Oostbloklanden dat wilden – begrijpelijkerwijs na 45 jaar communistische dictatuur – en werd eenzelfde belofte op termijn gedaan aan Georgië en Oekraïne. Dat bevestigde eens te meer de politieke alleenheerschappij van het westen. De aanspraak van Rusland, als eer-

ste erfgenaam van de Sovjet-Unie, op een zekere invloedssfeer werd door Obama weggedefinieerd, door dat land als "niet langer een wereldmacht maar slechts een regionale macht" te kwalificeren. Geopolitiek is en blijft in die zin een *zero-sum-game*, zoals ik in een eerder column al eens toelichtte.

Vernedering

We kunnen dit alles objectiverend toch wel zien als een politiek van bedoelde of onbedoelde vernedering van het hart van de voormalige Sovjet-Unie als wereldmacht. En daarmee begon Rusland de ontbinding van de Sovjet-Unie te zien als de "grootste geopolitieke catastrofe van de 20e eeuw", zoals Poetin zei, en zag het om naar machtsmiddelen om de catastrofe alsnog zoveel mogelijk te keren. De bezetting van een deel van Georgië was daarvan het eerste en de interventie in Syrië het tweede, nog gruwelijker gevolg. En na de bezetting van De Krim in 2014 was er in 2022 dan de inval in Oekraïne, met als doel een snelle regimewisseling ten gunste van Rusland, echter ontaardend in een massale slachtpartij.

Het is een uitzichtloze oorlog geworden die geen van beide partijen nog lijkt te kunnen winnen. Oekraïne niet omdat Rusland als kernmacht onder geen beding zelf haar eigen vernedering zal completeren door overgave. Als je dat toch militair wilt afdwingen, ben je inderdaad aan het gokken met WO III. Maar Rusland evenmin, zolang de massieve

steun van (Europese) NAVO-landen voortduurt, zoals eens en andermaal beloofd en bevestigd.

Daarom verdient Trump waardering voor de opening die hij heeft geforceerd, al is het maar om zichtbaar te maken of Rusland als agressor wel echt uit is op een vredesvergelijk. En daar lijkt het nog steeds niet echt op. Europa blijft daardoor de facto in de oorlogsmodus, ook al is de mantra "Rusland moet verliezen" nu veranderd in "Rusland moet meewerken aan een staakt het vuren, maar zonder als agressor beloofd te worden". Tegelijk heeft Europa mede daardoor nauwelijks invloed op de ontwikkelingen, zoals gesymboliseerd op de iconische foto van Trump en Zelensky in de Sint-Pieterskerk in Rome, waarbij Macron als een kleine jongen werd wegge-stuurd.

Normalisering

Europa zal moeten aanvaarden dat Amerika geen eeuwige confrontatie met Rusland wil en daarom streeft naar normalisering van de betrekkingen met die wereldmacht. Ook om Rusland niet verder in de handen van China te drijven – wat trouwens ook een sterk Europees belang is. Het is m.i. ook onvermijdelijk om als vrije westen een zekere invloedssfeer van kernmacht Rusland te aanvaarden, in die zin dat Oekraïne geen NAVO-lid wordt en dat een beperkt deel van het grondgebied van Oekraïne materieel verloren gaat, zoals feitelijk voor een groot deel al sinds tien jaar het geval is (Krim en Donbas). Dat is dan geen "rechtvaardige" vrede in onze ogen. En of die echt "duurzaam" zal zijn, moeten we ook maar afwachten, in de wereldpolitiek bestaan geen garanties voor de langere termijn. Maar ook een o.i. "oneerlijke" vrede blijft in dit geval noodzakelijk voor "vreedzame coëxistentie" tussen Rusland en het westen, zoals in de Koude Oorlogstijd, en daarmee voor het behoud van de wereldvrede. Dat toen heel Oost-Europa decennialang letterlijk onder de knoet van het Kremlin zat, zoals afgesproken tussen de geallieerden, was trouwens nog vele malen oneerlijker.

Trump zet als totaal onvoorspelbare, excentrieke machtspoliticus intussen op alles waarmee hij zich bemoeit enorme druk. Op de Amerikaanse instituties; met zijn agressieve tarievenpolitiek (van ongewisse hoogte en duur en dus met ongewisse uitkomst) op de wereld; en op Europa, waarvan hij grotere militaire inspanningen eist, terwijl hij tegelijkertijd Europa als politieke unie niet serieus neemt en als economische grootmacht eronder wil houden. Het gevaar hiervan is dat Europa zich van de weeromstuit geheel wil losmaken van Amerika, terwijl dat militair voor nog vele, vele jaren onmogelijk is, gelet alleen al op de Amerikaanse atoomparaplu. Europa als zelfstandige kernmacht, zoals bijvoor-

beeld VOLT serieus voorstelt, is een voor mij bijna niet te bevatten griezelig vooruitzicht - dat is nog eens wat anders dan het plaatsen van Amerikaanse kruisraketten op Europese bodem om ons te beschermen, waartegen begin jaren tachtig nog een massieve weerstand bestond.

Zo is de internationale orde in chaos, voor het eerst sinds tachtig jaar. We eisen tegenwoordig van de politiek alsmaar "verandering" - maar liever toch ook niet te veel. Dan verlangen we alweer snel naar "stabiliteit" - maar we zullen die heel veel jaren niet krijgen, zoveel is wel zeker. De afloop is daarbij fundamenteel onvoorspelbaar, er is niet meer dan speculatie over mogelijk.

Toch mogen we hopen dat de democratie zal overleven, zoals die in de 20e eeuw ook al het fascisme en het communisme heeft overwonnen. Waarbij Amerika en Europa onlosmakelijk verbonden blijven, onder en na Trump; als uitdrukking van de fundamentele menselijke vrijheid. De NAVO-top van eind juni as. in Den Haag is in dat licht de wezenlijkste sinds mensenheugenis. Als die echt zou mislukken, kan secretaris-generaal Mark Rutte net zo goed in die stad waar hij geboren is en nog steeds woont, achterblijven. Maar we mogen in het bovenstaande licht voorspellen dat dat niet gaat gebeuren.

Jan-Willem van den Braak was in diverse (directie)functies werkzaam voor de werkgeverskoepel VNO-NCW en is onder meer voorzitter van de Stichting Samenwerking, Bezinning & Inspiratie.

Nog geen abonnee? Klik op de link hieronder om je (gratis) op te geven. Opzeggen kan op dezelfde manier.

LOVING GEOPOLITICS YOUNG

In de rubriek Loving Geopolitics Young komen jonge lezers aan het woord en vermelden we hun activiteiten. Zo beantwoordt **Jeroen Rademaker** vijf vragen hoe hij de ingewikkelde wereld van vandaag tegemoet treedt na zijn actieve deelname aan het HKU-seminar *What about the world around you?* in 2022. Vaste schrijver van deze rubriek, **Simmo Petersen**, maakte samen met zijn medestudenten Adam Olsson, Finn Meusemann, Louis Bentley en Ramon Winkelman, een podcast over de wereld met Trump II. Lees zijn vragen die onder andere aan de orde komen.

Wil jij ook een bijdrage aan de rubriek Young leveren? Je bent van harte welkom! Mail naar de redactie via post@lovinggeopolitics.nl en we nemen graag contact met je op.

Inhoud:

- Vijf vragen aan Jeroen Rademaker
- Podcast: Studenten over Trump door Simmo Petersen

Vijf vragen aan Jeroen Rademaker

Werken en wonen in collectieven waar we elkaar scherphouden

Jeroen Rademaker (30 jaar) studeert dit jaar af aan de HKU-opleiding Kunst en Economie. Jeroen was een van de vijf studentenbegeleiders van het HKU-seminar *What about the world around you?* dat bij het aflopen van de coronaperiode plaatsvond, winter 2022. Deze studenten stuurden elk een groepje aan met een geopolitieke opdracht. Jeroen was onder meer verantwoordelijk voor een onderzoek naar het samenleven in de Utrechtse multiculturele wijk Lombok.

Het is nu 2025 en na corona opnieuw een heftige periode voor studenten vanwege onder meer de oorlogen in Gaza en Oekraïne. Voor de rubriek 'Loving Geopolitics Young' legde Giep Hagoort, destijds initiator en supervisor van het seminar, vijf vragen over de door Jeroen ervaren geopolitiek voor. Het gesprek vond medio mei 2025 plaats. Jeroen kwam met de slaap nog in zijn ogen aan. Hij bivakkeert momenteel in een kampement om te demonstreren tegen de oorlog van Israël tegen de Palestijnen.

Vraag 1:

Hoe ervaar je deze periode 'toen en nu'?

"Ik vind de situatie nu veel slechter dan de periode daarvoor. Tijdens het seminar hebben we veel aandacht besteed aan het klimaat en hoe je zelf kunt bijdragen aan acties tegen klimaatverandering. Nu gaat het bij de oorlogen om groot menselijk leed. Als vanzelf kom je nu in actie om dit leed te stoppen. Corona was heftig en geen gemakkelijke tijd. Maar niet te vergelijken met de situatie nu. De machtspositie die Israël nu heeft vind ik onvergeeflijk. Het gaat niet om acties tegen het jodendom maar tegen de vernedering en uitroeiing van de Palestijnen door de staat Israël.

Persoonlijk ben ik me na het seminar meer bewust geworden van de toestand van de wereld en de aarde. Voor het seminar was ik vooral gericht op mijn eigen studie, sinds het seminar stel ik mijzelf meer en meer de vraag wat mijn eigen positie is in de wereld om mij heen. Ik ben veganistisch geworden omdat ik dierenwelzijn centraal wil stellen. Afgelopen zaterdag heb ik gedemonstreerd in Harderwijk tegen de slechte behandeling van de dolfijnen in Dolfinarium. Bizar, de eigenaar is Spaans maar er is geen enkel contact mogelijk, ook niet vanuit de gemeente. Je kunt op deze manier een positieve bijdrage leveren. Ik probeer mijn eigen omgeving te motiveren om ook veganistisch te leven. Ik ervaar mijzelf nu als activistisch. Ik weet dat ik als witte Nederlandse student in een bevoorrechte situatie verkeer. Ik zie met mijn eigen ogen dat bij demonstraties gekleurde demonstranten door de politie anders behandeld worden, en eerder te maken krijgen met politiegeweld bijvoorbeeld.”

Vrijwilliger op het azc

Tijdens het seminar bezochten de studenten vaak voor het eerst een azc. Zij ontmoetten bewoners, ook van hun eigen leeftijd. Voor Jeroen had dit tot gevolg dat hij zich opgaf als vrijwilliger van Mijn Wijk Jouw Wijk uit Utrecht West. Hij bezoekt de maandelijkse ontmoetingsavonden tussen wijk en azc, is soms trekker van een groepje met een creatieve opdracht, kookt mee in de keuken. Hij vraagt weleens een azc-bewoner mee naar zijn huis. In het begin vond hij het moeilijk om te vragen naar zijn of haar vluchtverhaal. Door ervaring wijs geworden gaat het nu om het gemeenschappelijke: hoe vind je je weg in deze wereld?

Vraag 2: Welke reacties krijg je van leeftijdgenoten in je eigen omgeving?

“Ik bemerk een actieve houding bij mijn medestudenten. Op de kunstacademie ervaar ik een links-progressieve sfeer, ongeacht de discipline. De betrokkenheid met de wereld is echt toegenomen. Ze hebben veel begrip voor de Gaza-protestacties, zijn empathisch en verzetten zich tegen de etnische zuiveringen. Dat geldt ook voor verschillende docenten. Toch heb ik ook vervelende ervaringen opgedaan. Als we demonstreren komen er wat ik noem rechtse ‘jasje-dasje-studenten’ voorbij met kwetsende opmerkingen. Ook die vertegenwoordigen een deel van de studentengemeenschap. Naast leeftijdgenoten betrek ik mijn familie erbij om over de toestand van de wereld te praten. Door ideeën uit te wisselen

en het gesprek aan te gaan. Iets wat ik nu met meer overtuiging doe; een aantal jaren geleden zou me dat niet zomaar lukken.”

Vraag 3. Op welke manier verwerk jij het geopolitieke wereldnieuws?

“Vooral door in de eigen omgeving contact te zoeken en te praten. Ook echt boos zijn op bestuurders die de grote ongelijkheid in de wereld in eigen land en daarbuiten niet aanpakken. Gelijkegezinde vrienden en kennissen opzoeken en met elkaar acties voorbereiden en uitvoeren. Boven alles wil ik vooral dicht bij mijzelf blijven, door mijzelf vragen te stellen en ook nieuwe informatie op te doen. In ieder geval niet achter clichébeelden aanhollen. Met een vriend zoek ik bepaalde kwesties uit die actueel zijn: wat betekent bijvoorbeeld ‘overtuigingskracht’? Hoe werken de mechanismen van de witte man? Ik ben heel erg gefocust op de collectiviteit, het samen doen. Ik mis dat te veel in de samenleving.”

Vraag 4. Welke bronnen raadpleeg jij?

“Ik heb een abonnement op *Follow the Money*. Ik bekijk veel onderzoekvideo’s op YouTube. Daar heb je ook Left Laser, een Nederlands YouTube-kanaal dat in 2022 werd gestart waarin de linkse vlogger Bob Sneevliet, pseudoniem van Robert Jim Scholte, kritische vragen stelt aan voornamelijk politici en andere publieke figuren.

Ik lees geen kranten en tijdschriften. Ik spoor documentaires op via nu.nl en online televisie. Natuurlijk is er nepnieuws, maar door het gebruik van trefwoorden krijg je online ook de juiste informatie. Als voorbeeld noem ik het verhullende taalgebruik als “Israël breidt zijn acties uit” terwijl door onderzoekers is vastgesteld dat het gaat om genocide. Zo wil ik ook graag een goed beeld krijgen van de begrippen socialisme en communisme, om zo tegenwicht te creëren voor de grote hoeveelheid positief gekleurde informatie over neoliberalisme met de daaraan verbonden grote ongelijkheden.”

Vraag 5. Welke toekomst zie jij voor jezelf vanuit amor mundi?

“Eerst moet ik in juli afstuderen. Mijn afstudeeronderwerp is hoe ik als professional via een broedplaats creatieve makers kan ondersteunen en begeleiden. Ik denk alleen in collectiviteiten en probeer dit vorm te geven in samenwerkingsverbanden. Ik probeer dat te doen met bestaande organisaties die ook in dezelfde activistische richting denken. Al eerder heb ik me met mijn bedrijfje ingeschreven in de Kamer van Koophandel. Verder wil ik energie blijven steken in activiteiten die onze wereld meer diervriendelijk maken, die vrede vooropstellen tegenover het huidige oorlogsklimaat. En wonen en werken in collectieven waar we elkaar scherphouden.”

Loving Geopolitics Podcast: Studenten over Trump

Door Simmo Petersen

Simmo Petersen heeft het initiatief genomen om een Engelstalige Loving Geopolitics podcast te maken over de reacties van zijn medestudenten over de betekenis van de komst van Trump II. Zij volgen de master Europese Studies aan de Universiteit van Amsterdam. Ter voorbereiding legde Simmo zijn studiegenoten Adam Olsson, Finn Meusemann, Louis Bentley en Ramon Winkelman onder meer de volgende vragen voor:

- Are the U.S. still a democracy, or an oligarchy run by billionaires like Elon Musk?
- In comparison with Europe: Is free speech and journalism under similar pressure here?
- China vs. the U.S. – Will Europe be forced to pick a side?
- Can international law do anything to stop Trumps policy against Canada, Panama, Greenland?
- What can Europe do? Do we all agree that Europe should become economically and militarily independent?

Via de website lovinggeopolitics.nl is deze Engelstalige podcast #5, getiteld *Under Trumps Shadow* van maker Simmo Petersen, te beluisteren (in samenwerking met het reguliere podcastteam Anette van der Aa, Giep Hagoort en Pim Rooymans).

Feuilleton revisited

Eva ten Bruggelaer, buitengewoon hoogleraar Geopolitieke Betrekkingen

Wat voorafging (Loving Geopolitics nr. 6 - afl.1)

Eva weet dat ze als progressief onderzoeker internationaal succesvol is. Soms komt ze in aanvaring met mannelijke, jaloerse collega's die denken dat ze door haar komst hun benoeming tot hoogleraar Geopolitieke Betrekkingen (GB) zijn misgelopen. Ze woont samen met haar poes Chomsky.

Chomsky's boodschap (afl. 2)

Midden in de nacht schrikt ze wakker. Wat gaat het tekeer buiten! De hemel wordt helverlicht door de elkaar snel opvolgende bliksemschichten, in de verte klinkt gerommel, de storm rukt aan de sponningen van de ramen en het hoost. Dit zijn de momenten dat Eva het meest beseft hoezeer bevoorrecht ze is met een dak boven haar hoofd. En wat voor een dak. Ze woont in een van de circa honderd Rietveldvilla's die Nederland rijk is, Huis Slegers in Velp. Zij en Manya waren destijds uitzinnig toen ze het konden huren van de Hendrick de Keyserstichting.

Voor Manya, toen al een toparchitect, was Huis Slegers een grote liefde waar ze slechts naar kon verlangen. Voor haarzelf was het vooral een droom om de spectaculaire villa met Manya te kunnen gaan bewonen.

Ze hadden er zeventien jaar samengewoond tot Manya vertrok. Zeventien intens gelukkige jaren waren het. Wat haar betreft. Eva telt. Bijna tien ongelukkige kwamen daarna. Maar daar is nu iets in aan het veranderen! Ze is er weer. Back on track. De leerstoel Geopolitieke Betrekkingen biedt volop perspectief. Ze heeft zoveel plannen! Wotro, NWO, het Centre National de Recherche Scientifique (CNRS) en het Egyptische fairtradebedrijf Sekem hebben zoveel onderzoeksbudget verbonden aan deze opdracht, dat ze werkelijk alles kan verwezenlijken waarvan ze weet dat het nodig is. Ze moeten deze eerste termijn grote impact gaan maken: transitie inzetten met medeneming van communities, de Noord-Zuid samenwerking op het gebied van Geopolitieke Betrekkingen op het niveau van de burgers ontwikkelen en uitbreiden, en het transdisciplinaire onderzoek naar deze 'economy of love' samen met de Afrikaanse Unie stevig in het zadel zetten. Hier zijn grote belangen mee gemoeid die veel verder strekken dan alleen haar leerstoel GB. Eva heeft bedongen dat er ook enkele kunstenaars nauw betrokken zijn in de Noord-Zuid samenwerking en dat lijkt te lukken; het was Manya die hier stevast op hamerde: "geen geslaagd karwei zonder kunstenaar erbij". Onmiddellijk na haar benoeming heeft Eva een Raad van Advies van kopstukken in de Noord-Zuid samenwerking geïnstalleerd, om ha-

viken als John van Engelen en Greg Winston, die hyperkapitalistische oud-studiegenoot van John bij Harvard die al net zo onuitstaanbaar arrogant is als John, voor eens en altijd de wind uit de zeilen te halen. Ze heeft dat goed gedaan, al zegt ze het zelf.

Een keiharde donder haalt haar uit haar overpeinzingen. Het is werkelijk noodweer. Ze staat op van de bank, loopt naar het achterraam en kijkt naar de striemende regen tegen het glas. In het schelle licht van de volgende bliksem ziet ze iets wegschieten in de tuin. Het verdween onder de struik links. Waar is eigenlijk Chomsky gebleven? Ze kijkt om zich heen. "Chom?! Chomsky?! Waar zit je?" Ze loopt gauw naar de keuken en kijkt naar het katte-luik. De klep staat halfopen. Dat is raar, die moet gewoon terugvallen als de kat erdoorheen gaat, van binnen naar buiten en andersom. Dan is het toch waarschijnlijk Chomsky die ze daarnet buiten zag: hij probeerde natuurlijk weer terug te gaan door het luik, maar dat lukte niet, de klep zit vast. Gauw doet ze de keukendeur open en roept hem opnieuw. Hij weet niet hoe gauw hij naar binnen komt. "Ach arme Chom", zegt ze en pakt een doek om hem droog te wrijven. Hij mauwt even klagelijk. Geeft haar een paar kopjes.

"Maar Chom!" roept Eva ineens uit. "Dankzij jou kom ik ineens op een geweldig idee! We gaan met Sekem praten!" Die halfopen klep doet haar denken aan hoe Sekem daar in de Bahariyya oase in Egypte, midden in de westelijke woestijn, met een eeuwenoud irrigatiesysteem alle kruiden, bomen en planten die ze verbouwen van water weet te voorzien. Ze werken met de shadûf, een hefboom, waarmee grondwater wordt opgepompt dat vervolgens via kleine waterkanaaltjes, met verval, naar grotere waterbekkens wordt geleid. Zo ingenieus. Dáár moeten we een film over maken in het kader van ons onderzoek! Deze technieken kunnen ook voor gemeenschappen in andere Afrikaanse landen toepasselijk worden gemaakt, en hetzelfde geldt voor landen in Europa die steeds droger worden door de klimaatverandering. Ze tilt Chomsky even op en danst met hem in het rond. "Dank je, Chomsky, wat ben je toch briljant!"

(Tekst: Hanke Drop. Het vervolgverhaal over Eva wordt bij toerbeurt geschreven door leden van de redactie.)

LOVING GEOPOLITICS MAGAZINE

Jaargang 4

NR 7
zomer 2025

Redactie: Erik van den Bergh, Hanke Drop (Hannah Arendt rubriek, eindredactie), Nelly van der Geest (tweegesprek), Giep Hagoort (initiator), Bahram Sadeghi.

Vormgeving: Erik Uitenbogaard

Verspreiding: digitaal

Gratis abonnee worden via: [Opgaveformulier](#)

Contact: post@lovinggeopolitics.nl

Website: www.lovinggeopolitics.nl

Teksten mogen met bronverwijzing worden overgenomen voor niet-commerciële doeleinden. Het volgende nummer verschijnt in december 2025.

Illustratie cover: Erik Uitenbogaard.

Deze editie van 'Loving Geopolitics Magazine' is mede mogelijk gemaakt door www.asom.org Redactioneel en/of financieel bijdragen aan de professionalisering van het magazine? Graag je reactie mailen naar ons adres.

© 2025 ASOM, auteurs

Herhaalde oproep: penningmeester gezocht

De kernredactie wil graag in contact komen met een lezer die mogelijk interesse heeft in het penningmeesterschap in het nieuw op te richten stichtingsbestuur. Heb je ervaring op het gebied van financiering van media en spreekt ons magazine je aan, dan gaan we graag het gesprek met je aan. Mail naar post@lovinggeopolitics.nl Het bestuur zal tweemaandelijks bijeenkomen in het midden van het land.

Nog geen abonnee? Klik op de link hieronder om je (gratis) op te geven. Opzeggen kan op dezelfde manier.

